

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Diplomová práce

Španělsko pod nadvládou Arabů
Bc. Simona Hájková

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Evropská kulturní studia

Diplomová práce

Španělsko pod nadvládou Arabů

Bc. Simona Hájková

Vedoucí práce:

Mgr. et Bc. Dagmar Demjančuková, CSc.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucí mé diplomové práce Mgr. et Bc. Dagmar Demjančukové CSc., za vedení, zájem, připomínky a čas, který mi věnovala.

Obsah

1. Úvod	1
2. Islám, Mohamed a jeho následovníci	3
3. Rozkol a rozkvět islámu	4
4. První kontakt.....	5
5. Křesťanství a islám.....	6
6. Počátek středověku	8
7. Dobývání Pyrenejského poloostrova	8
8. Islám ve Španělsku.....	10
9. Náboženské menšiny ve Španělsku	11
10. Období osmého století	12
10.1. Vymezení hranic	12
10.2. Hospodářský vývoj	14
10.3. Centra politické moci.....	15
10.4. Nové formy správy	16
10.5. Kultura	17
10.6. Vnitřní a vnější vztahy poloostrova	17
11. Bouřlivé deváté století	19
11.1. Muslimská společnost.....	19
11.2. Rozpad emirátu	21
11.3. Mozárabové a jejich mučedníci	22
11.4. Normané.....	23
11.5. Kultura a hospodářství.....	24
11.6. Křesťanští novoosídlenci	26
12. Španělsko v desátém století.....	27
12.1. Muslimská města	28
12.2. Křesťanská města.....	31
12.3. Muslimské hospodářství	32
12.4. Křesťanské hospodářství.....	33
12.5. Kultura	34
12.5.1. Hispanomuslimská kultura	34
12.5.2. Křesťanská kultura	37
12.6. Politická organizace chalífátu.....	38
12.7. Vývoj křesťanské společnosti.....	39
12.8. Politické vztahy mezi křesťany a muslimy.....	40
12.9. Vznik jednotného chalífátu a vnější vztahy.....	42

13. Modernizace v jedenáctém století	43
13.1. Města.....	43
13.2. Vazalské dávky	46
13.3. Politická situace	47
13.4. Kultura a románské umění	49
13.5. Rozdělení obyvatelstva	50
13.6. Vznik reconquisty	52
14. Vývoj křesťanských států ve dvanáctém století.....	53
14.1. Společnost a hospodářství.....	53
14.2. Měnová politika	56
14.3. Znovuosídlení měst.....	56
14.4. Politický vývoj	58
14.5. Muslimská kultura	59
14.6. Španělská kulturní tradice v křesťanských oblastech	61
14.7. Reconquista.....	62
14.8. Křížové výpravy na poloostrově.....	64
14.9. Vnější vztahy poloostrova s evropskými státy	64
15. Vrcholné třinácté století	66
15.1. Křesťanské hospodářství.....	67
15.2. Znovuosídlení Andalusie	68
15.3. Rozdělení společnosti	69
15.4. Rozvoj měst	72
15.5. Kultura	74
15.6. Románské jazyky a literatura.....	75
15.7. Církev a klášterní reforma	76
15.8. Vnější vztahy	78
15.9. Reconquista.....	80
16. Dobyť Granady.....	83
17. Závěr	88
18. Použitá literatura	90
19. Resumé	93
20. Přílohy	94

1. Úvod

Diplomová práce na téma Španělsko pod nadvládou Arabů je zaměřena na vývoj vztahu dvou významných světových náboženských doktrín. Křesťanství i islám jsou monoteistická náboženství, která pojí nejen víra v jediného Boha, ale také společná tradice obsažená v Bibli. Jejich vzájemné vztahy historicky vychází z tzv. spřízněnosti náboženství, která vyplývá ze společných tradic. Na straně druhé si musíme povšimnout určité výlučnosti, jež je dána výkladem. Nutno však zároveň respektovat i moc křesťanství a islámu, což si ne všichni dostatečně uvědomují. Jak nás historie učí – náboženské spory dokáží rozhýbat mohutné masy svých přívrženců.

Španělsko pod nadvládou Arabů je velmi složité a široké téma. Ve své práci interpretuji nejvýznamnější momenty významných historických období v bohatých dějinách Španělska. Práce je zaměřena na období počínaje osmým stoletím, kdy se na Pyrenejském poloostrově vylodily první muslimské jednotky. Text je uzavřen syntézou událostí čtrnáctého století, jež vyvrcholila pádem posledního muslimského království v Granadě. Důležitou roli při výběru tématu diplomové práce sehrál zájem o pochopení a prohloubení vědomostí o soužití různých skupin různého náboženského vyznání v jednom státě, v tomto případě o symbiózu muslimské a křesťanské civilizace.

Práce je členěna do dvaceti kapitol, každá kapitola má podkapitoly. V prvních kapitolách čtenáře seznamují se samotným zrodem islámské víry, následným muslimským rozkolem a expanzí islámu do celého světa. Dále se krátce zmiňují o životních osudech Mohameda a neopomenula jsem zdůraznit ani význam jeho nástupců, mužů, jež se obecně označují jako ti, „kteří kráčí správnou cestou“. Další z úvodních kapitol řeší problematiku islámského pohledu na křesťanství a zmiňuje i pohled opačný, tedy pohled křesťanů na islám. V sedmé až deváté kapitole podávám čtenáři ucelenější informativní přehled o muslimském dobývání Pyrenejského poloostrova, etnickém složení zájmové oblasti a hodnotách, jež islám do Španělska exportoval. Stěžejní část práce je spojena s desátou až šestnáctou kapitolou, v nichž podrobnějším způsobem mapuji dění jednotlivých století.

V kapitole zaměřené na období osmého století se zabývám charakteristikou politických a ekonomických center, otázkou vymezení hranice oddělující křesťanskou část ostrova od muslimské, vznikem nových forem státu a vývojem kultury, který silně ovlivnil příchod islámských osadníků.

V následující kapitole zmiňuji charakteristiku islamizace poloostrova, rozdíly v úrovni křesťanského a muslimského hospodářství a v neposlední řadě také principy obchodu v devátém století.

V kapitole zabývající se desátým stoletím, které přineslo především silnou převahu muslimů po celém poloostrově, popisuji rozdíly mezi křesťanským a muslimským životem, a to ve všech společenských vrstvách. Také se věnuji hispanomuslimské společnosti úzce související s rozpadem emirátu a následnými událostmi, které ovlivnily veškeré sféry tehdejší španělské společnosti, např. hospodářskou či kulturní oblast. Neopomněla jsem ani problematiku zakládání nových křesťanských měst a ani velmi pomalý rozvoj jejich ekonomiky.

Velký význam pro historii celého poloostrova mělo i jedenácté století, kterému se věnuji ve třinácté kapitole. Do této doby křesťané a muslimové vzájemně koexistovali, až na minimální nuance, jež vyplývaly z výkladu oficiálních náboženství obou skupin. V této kapitole hodnotím otázku rozdělení Španělska na muslimskou a křesťanskou část se všemi důsledky, jež tato diferenciaci s sebou nesla. Zabývám se i kulturním a hospodářským rozvojem křesťanských království.

V další kapitole je popisováno dvanácté století, období, v němž nastalo postupné upevňování moci křesťanských států. V podkapitolách se věnuji znovuosidlování nových měst, rozvoji hospodářství, kultuře, politické organizaci chalífátu, vývoji křesťanské společnosti a v neposlední řadě politickým vztahům.

Ve třináctém století se zaměřuji na vyvrcholení reconquisty, kdy posledním muslimským královstvím zůstala Granada. Zabývám se křesťanským hospodářstvím, znovuosídlením Andalusie, rozdělením společnosti a rozvojem měst.

Poslední kapitola o čtrnáctém století je věnována dobytí Granady.

Součástí práce je vedle závěru a resumé v angličtině také seznam použité literatury, odkazy na citované webové stránky a přílohy, jak obrazové, tak tabulkové přehledy.

2. Islám, Mohamed a jeho následovníci

Islám znamená doslova „odevzdání se“ Bohu. Podle Koránu jde o název pravého náboženství. Islám vznikl počátkem sedmého století na Arabském poloostrově v srdci Byzantské a Perské říše.¹ Počátky Mohamedových zjevení jsou datovány do roku 610. Hlásané poselství se v Mekce nejdříve setkávalo s výsměchem, lhostejností i nepřátelským postojem. Po jistém čase, zejména po sporech s Kurajovci, odešel Mohamed roku 622 z Mekky do Medíny. Tato událost je dnes známa pod označením hidžra. Od výše uvedené skutečnosti se také začíná počítat islámský letopočet. V Medíně Mohamed se svými kázáními uspěl, získal si posluchače, kteří jej uznávali jako duchovního vůdce. Roku 623 vykonal Mohamed svoji poslední pouť do Mekky, tato cesta je brána jako „pouť na rozloučenou“. Po návratu vůdce onemocněl a 8. června 632 zemřel.²

Mohamed byl brán jako člověk, který zažil krizi ve své společnosti a našel na ni určité řešení, jež se ukázalo jako úspěšné jak po stránce náboženské, mravní, sociální, tak politické, a to i pro jiné národy, které přijaly islám jako své náboženství. Mohamed byl schopen nabídnout miliónům lidí lepší náboženství dříve, než byli schopni uvěřit, že není božstva kromě Boha a Mohamed je posel Boží.³

Mohamed neurčil nikdy svého nástupce, dalšího světského a duchovního vůdce obce věřících. Jeho pokračovatelem se tak stal jeho blízký přítel a tchán Abú Bakr, jenž byl zvolen malou elitní skupinou zasloužilých muslimů z Mekky. Od tohoto jmenování se stal nositelem titulu „chalífa“.⁴ „Chalífa“ neboli „náměstek, zástupce posla božího“ je titul užívaný nástupci proroka Mohameda, v osobě chalífa byla spatřována nejvyšší duchovní autorita islámu. Vláda prvních čtyř chalífů je vymezena lety 632 - 661. Byli nazýváni „al-chulafá' ar-rášidún“ (v překladu „chalífové jdoucí správnou cestou“). Tito čtyři muži: Abú Bakr, 'Umar, 'Uthmán a 'Alí⁵ neboli první chalífové, žili obyčejný život, který se nijak výrazně neodlišoval od života běžného muslima. Osobně řídili modlitby a své postavení brali jako čestný úřad.⁶

¹ KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*, s. 9.

² Tamtéž, s. 15.

³ Tamtéž, s. 21 – 22.

⁴ PARTRIDGE, Christopher H. *Lexikon světových náboženství*, s. 358 – 359.

⁵ Byl prorokův nejbližší příbuzný, bratranec a zeť – manžel Mohamedovi dcery Fátimy. In. KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu.*, s. 28.

⁶ BLEY, S. *Malý slovník sekt: sekty a nová náboženská hnutí v kontextu tradičních církví*, s. 380.

3. Rozkol a rozkvět islámu

Od nástupu vlády Umajjovců byli vládnoucí členové nuceni čelit silné opozici těch, kteří požadovali, aby chalífská moc přešla pouze do rukou pokrevnímu příbuznému Proroka. Tehdy, necelých třicet let po smrti Proroka Mohammeda, otřásl islámským světem rozkol, jehož důsledkem se stalo rozštěpení islámu na dva hlavní proudy - sunnu a ší'ítu, tzv. „základní schizma“ islámu.⁷ Sunnité uznávají vládu chalífa Muáviji, jakožto nástupce Mohammeda, který může být ustanoven pouze volbou.⁸ Jejich název je odvozen ze slova sunna, které představuje „cestu“ s narážkou na cestu, kterou svými skutky ukázal a vytyčil Mohamed. Za základ své víry pokládají sunnitští muslimové Korán a Sunnu. Sunna je chápána jako zdroj islámského práva, zahrnuje výroky a skutky Mohameda, ustanovení jeho božského poselství na světě. Je brána jako vzor pro chování každého muslima. Obsahuje veškeré rituální a duchovní aspekty víry správného muslima – sunna se stala vodítkem islámského života.⁹ Ší'ité, přívrženci čtvrtého chalífy Alího, trvají na zásadě dědičného následovnictví úřadu. Aby člověk mohl převzít tento titul, je nutná pokrevní spřízněnost s Prorokem Mohamedem. Důležitější roli však ší'ité připisují vůdci jejich náboženské obce, kterého nazývají immám. Ten je dosazován na svůj post božským příkazem, své náboženské vědomosti získává právě díky zvláštnímu zasvěcení skrze Mohameda a na základě božského osvícení. Z immáma se tímto stává člověk, jehož úsudek je považován za neomylný, a je chápán jako jediný legitimní vůdce ší'itů.¹⁰ Toto odtržení od jednotné víry se projevilo v rovině doktríny a kultu, jeho podstatou byla však zejména touha a boj o politickou moc.

Dnes tvoří sunnité převážnou většinu všech muslimských věřících ve světě, jde přibližně o 800 milionů. Jsou proudem, který podle vlastního sebepojetí představuje islámskou ortodoxii v otázkách víry. Tento počet znamená zhruba 90% muslimů, zbylých 10% náleží různým ší'itským sektám.¹¹

V době Muhamedově smrti ovládal již islám téměř celou Arábii. Stoupenci islámu se poté zmocnili rozsáhlých oblastí Byzantské říše a úplně si podmanili Persii. Hlavní město Persie Ktesifón dobyli roku 637. Po nájzdech v Sýrii a Palestině se muslimům podařilo v roce 635 dobýt Damašek, o tři roky později Jeruzalém a roku 640 Caesareu. Zájem muslimských vojsk se obrátil na velmi bohaté kraje Egypta, v roce 642 následovalo podmanění města Alexandrie, poté pokračovali na západ, kde jim roku 643 padlo do rukou

⁷ PAVLINCOVÁ, Helena. *Slovník. Judaismus, křesťanství, islám*, s. 340.

⁸ BLEY, S. *Malý slovník sekt: sekty a nová náboženská hnutí v kontextu tradičních církví*, s. 51.

⁹ PAVLINCOVÁ, Helena. *Slovník. Judaismus, křesťanství, islám*, s. 439.

¹⁰ BLEY, S. *Malý slovník sekt: sekty a nová náboženská hnutí v kontextu tradičních církví*, s. 51.

¹¹ Tamtéž, s. 51.

město Tripolis. V severozápadní Africe se však armáda střetla s odhodlaným odporem domorodých berberských kmenů. Přesto se Arabům podařilo v roce 681 proniknout až na pobřeží Maroka. Roku 698 vzalo za své i poslední opěrné město této provincie Kartágo.¹²

V roce 749 vláda dynastie Umajjovců padla a nahradila ji vláda Abbásovců, v jejichž čele stál chalífa Abú al-Abbás. Od této doby je za centrum islámského světa považován Irák. Druhý chalífa z této dynastie, Abú Džafar byl zakladatelem města Bagdád. Za jejich vlády se nedalo předpokládat, že obrovská říše vytvořená za poslední staletí odolá různým politickým tlakům natrvalo (příloha 20.1.). Následně došlo znovu k odtržení Španělska, ztrátě přímé vlády nad severní Afrikou i východní Persií. Roku 909 byl v severní Africe založen protichalífát Fátimovců, což znamenalo předzvěst konce bagdádského chalífátu, ke kterému došlo vpádem Mongolů v r. 1258.¹³ Vyvrácením Bagdádu došlo k přesunutí chálífátu do Egypta do mamlúcké Káhiry a po připojení Egypta k osmanské říši v roce 1517 se centrem chalífátu stalo město Istanbul. Od doby, kdy revolučním dekretem turecký republikánský reformátor Mustafa Kemal Atatürk zbavil v roce 1923 dynastii Osmanů moci a v roce 1924 jí odňal chalífát, je dodnes tento titul neobsazený a fakticky zrušený.¹⁴

4. První kontakt

I když muslimové nebyli prvními a zpočátku ani největšími nepřáteli západního křesťanstva, brzy se ocitli v ohnisku jeho obav i nenávisti. Postupem času se slova označující muslimy jako např. „chlípný Turek“, „Arab z ulice“ nebo „bláznivý Alláh“ stala běžnými urážkami.¹⁵

Křesťanské obavy z islámu svým rozsahem daleko předčily zájem muslimů o západní křesťanstvo. Měli bychom odlišit islám a křesťanství jako náboženství, vyznávaná věřícími na té či oné straně, od obrazů „islámu“ a „křesťanství“, stvořených jejich nepřáteli. Od poloviny sedmého století byl islám považován za primární zdroj ohrožení pravé křesťanské víry. Vážností hrozby se mu mohli přiblížit snad jen vnitřní nepřátelé, kacíři. Představa islámu jako protivníka, soupeře a arcinepřítele se během let stávala stále

¹² FLETCHER, R. *Kříž a pŕlmesíc: křesťanství a islám od Muhammada po reformaci*, s. 19.

¹³ KÜNG, Hans. *Po stopách světových náboženství*, s. 283 – 286.

¹⁴ PAVLINC OVÁ, Helena. *Slovník. Judaismus, křesťanství, islám*, s. 340.

¹⁵ WHEATCROFT, Andrew. *Nevěřící: střety křesťanstva s islámem v letech 638-2002*, s. 71.

komplexnější a mocnější. Původně hrubý obraz nabýval jemnějších barev a tvarů tím, jak se změnami okolností vyvstávaly nové dimenze a zanikalo vše, co již nebylo relevantní.¹⁶

„Tato schopnost „stvořit nepřítele“, démonizovat jeho moc, jeho nepřátelství učinit jedinou, vše prostupující vlastností, již mu lze přisuzovat a vykreslit jej jako tvora nadaného neskonalou zlobou, byla vlastní všem Evropanům. Mnohokrát byla tato schopnost využita proti politickým či společenským nepřátelům.“¹⁷

5. Křesťanství a islám

Obě tato velká světová náboženství stála po staletí proti sobě nejen na úrovni učených polemických rozhovorů náboženských myslitelů, ale i v otevřených nepřátelských konfliktech, které nejednou poklesaly až na úroveň ideologie dvou soupeřících táborů. Jejich konflikt procházel obdobími krvavých válek, výbojů a zpětných reconquist, ale i etapami relativního klidu, někdy dokonce i krátkých oportunistických lichotivých gest i příležitostné tolerance a mírových vztahů. Základní ideový spor však trval a trvá, i když jej v moderní době politické, hospodářské, strategické, národní a třídní zájmy zasunuly do pozadí pozornosti. Trvá i přesto, že obě náboženství vyznávají jediného Boha, vycházejí z týchž kulturních tradic a hlásí se v podstatě k týmž všelidským mravním hodnotám, a vlastně jsou příbuznými a blízkými souputníky v živé, rozsáhlé objektivní jednotě světové civilizace.¹⁸

U kořene sporů leží vzájemné neporozumění, procházející věky jako dědičný hřích od prvních samostatných kroků islámu. Islámská dogmatika označila křesťanství za *„nedokonalý, pokažený předstupeň vlastního, konečného zjevení a pravdy. Přijala ve zkreslené podobě, způsobené různorodostí poznanych, převážně nepravověrných pramenů i přímým nepochopením, a tak je ze svého zvláštního zorného úhlu podrobila kritice a začlenila do vlastní soustavy.“¹⁹*

Křesťanský svět, ve kterém je islám zobrazen jako hrozivá vojenská síla, rázem odmítl jako zvrhlou, dogmaticky i morálně pochybnou pověru či herezi. Ohnivost protiislámské rétoriky procházela ovšem vlnami vzestupu a poklesu podle potřeb okamžité politické, ekonomické nebo vojenské situace.²⁰

Islám především odmítá celé křesťanské učení o Nejsvětější Trojici, které podle jeho názoru odporuje jedinství Boží. Pokládá je za formu polyteismu, „přidružování k Bohu“.

¹⁶ WHEATCROFT, Andrew. *Nevěřící: střety křesťanstva s islámem v letech 638-2002*, s. 71-72.

¹⁷ Tamtéž, s. 71.

¹⁸ KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*, s. 227.

¹⁹ Tamtéž, s. 227 – 228.

²⁰ Tamtéž, s. 227 – 228.

Nutno dodat, že Korán chápe křesťanské dogma o Trojici mylně.²¹ Ve skutečnosti Korán promlouvá ke křesťanům následujícím způsobem: „*Vlastníci Písma! Nepřehánějte v náboženství svém a mluvte o Bohu jedině pravdu! Vskutku Mesiáš Ježíš, syn Mariin, je pouze poslem Božím a slovem Jeho, které vložil do Marie a duchem z Něho vycházejícím. A věřte v Boha a posly Jeho a neříkejte: „Trojice!“ Přestaňte, a bude to pro vás lepší, Bůh vskutku je jediným Bohem, On povznesen je nad to, aby měl dítě“* (Súra 4:171). Podle vzoru staroarabské ženské tzv. kollyridiánské hereze se totiž domnívá, že Trojici tvoří Bůh, Ježíš a Marie. Ghazzálí, který znal křesťanskou věrouku daleko lépe než jiní, soudil, že „*nebýt dogmatu o Trojici a popírání Božího poslání Mohamedova, bylo by křesťanství absolutním vyjádřením pravdy*“.²²

Islám rozhodně zavrhuje označení Boha za Otce, a to jak vůči Ježíšovi, tak i vůči lidem. Pojem otcovství chápe jen v základním biologickém významu a nepřipouští metaforické užití. Bůh je ve vztahu k lidem vždy jen Pánem a označení „otec“ nemá místo mezi jeho atributy.²³

Pohled Koránu na křesťany je v podstatě dle Miloše Menděla v knize *Džihád - Islámské šíření víry* následovný: Úvodní pasáže Koránu vychází ze starozákonního výkladu o stvoření světa i s motivy prvotního hříchu Adama a Evy. Dále však kritizuje judaismus a křesťanství za porušení smlouvy s Bohem a sejítí z pravé cesty, tedy lživost, nemravnost, lakotu a další. Jako prvního muslima určuje Korán Abraháma.²⁴ Vlastníci Písma, tedy židé²⁵ a křesťané, kteří žijí na muslimském území, jsou chráněni Koránem.²⁶

Nejpříznačnějším postojem evropské kultury vůči islámu v náboženské rovině zůstává po staletí polemika. Ve svých nejuťočnějších podobách byl Korán označován za svatokrádežně pokaženou Bibli. Snad žádná kniha nebyla tolik komentována, kritizována a zatracována bez znalosti autentického textu jak právě Korán. Jako důkaz Mohamedova podvodnictví se uvádělo, že se o něm nezmiňuje žádný starozákonní prorok. Naopak byl rozpoznán jako některý ze symbolů zla ve vizích proroka Daniela nebo Apokalypsy. Vynalézavě se vyhledávaly postavy kacířů, kteří Mohameda údajně inspirovali.²⁷ Nechyběly

²¹ KÜNG, Hans a Josef van ESS. *Křesťanství a islám: na cestě k dialogu*, s. 157-158.

²² KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*, s. 229.

²³ Tamtéž, s. 228 – 229.

²⁴ MENDEL, Miloš. *Džihád*, s. 16-17.

²⁵ I přesto, že je v dnešní době lépe vnímáno psaní Žid s velkým počátečním písmenem, rozhodla jsem se ve své práci psát o židech jako o příslušnících náboženského etnika, tudíž s malým počátečním písmem.

²⁶ MENDEL, Miloš. *Džihád*, s. 52.

²⁷ Vyprávělo se také, že Muhammad si prý dával do ucha zrnka a na rameno ochočeného holuba, který mu pak zobal z ucha a Muhammad tvrdil, že je to Gabriel nebo Duch Svatý, který mu zvěstuje. In. KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*, s. 240.

ani fantastické smyšlenky, že islámské omývání před modlitbou znamená očistu od hříchů.²⁸

6. Počátek středověku

Většina učebnic o dějinách Pyrenejského poloostrova běžně klade počátek středověku do pátého století, což se kryje s příchodem barbarských národů do Římské říše. Římský svět přetrvával v národech, které se zrodily v důsledku nájездů v celé Evropě. Hispanořímané na Pyrenejském poloostrově pocítili vpád barbarských národů pouze v oblasti financí, avšak rasa, jazyk, kultura a náboženství zůstaly zachovány.²⁹

K zásadnímu zlomu došlo až v průběhu osmého století. Zánik římské kultury se odrazil v charakteristickém rysu dějin Evropy v období osmého až jedenáctého století, v éře tzv. kulturní krize. Římská klasická kultura postupem času zmizela a středomořský kulturní prostor se rozdělil na dvě části. Jižní část se islamizovala. Gibraltarská úžina se stala hranicí mezi atlantickým a středomořským evropským světem. Znovuoživené klasické vědění se pěstovalo v Córdobě a Bagdádu, v důležitých střediscích muslimského světa.³⁰

Středověk v Evropě začal příchodem muslimů na Iberský poloostrov a jejich zásahem do občanských válek vedených posledními vizigótskými králi. Tento vpád rozdělil starý římský svět na dvě antagonistické části různého vyznání: křesťanského a islámského. Iberský poloostrov a Sicílie se posléze staly prostorem, v němž se obě víry střetávaly, vzájemně se ovlivňovaly a bojovaly za získání konečné převahy.³¹

7. Dobývání Pyrenejského poloostrova

V roce 710 se přes průliv Las Palomas přeplavila malá jednotka cirká pětiset berberských vojáků pod vedením Tarif ibn Malika. Nesli pouze lehkou výzbroj, minimální zásoby potravin i vody, žádné těžké vybavení. Nesetkali se však prakticky s žádným odporem a brzy své lodě naplnili nesmírně bohatou kořistí. Tento Tarifův výpad naznačoval, že násilný vpád na španělská území by znamenal opravdovou žeň.³²

²⁸ KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*, s. 228 – 229.

²⁹ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 45.

³⁰ Tamtéž, s. 45.

³¹ Tamtéž, s. 45.

³² WHEATCROFT, Andrew. *Nevěřící: střety křesťanstva s islámem v letech 638-2002*, s. 94.

Proto v roce 711 překročil Tárík Ibn Zijád úžinu, která nakonec získala název po tomto vojevůdci - Gibraltar³³. Po vylodění sedmnáctitisícového vojska došlo k bitvě mezi muslimy a Vizigóty u Guadalete, kde Vizigóti podlehli. Tato bitva nebyla brána jako zničení vizigótské říše, ale jako počátek dobývání Pyrenejského poloostrova. V průběhu dvacátých a třicátých let osmého století dobyli Maurové Iberský poloostrov. Maury jsou nazýváni muslimové, kteří původně žili v severní Africe, ale od osmého století do patnáctého století obývali také jižní část Španělska a Portugalska, část severní Sahary, Kanárské ostrovy a Sicílii.³⁴

Tárík dál mířil na sever k vizigótskému hlavnímu městu Toledu. Cestou se k němu připojil jeho vrchní velitel Músá ibn Nusajn, který mu přivedl potřebné posily a měl tak velký podíl na dobytí Vizigótské říše. Když dorazili pod hradby Toleda, našli brány otevřené a město prakticky prázdné. Okupace španělských území severně od Toleda, jež proběhla v příštích letech, se setkala s jen o málo větším odporem.³⁵

V roce 732 se odehrála bitva u řeky Loiry, nazývaná bitva u Poitiers, kde se muslimům postavil franský král Karel Martel, který zde muslimy porazil a zabránil jim v dobytí a vyrabování svatyně sv. Martina v Toursu. Tato událost zároveň stanovila Pyreneje jako pomyslnou hranici mezi muslimským Španělskem a křesťanskou Evropou. Jediné místo, kam se muslimové nikdy nedostali, byla astursko-galicijská oblast, která je známa jako místo odporu pro všechny dobyvatele poloostrova. V této oblasti se také poprvé zrodila myšlenka znovudobytí Španělska, tzv. reconquisty.³⁶

Příčiny rychlého dobytí Pyrenejského ostrova muslimy jsou různé. Mezi hlavní důvody patří strukturální slabost monarchie, která byla zároveň vnitřně narušována konflikty se židy a dalšími nepřáteli. Příchod muslimů znamenal pro Pyrenejský poloostrov rozkvět jak v oblasti kultury a hospodářství, tak v toleranci, ve které se i křesťané, muslimové a židé naučili vzájemně žít. To bylo dáno zřejmě dvěma důvody: křesťané nebyli tak mocensky silní, aby se vzepřeli a muslimové dodržovali politiku, kterou jim Korán přikazuje:³⁷

„Nebudiž žádného donucování v náboženství“ (Súra 2:256)

„Nepři se s vlastníky Písma, leda způsobem nejvhodnějším“ (Súra 29:46),

V Arabské říši proběhla v roce 749 revoluce, kdy vládnoucí dynastií Umajjovců svrhli Abbásovcí. Tento převrat měl pro tehdejší Španělsko politický i kulturní význam. Hlavní město

³³ Džabal Tárík – Táríkova hora.

³⁴ Mauretánii, Mali, Alžírsko, Maroko, část Nigeru, Čad, Libyi.

³⁵ WHEATCROFT, Andrew. *Nevěřící: střety křesťanstva s islámem v letech 638-2002*, s. 94.

³⁶ Tamtéž, 99 – 100.

³⁷ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 46.

říše se přesunulo z Damašku do Bagdádu.³⁸ Díky tomuto přesunu se stala španělská provincie samostatným islámským státem, emirátem, a Abdurrahmán I. vyhlásil titul emíra dědičným.³⁹

8. Islám ve Španělsku

Příchod islámu na poloostrov nepochybně narušil přirozený vývoj vizigótských institucí, které nabývaly feudální povahy. Křesťané na poloostrově tak zůstali do značné míry ušetřeni problémů ostatní středověké Evropy, jakými jsou např. boj o investituru, války mezi papežským stolcem a římsko-německou říší a dokonce i křížové výpravy.⁴⁰

Vpád muslimů také způsobil přelom ve španělské kultuře, která byla výrazně patristická, a tudíž pro nové vládce neužitečná. Křesťanská kultura však našla útočiště v některých kláštorech. Nevzdělaní vetřelci nemohli zpočátku nabídnout náhradu za něco, co považovali za nepotřebné. Když toledský muslimský dějepisec Abú-l-Kásim Sa'íd hovořil o prvních momentech vpádu, říkal: „*V počátečním období postrádalo Španělsko vědu; žádný z domorodců se neproslavil v tomto snažení*“⁴¹, tedy coby učenec. Ale od devátého století se v muslimském Španělsku začala rozvíjet výjimečná kultura.

Křesťanská království, která na Pyrenejském poloostrově vznikla jako reakce na muslimský vpád, neměla stejný charakter jako jiná evropská království. Panovníkovi patřila všechna neobdělávaná půda a teoreticky i území, jež se nalézalo v rukou muslimů. Naproti tomu šlechta zpočátku půdu nevladnila, a byla tak pouze šlechtou dvorskou. Šlechtici a duchovní v křesťanském Španělsku byli zcela v moci panovníka, na němž plně záviseli, protože žili pouze z jeho darů. Vedle nesporného faktu, že křesťanský panovník na Pyrenejském poloostrově byl politicky mnohem silnější než jeho evropští partneři, sehrála v tomto období důležitou úlohu existence hranice mezi křesťany a muslimy. S ní související rizika vedla totiž ke vzniku velké skupiny svobodných sedláků, kteří se na nebezpečné půdě usazovali a obdělávali ji k vlastnímu užitku. Tento velký počet „svobodných“ kontrastoval se situací v ostatní středověké Evropě. A konečně fakt, že západní křesťané v raném středověku neměli významná městská centra, vedl ke vzniku hospodářství zaměřeného na chov dobytka. To se později dostalo do rozporu se vznikajícími znovudobytými městskými

³⁸ WHEATCROFT, Andrew. *Nevěřící: střety křesťanstva s islámem v letech 638-2002*, s. 118.

³⁹ Dříve byl titul emíra udělován damašskými chalífy.

⁴⁰ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 46.

⁴¹ Tamtéž, s. 46.

centry, což v některých oblastech poloostrova, na rozdíl od většiny evropských území, bránilo rozvoji měšťanstva.⁴²

Poloostrov se islamizoval, ale nearabizoval, výjimku představuje pouze postupné osvojování si arabského jazyka. Domácí obyvatelé totiž přestupovali masově na islám, zatímco podíl arabských přistěhovalců byl velmi skromný.⁴³

Španělská islámská kultura dosáhla ve středověku takového věhlasu a významu, že evropská kultura až do renesance vycházela téměř vždy z práce nějakého španělského muslima. Tyto práce byly rozšířené prostřednictvím latinských překladů pořízených v Ripollu, v údolí Ebra a v Toledu nebo z překladů do kastilštiny pořízených na dvoře Alfonse X. Moudrého a následně převedených do latiny.⁴⁴

9. Náboženské menšiny ve Španělsku

Podstatným rysem španělského středověku byla existence náboženských menšin na území s oficiálně odlišným náboženstvím.

Židé žili v raném středověku hlavně na muslimském území. Situace se radikálně změnila koncem jedenáctého století nástupem Almorávidů a Almohadů, jejichž náboženský integrismus vyvolal masivní exodus židů do křesťanských království, kde se věnovali řemeslu a obchodu.⁴⁵

Mozárabové byli potomky obyvatel starořímské Hispánie a vizigótských nájezdníků, kteří sem přišli přes Pyreneje v pátém století.⁴⁶ Svě náboženství vyznávali na území ovládaném muslimy pod podmínkou placení určitých poplatků. Měli vlastní soudní, politické a církevní instituce vycházející z vizigótské tradice. Muslimové se nikdy nesnažili obrátit je na islám, a dokonce sami usilovali o to, aby vytrvali v křesťanské víře. Pokud mozárabové nezasahovali do politických otázek, nebyli vystaveni ani náboženskému pronásledování. Pokud konvertovali k islámu, činili tak dobrovolně většinou ze tří důvodů - aby unikli křesťanské spravedlnosti, nemuseli platit daně nebo v případě, že chtěli mít několik manželek.⁴⁷

Mudéjarové byli muslimové, kteří žili na území ovládaném křesťany. Jejich vysoký počet je známkou toho, že ještě v šestnáctém století existovaly vesnice, mezi jejichž obyvateli

⁴² UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 46 – 47.

⁴³ WHEATCROFT, Andrew. *Nevěřící: střety křesťanstva s islámem v letech 638-2002*, s. 108.

⁴⁴ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 47.

⁴⁵ Tamtéž, s. 47.

⁴⁶ WHEATCROFT, Andrew. *Nevěřící: střety křesťanstva s islámem v letech 638-2002*, s. 101.

⁴⁷ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 48.

se našli pouze tři křesťané: farář, notář a hostinský. Mudéjarové měli značné nevýhody: často postrádali právní statut, který by upravoval jejich pobyt a způsob života. Získali ho až při kapitulaci Granady. Bohužel neměl dlouhého trvání, protože brzy na to docházelo k jejich násilnému pokřtění Mudéjarů, čímž se změnili v morisky. Mudéjarové dosáhli vysoké kulturní i umělecké úrovně, v pozdním středověku měli v Zaragoze dokonce vlastní univerzitu.⁴⁸

Až na občasné výbuchy vzájemné nevraživosti zde všechny tyto skupiny dokázaly žít bok po boku. Během prvních tří století islámské vlády mnozí křesťané přestoupili na islám a jednotlivé kultury nabyly některé společné charakteristiky, i když výraznější odlišnosti a rozdílnosti identit zůstaly zachovány.⁴⁹ Podobně jako v Levantě, kde arabští křesťané byli od početnější muslimské populace na první pohled k nerozeznání, se i na území zvaném Al-Andalus rozdíl mezi jednotlivými skupinami postupně stíraly. Mozárabové a židé přejímali arabský jazyk a také Berbeři přecházeli od svých mateřských nářečí k arabštině. Jednotlivé komunity se však i nadále držely odděleně: zachovávaly své zvyky a žily podle svých zákonů. To bylo ono jedinečné, paradoxní společenské uspořádání, které Américo Castro později označil termínem *convivencia* čili soužití.⁵⁰

10. Období osmého století

10.1. Vymezení hranic

Každé město či vesnice měla své neviditelné hranice, zároveň však existovaly tzv. společné prostory, např. místa, kam se chodilo pro vodu nebo prostory, kde se věšelo prádlo, dále pak tržnice, silnice aj. V muslimském Španělsku existovaly různé národnostní skupiny, ale také rozličné kmeny.⁵¹

Arabské, berberské a židovské čtvrti spolu navzájem sousedily. Hranice mezi nimi byly zčásti průchodné a zčásti neprůchodné. Různá etnika se zcela integrovala po jazykové stránce, zatímco po kulturní stránce jen částečně. Jisté odloučení v rámci jednotlivých skupin stále přetrvávalo. Náboženství nebylo jediným faktorem, který určoval příslušnost k dané skupině. Arabové a Berbeři, v obou případech muslimové, zůstávali uzavřeni ve svých rodech a často mezi sebou bojovali. Křesťané a židé zachovávali hranice, jež jim vymezily islámské

⁴⁸ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 48.

⁴⁹ O počtech konvertitů se dosud vedou spory. Zatím nejkvalitnější kalkulace Richarda Bullieta byly zpochybněny, ale nikoliv vyvráceny. Je však jasné, že přistěhovalci ze severní Afriky, i když u nich připustíme velmi vysokou míru porodnosti, mohli tvořit jen menšinu muslimského obyvatelstva. In. WHEATCROFT, Andrew. *Nevěřící: střety křesťanstva s islámem v letech 638-2002*, s. 101.

⁵⁰ WHEATCROFT, Andrew. *Nevěřící: střety křesťanstva s islámem v letech 638-2002*, s. 101.

⁵¹ Tamtéž, s. 106.

zákony, ale i v rámci jejich komunit existovalo výrazné rozvrstvení podle majetku a společenského postavení. Úspěšné trvání convivencia záviselo na této segmentaci, na zažité struktuře společnosti umožňující rozmanitost. Šlo o strukturu založenou na výsadách a ústupcích, vyznačující se dramatickou mocenskou nerovností mezi většinou a menšinami. Jakmile došlo ke změně rovnováhy, původní základy, umožňující vzájemné soužití, zmizely.⁵²

V severní části Španělska se malý zárodek státu z asturských hor rozšířil směrem na západ a vzniklo království León, s hlavním městem Oviedem. Hraničnímu území mezi Leónem a muslimskými državami na jihu se přezdívalo země hradů tj. Kastilie, protože to byl kraj plný věží a opevněných sídel. Později se Kastalie stala větším, silnějším státem než León, z něhož vzešla. Na východ od Kastilie leželo Aragonské království, pozvolna se rozšiřující na úpatí Pyrenejí směrem k jihu a na východ ke Středozevnímu moři. Tam narazilo na franské hrabství Barcelonu a na hranici muslimského království ve Valencii. Během let se tato království stala součástí aragonského dědictví.⁵³

Kromě křesťanských středisek v asturských horách a v oblasti Pamplony byl celý poloostrov muslimský. V polovině osmého století došlo ke třem událostem, které nakonec vedly k vytvoření nového systému hranic:

a) *„Občanské války (729-753) mezi Syřany, Araby a Berbery, jež skončily vystěhováním Berberů do severní Afriky.“*

b) *„Období sucha a hladomoru (751-756), které přinutily muslimy z údolí Duera k ústupu na jih nebo na linii Ebra ve východních oblastech.“*

c) *„Výpravy Alfonse I. Asturského (739-757) do údolí řek Ebra, Miña a Duera, které přiměly křesťany k tomu, aby se uchýlili do Asturie a opustili tak města ležící v těchto oblastech. Tak se vylidnilo Lugo, León, Túy, Astorga a další města.“⁵⁴*

Přestože muslimové dali název al-Andalus celému poloostrovu, brzy se účinnou dělicí linií mezi křesťanskou a islámskou mocí staly řeky Ebro a Duero v jeho severní části. Ve vysokých horách severozápadního Španělska obstál tvář v tvář prudké muslimské expanzi Paleyův křesťanský státek. Podle legendy lze vysledovat nepřerušenu linii křesťanských vládců právě v těchto asturských horách, kde, jak napsal Edward Gibbon *„jiskra života žhnula dál, někteří nezdolní uprchlíci dávali přednost svobodnému životu v chudobě v asturských údolích: drsní horalé dokázali odrážet nájezdy chalífových rabů.“⁵⁵* Mezi muslimy a křesťany

⁵² WHEATCROFT, Andrew. *Nevěřící: střety křesťanstva s islámem v letech 638-2002*, s. 108.

⁵³ WHEATCROFT, Andrew. *Nevěřící: střety křesťanstva s islámem v letech 638-2002*, s. 100.

⁵⁴ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 63.

⁵⁵ WHEATCROFT, Andrew. *Nevěřící: střety křesťanstva s islámem v letech 638-2002*, s. 99.

tak zůstaly jen dvě styčné oblasti: střední povodí Ebra a katalánské pobřeží. Křesťané je záhy opevnili řadou hradů, podle nichž pak obě dostaly svá jména - Kastilie a Katalánsko podle některých verzí země castlans neboli hradních pánů.⁵⁶

Vznik pusté oblasti v povodí řek Duera a Ebra měl v dějinách středověkého Španělska zásadní význam. Toto území sloužilo hlavně strategickým účelům, avšak nevytlidnilo se úplně. Přestože v něm došlo k rozkladu administrativních a společenských struktur, zůstaly tam některé velmi malé a rozptýlené skupinky, o čemž svědčí místní jména a přetrvání kultu některých světců z předcházejícího období.⁵⁷

10.2. Hospodářský vývoj

V osmém století bylo Španělsko rozděleno na dvě části: křesťanskou a muslimskou (příloha 20. 2.). Muslimská část zahrnovala skoro všechna důležitá města. V této části byla soustředěna veškerá ekonomika země, která byla charakteristická pevnou městskou tradicí a vzrůstajícím hospodářstvím. Křesťanská část poloostrova se rozkládala v asturských horách a navarrsko-aragonských Pyrenejích. Tyto oblasti měly příznivé podmínky pro chov dobytka. Přežívala zde ovšem také velmi primitivní a nerozvinutá místní politika, což vedlo k chudobě a zaostalosti křesťanských království.⁵⁸

Hospodářství obou částí poloslova mělo velký vliv na další vývoj obou civilizací. Arabové přinesli na poloostrov mnoho nových věcí a poznatků v oblasti technických vymožeností, vzdělanosti, řemesel, potravin. Také dali vzniknout novým výrazům a názvům. Muslimové⁵⁹, jako řemeslníci, učenci a vědci, se ve většině případů stěhovali do měst, a proto svoji půdu za pachtovné⁶⁰ pronajímali původním majitelům.⁶¹

Na hospodářský vývoj poloostrova mělo vliv španělské muslimské zlato. Do Evropy se dostávalo prostřednictvím obchodu muslimského Španělska ze Súdánu, jediného střediska produkujícího tento kov. Španělské muslimské zlato sloužilo jako regulátor evropského hospodářství od osmého do dvanáctého století. Jako platidlo byly také používány mince. První španělská mince byla ražena dle muslimského typu. Jednalo se o zlatý dinár, který byl ražen

⁵⁶ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 63 – 64.

⁵⁷ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 64.

⁵⁸ Tamtéž, s. 66.

⁵⁹ KAUFMANN, Hans. *Maurové a Evropa: cesty arabské vědy a kultury*, s. 153.

⁶⁰ Pachtovné je název pro roční pronájem.

⁶¹ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 66.

damašským chalífou. Měnová reforma, provedená córdobským emírem Abdurrahmánem I., přinutila Karla Velikého k okamžité úpravě franské měnové soustavy.⁶²

Pro zajímavost uvádím měnovou soustavu Merovejců do roku 755:

1 libra = 22 solidů = 288 denárů

Po reformě provedené v letech 776 až 780 měnová soustava Karlovců nabyla podoby, která přetrvala v Anglii až do naší doby:

1 libra = 20 solidů = 240 denárů

neboť 1 solid = 12 denárů

A od té doby córdobská měna ovlivňovala přes karlovskou měnovou soustavu evropské mincovnictví. Ovšem křesťanské hospodářství nevyužívalo mince jako platidlo, ale jako nástroj k cenovému odhadu.⁶³

Ve Španělsku se pěstoval nejvíce olivovník, svatojánský chléb, obilí, rýže a baklažány, v nížinách zejména citrusové plody. Dokonce začaly být používány zavlažovací kanálky, které napomohly k pěstování nových plodin. Další vývoj spočíval ve výrobě z domácích surovin, zejména z hedvábí, kůže, vlny, ale používaly se také suroviny z dovozu jako např. vonné oleje, koření a šperky.⁶⁴ Důležitá byla také výroba ze stříbra, mědi, železa, skla a křišťálu. Pozvolna se začal rozvíjet obchod s křesťanskou Evropou a islámských východem. To vše se stalo příčinou toho, že se Al-Andalus svou vyspělostí začal přibližovat ostatním muslimským zemím.⁶⁵

10.3. Centra politické moci

V řízení země převzali muslimové velmi brzy iniciativu. Od roku 719 sídlil jejich vojenský vládce tj. emír v hlavním centru v Córdobě. Ta brzy začala nabývat na důležitosti a s ní i celé muslimské Španělsko. V Córdobě se začalo s rekonstrukcemi historických římských hradeb a starého mostu přes Guadalquivir. Vzhledem k poloze města se předpokládalo, že Córdoba se stane ekonomickým a prosperujícím centrem. V osmém století se započalo se stavbou mešity v Córdobě, tato mešita se stala jakousi dominantou města.⁶⁶

⁶² Tamtéž, s. 66-67.

⁶³ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 67.

⁶⁴ Polišínský, J., Barteček, I., *Dějiny Iberského poloostrova (do přelomu 19. a 20. století)*, Univerzita Palackého, Olomouc 2002, s. 54.

⁶⁵ KAUFMANN, Hans. *Maurové a Evropa: cesty arabské vědy a kultury*, s. 157 – 159.

⁶⁶ Tamtéž s. 30.

V křesťanské části poloostrova konkrétně v asturském centru byl zvolen král Pelayo. Křesťanské centrum nemělo ze začátku žádné město, až později bylo založeno město Oviedo. Asturské centrum nabylo většího významu teprve za vlády Alfonse I.⁶⁷ Jako první z křesťanských panovníků se začal titulovat jako král. Snažil se ze všech sil vybudovat armádu, která by potlačila muslimské bojovníky, ovšem zatím bez výraznějších výsledků. Aby dosáhl posílení Asturie konkrétně v opevnění, musel Alfons I. vyhledat křesťanské osadníky a přestěhovat je do Asturie.⁶⁸

Za další významné centrum lze označit Pamplonu, která proslula svou silnou politickou organizací, snad také proto odolávala nájezdům svých protivníků. Pamplona uplatňovala ve vztazích k ostatním národům tu politickou taktiku, která pro ni byla v dané situaci nejlepší pro udržení nezávislosti. V roce 800 se Pamplonané spojili s muslimskými Kasiovci, téhož roku usedl na pamplonský trůn král Iñigo Arista.⁶⁹

Franské centrum vzniklo později.

10.4. Nové formy správy

Každé politické centrum si vytvořilo svoji vlastní zprávu podle svých osobitých podmínek. Muslimové si rozdělili veškerou půdu, ale vzhledem k tomu, že se necítili být zemědělci, tuto půdu pronajímali bývalým vlastníkům.⁷⁰ Ani dobyvatelé z druhé vlny půdu neobdělávali, i přesto že ji dostali jako odměnu za vojenskou službu. Koncem osmého století byla vojenská povinnost, která vyplývala z vlastnictví půdy, nefunkční, a tak emír al-Hakam I. provedl vojenskou reformu a vybudoval stálou armádu.⁷¹

Křesťané na poloostrově podléhali králi, který byl zvolen z Pelayova rodu, ale následný vývoj směřoval k dědičnému systému. Duchovenstvo spadalo zcela do královské moci a dvorská šlechta vyvolávala četné vzpoury. V osmém století byl král považován pouze za bohatého majitele stád, který měl jistou autoritu před svými poddanými, ale i přesto neodpovídal představě o královském majestátu.

Křesťané přestali razit mince, které již nesloužili k placení, ale pouze k oceňování. Došlo k tomu z toho důvodu, že hospodářství v křesťanských oblastech fungovalo na zcela primitivních základech a peněz v něm nebylo potřeba.

⁶⁷ Alfons I. byl zeť Pelaya.

⁶⁸ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 65.

⁶⁹ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 65.

⁷⁰ CHALUPA, Jiří. *Španělsko*, s. 35.

⁷¹ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 66.

Křesťané z Narbonne spadali i nadále do franské říše, která se čím dál více podrobovala feudalismu. Karel Veliký vydal nařízení, které umožnilo Hispanovizigótům usídlit se na franském území. Nařízení také obsahovalo jakési výhody pro Barceloňany, mezi které patřilo např. osvobození od všech daní, nástup do vojska pouze pod vedením svého hraběte, souzení mohli být pouze vlastními soudci výjimkou v případě zabití znásilnění nebo žhářství. Barceloňané měli pouze jednu povinnost, a to ubytovávat císařovi vyslance.

10.5. Kultura

První muslimští dobyvatelé byli v zásadě nevzdělaní válečníci. Proto nevyužili vizigótskou, v jádru biblickou kulturu, která v důsledku masového přestupování křesťanů na islám zvolna mizela. Zachovalo se z ní pouze to, co bylo nutné k praktickému životu: jazyk, právo, něco z politického a správního uspořádání. Muslimští Arabové přispěli svými cestovatelskými a obchodními zkušenostmi. Po jejich příchodu došlo k rozvoji v oblasti věd jako matematika, numerologie či astrologie. Od muslimů byl převzat číselný systém. K rozvoji došlo také v oblasti architektury, ve stavebnictví se objevily nové styly, např. užívání mozaikového umění a používání kachliček.⁷²

Muslimský způsob života ovlivnil ostatní západoevropské země, které začaly přejímat názvy potravin, rostlin, plodin, ale i termíny z vědních oborů jako matematiky, alchymie, literatury, dále také názvy z her, námořnictví a obchodu. Pro zajímavost mohu uvést pár přejatých slov: alcazár – zámek, alcalde – starosta, arroz – rýže, ajedrez – šachy. Některé výrazy se vyskytují i v českém jazyce jako např. šafrán, cukr, špenát aj.⁷³

Vrstvu vzdělaných tvořilo v křesťanských královstvích, jako byla Kastilie a León, a hrabství Navarra a Barcelona, obyvatelstvo převážně z muslimů a židů. Jejich profese byla zejména z oblasti stavitelství, lékařství, řemeslnictví a hudebnictví.⁷⁴

10.6. Vnitřní a vnější vztahy poloostrova

Španělští emírové byli až do doby vlády Abdurrahmána I. závislí na Arabské říši. Abdurrahmánovi I. se podařilo od Arabské říše odtrhnout a založit ve Španělsku vlastní emirát.⁷⁵

Vnitřní vztahy byly napjaté, mezi emíry a Astuřany došlo v osmém století ke dvěma válečným střetnutím. První se odehrálo v roce 722 u Covandogy. Tato bitva má symbolický

⁷² UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 67-68.

⁷³ Polišenský, J., Barteček, I., *Dějiny Iberského poloostrova (do přelomu 19. a 20. století)*, s. 39.

⁷⁴ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 68.

⁷⁵ KAUFMANN, Hans. *Maurové a Evropa: cesty arabské vědy a kultury*, s. 28-29.

význam zejména pro křesťany, kteří poprvé od muslimského obsazení poloostrova zvítězili nad dosud neporazitelným protivníkem. Dokonce se bitva u Covadogy považuje za počátek reconquisty, i přesto, že skutečné dobývání začalo až o tři staletí později. Druhá bitva se uskutečnila v roce 791 u Burbie.⁷⁶

Vzhledem k tomu, že středověká vojska neměla organizovanou intendantní službu, a obvykle žila z kořisti, kterou získala v místech, jimiž procházela, vysílala se řada zvěděů, aby zjistila stav úrody před zahájením tažení hlavního boje. Muslimové konali výpravy na sklonku osmém století pouze po cestách vyhovujících logistickým schopnostem tehdejšího vojska.

Astuřané opevnili svůj kraj řadou hradů, a v roce 804 založili biskupství ve Valpuestě, aby tomuto kraji dali nový impuls pro rozvoj církevního a duchovního života. Kastilie vznikla jako asturská obrana na cestě, která vedla z Córdoby do Ovieda, jež bylo založeno právě v této době.⁷⁷

Styky emirátu s Pamplonou byly mnohem výbušnější než s Astuřany. Došlo hned k několika nájezdům. Emír Abdurrahmán I. jmenoval správcem Pamplony muslimského al-Mutarrafa, jeho matka se provdala za prvního pamplonského krále.⁷⁸

Vztahy emírů se Septimánií byly klidnější než výše zmiňované.

Vnější vztahy byly hlavně spojené s Karlem Velikým. Zejména Asturie (konkrétně vztah Alfonse II. Asturského⁷⁹) udržovala kontakty s Karlem Velikým již v době adopcionistické hereze⁸⁰.

Potom, co Karel Veliký vpadl a obsadil karbonské provincie i současné Katalánsko, začalo se hovořit o Hispánské marce. Ta byla později považována za politicko-správní jednotku, která v reálu podléhala Franské říši. V novodobých dějinách se o Hispánské marce hovoří spíše jako o hranici sídlící s muslimy, nikoli však jako o správním území na poloostrově.⁸¹

V roce 778 začal Karel Veliký obléhat Zaragotu, jejíž správce Husajn nabídl Karlovi Velikému klíče od města. Karel Veliký se však dostal pouze k zaragozským hradbám, ale do města se mu vstoupit nepodařilo, a následně se musel vrátit do Francie.⁸² Při této cestě, konkrétně v Rocesvalles, asi padesát km od města Pamplony, jej přepadli místní Baskové.

⁷⁶ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska v datech*, s. 49 – 51.

⁷⁷ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 67-69.

⁷⁸ Tamtéž, s. 69.

⁷⁹ Vztah Alfonse II. Asturského a Karla Velikého byl zpracován v epice, ve které se zrodila bájná postava Bernarda del Caprio.

⁸⁰ Adopcionistické hereze je směr, který prosazuje myšlenku, že Ježíš byl pouze přijat za Syna Božího.

⁸¹ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 69 – 70.

⁸² Tamtéž, s. 70.

Počkali na zadní voj armády pod vedením Rolanda, a zhruba dva tisíce franských vojáků pobili.⁸³ Tato situace vedla ve dvanáctém století k zrození Písně o Rollandovi.⁸⁴ Bitva byla známá v mnoha oblastech Evropy. Dodnes si např. sicilské děti dodnes hrají s loutkami nazývajícimi „pupi“, které představují historické a zároveň i legendární postavy spojené s porážkou Karla Velikého.⁸⁵

Jestliže se Karlu Velikému nezdařil pokus dobýt Zaragozu, podařilo se mu na druhé straně upevnit moc řady hrabat v různých pyrenejských údolích, např. v Aragonii, Ribagorze, Pallarsu, Urgellu, Geroně a dalších.⁸⁶

11. Bouřlivé deváté století

Desáté století se vyznačovalo bouřlivými událostmi, k nimž došlo ve všech oblastech života poloostrova. Ve sféře společenské se Córdobaané vzepřeli svému emírovi, vyplenili majetky svých andaluských souvěrců a jejich zvyky nabyly orientálního rázu. V politické sféře ohrozily protiumajjovské revolty samu existenci emirátu, což podpořilo osídlování nových území křesťany. V polovině století došlo k pokusům o záchranu mozárabského náboženství na poloostrově, které vyústily v mučednické hnutí.

11.1. Muslimská společnost

Poloostrov vstřebával velký počet přistěhovalců zejména z řad berberských dobyvatelů. Rasovou menšinu tak tvořilo jen málo rodů čistě arabského původu. Muslimské obyvatelstvo hovořilo různými románskými dialekty nebo jazyky a arabštiny se užívalo jako jazyka spisovného a úředního. O tom, že lidé běžně užívali oba jazyky, svědčí soudobé muslimské kroniky.⁸⁷

Vládce Abdurrahmán I., který se v osmém století odtrhl od Arabské říše a založil ve Španělsku vlastní emirát, považoval Španělsko za vlastní državu. Jeho potomci chtěli být

⁸³ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska v datech*, s. 51.

⁸⁴ Jedna z nejslavnějších epických skladeb evropského středověku, která popisuje roncesvalleskou katastrofu v upraveném podání, kde baskické válečníky nahrazují Maurové. In. CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska v datech*, s. 51.

⁸⁵ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 70.

⁸⁶ Tamtéž, s. 70.

⁸⁷ Například za vlády Abdurrahmána II. (822-852) došlo v Córdoba ke sporu, v němž vystoupil jako svědek jakýsi Giner, „hovořící pouze románsky; pro svou počestnost a poctivost byl mužem tak váženým, že jeho svědeckví platilo v notářských a soudních zápisech; v Córdoba byl velice populární svými ctnostmi a svou pravověrnou muslimskou učeností. Soudní úředníci jej vyzvali, aby svědčil v onom procesu, a stařec odpověděl románsky těmito slovy: 'Neznám jej řádně a osobně, ale slyšel jsem, že se o něm povídá, že je zlotřilý chlapík.' K vyjádření této myšlenky použil tak výrazné románské zdobněliny, že emír, když mu soudní úředníci sdělili text věty, byl u vytržení a pravil: 'Tuto větu by vskutku takový svatý muž nevyslovil, kdyby mu ji nenadiktovala poctivost.' A zbavil kádiho funkce.“ In. UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 72.

podrobení Blízkému východu a začali postupně Pyrenejský poloostrov i jeho zvyky přetvářet dle orientálního stylu. Tyto činy jsou považovány za jakousi pomstu svému otci, protože díky němu se nemohli vrátit do země svého původu, také se nemohli přestěhovat ani do Bagdádu ani do Damašku.⁸⁸

Z tohoto důvodu se v devátém století začala společnost více podobat orientálnímu typu, uznávali se jejich tradice i zvyky aj. Největší vliv na tehdejší kulturu měl básník Zirjád, který přišel z Blízkého východu a na poloostrov přinesl orientální zvyky.⁸⁹ Třicet pět let žil básník v paláci emíra Abdurrahmána II. Toto období mělo největší vliv na kulturu v tehdejší společnosti zejména proto, že vládnoucí vrstva udávala směr v kultuře. Zvyky, které básník Zirjád přinesl na poloostrov, byly přijaty jak bohatou vrstvou občanů, tak také chudinou. Zirjád dokázal obyvatelstvo zasvětit do oblasti stolování, orientálních receptů, trendů módy a zkrášlování. Tyto skutečnosti měly také velký vliv na kulturu samotnou. Emír vysílal posly do Iráku, aby mu přivezli knihy z oborů medicíny, filosofie, astronomie a okultních věd. V té době byl poloostrov také hojně osídlován blízkovýchodními učiteli, kteří sebou samozřejmě přinášeli nové poznatky a vědomosti. Hlavním důvodem jejich příchodu bylo volnomyšlenkářské Španělsko, které se nebránilo novým poznatkům, teoriím i vynálezům.⁹⁰

V devátém století došlo k velkému množství vzpour a revolt a to nejen mezi emíry navzájem, ale i mezi Araby a křesťany. Tyto vzpoury měly velký vliv na křesťany, kteří se začali více stěhovat na muslimská území, což vedlo ke zvyšování hnutí křesťanského odboje. Aby se emírové mohli odtrhnout od Córdobského emirátu, navazovali spojení s křesťanskými panovníky.⁹¹

Je zajímavé, že v tomto století přešlo k muslimské víře nejvíce křesťanů. Mozárabové viděli v muslimském životě jakousi jednoduchost a volnost, zřejmě měli na mysli pořizování harému nebo lepší pracovní pozice ve vojsku a státní správě. Vlivem konvertování křesťanů na islámskou víru se rozbouřila vlna odboje ze strany křesťanů. To spočívalo v tom, že opatové a kněží kázali proti Mohamedovi, psali knihy, ve kterých se snažili dokázat, že učení, které Mohamed kázal, bylo falešné a nepravé. To způsobilo, že emírové zpřísnili svobodu vyznávání jiných náboženství než islámu. Kdo se veřejně vzdal Mohameda, či jej nějakým způsobem hanobil, byl pronásledován, vězněn, v nejhorších případech zabit. Někteří emírové byli zastáncem donucovací politiky, proto Mozárabové začali masově

⁸⁸ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 71 – 72.

⁸⁹ VERNET, Juan. *Arabské Španělsko a evropská vzdělanost*, s. 29 – 30.

⁹⁰ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 72.

⁹¹ Tamtéž, s. 72.

přecházet na islám. Následkem byl pravý opak, než emírové čekali, a to upevnění víry a vztahů mezi křesťany.⁹²

Malá skupina Arabů nezačleněných do hispanomuslimské společnosti vyvolala několik nepokojů. Sevillští Arabové např. určitou dobu (889-891) loupili majetek Hispánců bez ohledu na jejich vyznání; jindy Arabové bojovali mezi sebou například v Tudmíru (821-822) a emír Abdurrahmán II. využil jejich nesvárů k tomu, aby si zajistil jejich poslušnost a založil v roce 831 město Murcii.⁹³

11.2. Rozpad emirátu

Politickými i duchovními vůdci muslimů byli až do roku 722 bagdádští chalífové z Damašku. V roce 722 se Abdurrahmán I. prohlásil nezávislým emírem Al-Andalusie. V té době se však objevili pochybnosti o legitimitě jeho vlády, které postupem času vyústovaly v protiumajjovská povstání. Roku 805 byl emír al-Hakam I kamenován Córdobany v ulicích města, poté přinutil al-Hakan osmnáct tisíc Córdobanů k emigraci a dalším osm tisíc deportoval do Maroka.⁹⁴

Protiumajjovské vzpoury přetrvávaly celé deváté století, v některých okamžicích měl emír pod nadvládou pouze córdobskou oblast. Skupiny vzbouřenců byly rozprostřeny po celém poloostrově, ty nejvýznamnější se nacházely v Méridě, Toledu, Zaragoze, Léridě a Bobastru.⁹⁵ V letech 817 až 818 došlo k povstání křesťanských konvertitů k islámu tzv. muladies v Toledu, Méridě a Córdobě, kde bylo povstání také nejzávažnější, protože zde povstalci téměř dobyli emírov hrad Alcázar. Vzpouru se sice podařilo nakonec potlačit, ale odvěta emíra byla velmi krvavá. Tři dny mohli emírovi vojáci drancovat a vraždit ve čtvrti obývané muladíi. Ta byla poté srovnána se zemí a přeživší museli nuceně opustit Španělsko. Tři sta mužů, kteří byli označení jako strůjci vzpoury, podstoupilo krutou smrt ukřižováním.⁹⁶

Odboj proti córdobskému emírovi měl velký význam zejména pro křesťany. Proti emírovi často vystupoval vládce Méridy a Badajozu emír Ibn Marwán. Jeho nástupce Abdurrahmán Ibn Marwán dosáhl politické nezávislosti a k poslušnosti ho přinutil až Abdurrahmán III.⁹⁷

⁹² WHEATCROFT, Andrew. *Nevěřící: střety křesťanstva s islámem v letech 638-2002*, s. 109 - 111.

⁹³ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 71.

⁹⁴ WHEATCROFT, Andrew. *Nevěřící: střety křesťanstva s islámem v letech 638-2002*, s. 118.

⁹⁵ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 72-73.

⁹⁶ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska v datech*, s. 55.

⁹⁷ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 72.

Mozárabové tvořili většinu obyvatelstva v Toledu, kde sídlil metropolita⁹⁸, který také po celé deváté století vzdoroval córdobským emírům. Ve většině případů se córdobským muslimům podařilo potlačit vzpoury Mozárabů, ovšem významnou událostí se v roce 807 stal tzv. „pochod do parkánu“. Po této události získali Toledané nezávislost výměnou za daňovou povinnost. Tuto nezávislost si udrželi až o vlády Abdurrahmána III.⁹⁹

Mezi nejvýznamnější vzpoury devátého století patří národnostní vzpoura Umara ibn Hafsúna, která byla uskutečněna v roce 833. Podařilo se mu ovládnout téměř celou horní Andalusii a córdobského emíra přinutil k podpisu dohody. Z počátku byla vzpoura jakousi reakcí na orientalizaci, poté co Umara ibn Hafsún přestoupil na křesťanskou víru, nabyla náboženské povahy a její stoupenci od vzpoury opustili. Další ohniska protiumajjovského odporu se nacházela v Murcii, na Mallorce (848) a v Pechině (poblíž Almeríe), kde se rozkládala nezávislá republika (884-922), která žila střídavě z obchodu a z pirátství.¹⁰⁰

11.3. Mozárabové a jejich mučedníci

V polovině devátého století nastalo z podnětu córdobských Mozárabů tzv. období mučedníků. Mozárabští křesťané přešli na muslimskou víru se vším všudy, přijali i životní způsoby muslimů (měli harém, sloužili v muslimském vojsku a státní správě). Kněz Svatý Eulogius jim měl za zlé, že přecházejí na muslimskou víru, učí se arabsky a na latinské kultury zcela zanevřeli, tím upadala mozárabská církev. Córdobští křesťané se domnívali, že pokud prokážou falešnost Mohameda i jeho učení, dosáhnou konce konverze křesťanů k islámu a muladíové se tak vrátí ke své staré víře. Opat Spera-in-Deo napsal knihu, která vyvracela muslimské učení. Kněz Perfecto, kromě toho, že kázal křesťanství, se i veřejně zřekl Mohameda, za což byl odsouzen k smrti. Před vykonáním trestu (18. dubna 850) kněz předpověděl, že do roka zemře komoří Nasr. Věštba se vyplnila a mozárabové začali věřit, že Bůh jejich jednání schvaluje, a podnikli řadu veřejných urážek Mohameda. To pobouřilo muslimské vládce, kteří tyto vzbouřence nechávali ihned popravit. Mučednické smrti neunikl kupec Juan, mnichové Isaac, Jeremías a Teodomiro, kněz Acisclo, jáhen Paulo, voják Sancho a mnozí další.¹⁰¹

Postoje v obou táborech se jevily jasně od prvního okamžiku - mozárabové se domnívali, že Nasrova smrt byla důkazem podpory Boží; a muslimské úřady plnily příkazy

⁹⁸ Hlava církve.

⁹⁹ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 73.

¹⁰⁰ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 73.

¹⁰¹ WHEATCROFT, Andrew. *Nevěřící: střety křesťanstva s islámem v letech 638-2002*, s. 110 - 113.

Koránu zbavit se násilím každého, kdo se veřejně a troufale rouhá proti Mohamedovi a jeho náboženství.¹⁰²

Emír Abdurrahmán II. svolal koncil, který měl skoncovat s córdobskými vzbouřenci. Na koncilu proti sobě vystoupily dvě strany. Na jedné byl córdobský biskup Saúl, který mučedníky hájil, na druhé straně stál Recafred spolu s mozárabštími preláty, kteří tvrdili, že jednání Córdobanů ohrožuje všechny Mozáraby na poloostrově. Koncil byl ukončen s tím, že mozárabové se propříště zdrží veškerých provokací ve formě úmyslných sebeobětí.¹⁰³

Exaltovaná strana prohlásila, že tento zákaz je pouze plodem strachu. Metropolita¹⁰⁴ přikázal uvěznění nespokojených občanů. Elogius i přesto dále se svými Córdobany pokračoval ve svých provokacích tak, že povzbuzoval další mučedníky např. Flora a María. Po nástupu nového emíra Muhammada I. došlo k uplatnění represivní politiky a tak córdobští mozárabové masově přestupovali na islám.¹⁰⁵

Protimuslimské hnutí završila mučednická smrt hlavního iniciátora mnicha Eugenia, a to 11. března 859. Tento muž byl vzápětí prohlášen za svatého. Období mučedníků na poloostrově je považováno za neúspěšný pokus o upevnění křesťanské víry u křesťanů i mulatů Al-Andalusu. Mozárabská církev postupně spěla ke svému zániku.¹⁰⁶

11.4. Normané

Mezi významné události devátého století lze počítat také vpád Normanů na Pyrenejský poloostrov. Normané byli mořeplavci ze severních oblastí Evropy. K pyrenejskému poloostrovu připulili za kořistí, a to dvakrát proti proudu vodních toků. Taktika plavby proti proudu řek v plavidlech s malým ponorem jim přinesla velké úspěchy, protože města ve vnitrozemí příliš nedbala o opravu svých opevnění.¹⁰⁷

Dobytí Sevilly byl největší úspěch Normanů. Na přelomu listopadu a prosince roku 844 Normané zaútočili na Sevilu, která v té době neměla vybudované fortifikační systémy. Protože se Normané neodvážili plout po řece až do Córdoby, podnikali krátké loupeživé výpravy do vnitrozemí - směrem na sever a na západ. Ovšem utrpěli velkou porážku od emíra Abdurrahmána II. u Tablady, která si vyžádala mnoho lidských životů. Někteří byli zajati a zbylí bojovníci uprchli do vnitrozemí, kde si založili kolonie a začali se věnovat výrobě slaných sýrů, které prodávali v Seville i Córdobě. Dalším útok Normanů byl namířen

¹⁰² UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 74.

¹⁰³ Tamtéž, s. 74.

¹⁰⁴ Biskup nebo představený církevní oblasti.

¹⁰⁵ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 74.

¹⁰⁶ WHEATCROFT, Andrew. *Nevěřící: střety křesťanstva s islámem v letech 638-2002*, s. 113.

¹⁰⁷ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 75.

na Pamplonu, kde zajali krále Garcíu Inígueze, který se poté musel vykoupit zlatými mincemi, jejichž množství je odhadováno na sedmdesát až devadesát tisíc.¹⁰⁸

Normanské útoky měly velké důsledky. První z nich byl, že emír Abdurrahmán II založil v Seville a v dalších přímořských městech loděnice. Tento krok významně pozvedl ekonomiku poloostrova, protože výstavba lodí se stala hlavním hospodářským odvětvím tohoto století. Díky této skutečnosti vzniklo, zbohatlo a vzkvétalo mnoho měst. Krátce na to byly normanské nájezdy zastaveny hispanomuslimskými loďstvy. Dále pak započalo budování pevností v ústí řek. Pevnosti sloužily muslimskému osazenstvu k náboženskému rozjímání, které se pravidelně střídalo s vojenským výcvikem. Tento systém byl později vzorem křesťanských vojenských řádů.¹⁰⁹

11.5. Kultura a hospodářství

Poznatky z oboru lékařství, astronomie a filosofie předznamenaly charakter kultury v desátém století. Největšího rozvoje se v tomto století dostalo filosofii, astronomii a lékařství. přestože většina poznatků z těchto oborů pochází z Dálného východu, některá jsou původem z Pyrenejského poloostrova, a to z Córdoby a Toleda. Odtud se šířily dále až do severní Evropy.

Rozvoj nastal také v oblasti architektury a umění. Pro tuto dobu byla charakteristická výstavba náboženských mozarábských staveb, převážně klášterů, kostelů a chrámů, např. kostel sv. Juliána v Oviedu, chrám sv. Petra v Barceloně, klášter Alan v Ribagorze. To je také důkazem, že nejbohatší vrstvou se stalo duchovenstvo. Většina těchto staveb byla postupem času přestavěna dle módy daného období. V současné době je pouze minimum dochovaných pramenů o mozarábské kultuře.¹¹⁰

Klasická kultura Pyrenejského poloostrova zůstala lépe zachována v prostředí pyrenejských křesťanů. Například v klášteře v Sirese našel svatý Eulogius roku 848 řadu děl, která byla jinde na poloostrově a dokonce i ve větší části Evropy neznámá. Patřily mezi ně například spisy sv. Augustýna: *O obci boží*, Vergiliova *Aeneis*, Iuvenalovy *Satiry*, verše Horatiovy, Porfyriovy.¹¹¹

Na konci devátého století se začaly rozvíjet překlady. Ty se v té době staly jedním z cenných artiklů po celém světě. Překládalo se do mnoha jazyků. K uzavírání obchodů docházelo zejména s Byzantskou říší, ale i s celou Evropou. Knihy se staly i takovým

¹⁰⁸ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska* s. 75 – 76.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 76.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 74 - 75.

¹¹¹ Tamtéž, s. 75.

„platidlem“ za zajatce, označovaly se jako válečné sankce. Velký potenciál v těchto knihách viděli i bohatí obchodníci, důvěrníci chalífy a proto je začali také skupovat, mnohdy za ně byli ochotni utratit velké množství zlata. Bohužel zatím v této době neexistovaly žádné překladatelské školy, ty se začaly budovat až v desátém století. První překladatelé pocházeli z Řecka, Persie a Sýrie. Byli najímáni arabskými chalífy a emíry. Podmínkou pro přijetí byla znalost arabštiny jak slovem, tak i písmem. Pokud by tyto podmínky nesplňovali, nemusel by být překlad věrohodný a přeložený text by nemusel dávat smysl. Později se překladatelství stalo dědičným povoláním z generace na generaci. Překládány byly hlavně texty z řečtiny, syrštiny a helénštiny. První překlady se týkaly hlavně filosofických textů, ale i matematiky a lékařství, hojně byly také překládány verše, básně nebo i eposy. Mezi nejznámější překlady můžeme zařadit Vergiliovy verše, Homérovi básně, Aristotela a Platóna, respektive jejich díla.¹¹²

Z významných dějepisců tohoto období je třeba uvést ar-Rázího, který napsal (kolem roku 864) několik historických knih; a anonymního autora třetí části kroniky *Sebrané zprávy*.¹¹³ Také v oblasti umění došlo k pozoruhodnému pokroku, jak o tom svědčí zachované dobové pozůstatky, ačkoli mnohé architektonické památky vzniklé v této době posléze prošly mnohými přestavbami.¹¹⁴

V devátém století došlo k významné události, a to k nalezení ostatků apoštola Jakuba 14. Na tomto místě nechal asturský král Alfons II. vybudovat město Santiago de Compostela, které je dodnes jedním z nejvýznamnějších poutních míst křesťanů. Již od svého vzniku se město díky velkému množství poutníků velmi rychle rozvíjelo.¹¹⁵

Dalším významným aktem devátého století byl vznik několika měst jako Madrid, Murcie a Léridy.

V devátém století začali muslimové s výstavbou hradeb a pevností, které se v některých případech dochovaly dodnes, jako např. v Granadě nebo Tarragoně. Tyto stavby, jak bylo již zmíněno, se využívaly k náboženskému rozjímání nebo vojenskému výcviku. Při výstavbě hradeb bylo potřeba velké pracovní síly, protože hradby se stavěly na obranu téměř u každého města. I díky těmto zakázkám obyvatelstvo bohatlo a rostla životní úroveň.¹¹⁶

¹¹² VERNET, Juan. *Arabské Španělsko a evropská vzdělanost*, s. 78 – 79.

¹¹³ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 78 – 79.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 75 – 76.

¹¹⁵ CHALUPA, Jiří. *Španělsko*, s. 47.

¹¹⁶ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 76.

Pro obyvatele Pyrenejského poloostrova se stalo toto století jedním z nejneproduktivnějších období. Společnost byla velmi různorodá, na poloostrově se objevovaly skupiny Berberů, Arabů, Peršanů a Syřanů.¹¹⁷ Otroci pocházeli zejména ze severních zemí, převážně se jednalo o Franky, Germány, Lombardy aj. Zvláštní postavení měli židé, kteří mohli praktikovat své vlastní správní a soudní uspořádání.¹¹⁸

Muslimská společnost byla tvořena z několika vrstev. Na špičce hierarchie stál panovník, za ním následovala jeho rodina, nejvyšší funkcionáři, vlivní obchodníci a intelektuálové. Nejnižší vrstvu tvořili rolníci, umělci, malí obchodníci.¹¹⁹

Muslimové museli přizpůsobit pěstování plodin místním přírodním podmínkám, jako např. srážkovému úhrnu a členitosti krajiny. Po rozvaze těchto podmínek zvažovali vybudování zavlažovacího systému. Začali pěstovat plodiny jako např. bavlna, len, citroník, šafrán a morušovník, které byly pro původní obyvatelstvo zcela neznámé.¹²⁰

Arabové se také zasloužili o proslavení různých průmyslových odvětví po celé Evropě. Díky jejím znalostem došlo k rozvoji např. v textilním, zbrojařským, keramickým a sklářským průmyslu.

11.6. Křesťanští novoosídlenci

V devátém století nastal další významný jev, a to, že křesťané znovu začali osídlovat různé části Španělska. Zejména se zabydlovali mezi křesťanskými královstvími a muslimskými emiráty. Znovuosídlení těchto po mnoho let neobydlených oblastí bylo nutno podpořit, protože obyvatelstvo to nijak nelákalo. Z tohoto důvodu přijal Alfons II. Asturský spolu se dvěma biskupy taková opatření kroky, která by tento proces zjednodušila, např. opevnění komunikací vedoucích z Córdoby do Asturie, posílání biskupů do zabydlených částí, aby dohlédli a řídili duchovní život nově přistěhovaných. Mezi nejvíce osídlené oblasti patřili hlavně Kastilie a Galicie. Kastilie byla známá především svojí svéhlavostí, proto se do této části usídlovaly zejména skupiny lidí s bojovným duchem. Zatímco do Galicie se díky její klidné „povaze“ stěhovali spíše zbožní lidé. Postupem času se z těchto severních oblastí lidé přemísťovali do jižních částí. Jeden z důvodů přesunu obyvatelstva byly občanské

¹¹⁷ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 76.

¹¹⁸ POLIŠENSKÝ, Josef a Ivo BARTEČEK. *Dějiny Iberského poloostrova: (do přelomu 19. a 20. století)*, s. 38.

¹¹⁹ Černý, J., Mohaplová, A., Chalupa, J., *España, geografía, historia, arte*, Univerzita Palackého, Olomouc 2000, s. 18.

¹²⁰ VERNET, Juan. *Arabské Španělsko a evropská vzdělanost*, s. 31.

války v Al-Andalusu, které byly vedené mezi arabskými umajjovskými vládci, Berbery přicházejícími ze severní Afriky a křesťansko-římským vizigótským obyvatelstvem.¹²¹

Křesťané osídlovali města, která vznikla už v době Římanů. Také si s sebou přinesli i svůj způsob hospodářství a dobytkařství. V té době šlo spíše než o města o velké vesnice obývané rolníky a chovateli dobytka. Každé osidlování mělo svá pravidla. Král byl vlastníkem veškeré půdy a záleželo jen na něm, jestli povolil, aby si jeho poddaní určitou část půdy zabrali a obdělávali. Člověk, který se usadil na neobydleném území, královská práva nepoškodil. A král, který musel řešit jiné problémy, nebo byl příliš daleko od svého království, nechával svým poddaným volnost. Znovuobydlování je nazýváno *presura* nebo *apresio* a Ubierto Arteta ji ve své knize vysvětluje takto: *„Získat do vlastnictví neobdělanou půdu od krále nebo jeho zástupců tím, že ji dotyčný zoral nebo obdělal. Stačilo, aby skupina osídlenců ze severu našla pás země s vodou, usadila se tam a začala volnou půdu obdělávat. Jinde osídlenci vztyčili královský praporec, troubili na roh a přitom objížděli pozemek, který se chystali obdělávat“*¹²²

Na základě tohoto se vznikaly skupiny obyvatel, které se snažily chránit svoji půdu proti muslimům. V každé části poloostrova probíhalo osidlování různými způsoby. Na východě území, konkrétně v oblastech pozdějšího Katalánska, Aragonie a Navarry, žili křesťané po boku s muslimy ve vzájemném souladu. V mnoha případech z tohoto soužití vznikla smíšená manželství různého vyznání. Takovéto soužití muslimů a křesťanů vydrželo až do sedmnáctého století.

Na druhou stranu docházelo také k osidlování území, která nebyla dříve obydlena. Muslimové proto byli křesťanskému světu těchto oblastí cizí, což vyvolalo určitou náboženskou nesnášenlivost, která pak po staletích vyústila v zavedení inkvizice. Jednalo se zejména o území Kastálie, Leónu a Portugalska.¹²³

12. Španělsko v desátém století

Toto století je známé především silnou převahou muslimů nejen ve Španělsku, ale na celém poloostrově. Astursko-leónská oblast trpěla extrémní chudobou, na celém ostrově nastal veliký rozdíl mezi křesťanským a muslimským životem, a to ve všech společenských vrstvách.

¹²¹ UBIERTO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 76-78.

¹²² Tamtéž, s. 77.

¹²³ Tamtéž, s. 77.

12.1. Muslimská města

Muslimská města měla vysoký počet obyvatel a velice vyspělou infrastrukturu (příloha 20.3.). V desátém století, kdy se Evropa začala probouzet z tzv. temného období, Córdoba vzkvétala a dle historiků byla nejlidnatějším a nejhustěji osídleným městem západní Evropy.¹²⁴ Podle dobových kronikářů žil v Córdobě na konci desátého století až jeden milion obyvatel. Po Córdobě patřila mezi nejlidnatější města Toledo, Almeria, Granada, Mallorca, Zaragoza, Málaga a Valencie.¹²⁵ Córdoba vyrostla kolem starých římských hradeb, v jejichž obvodu se nacházely nejvýznamnější budovy. Římský areál měl sedm bran, ale jeho ulice neodpovídaly římské koncepci, jelikož se Córdoba stejně jako ostatní muslimská města vyznačovala nepravidelností urbanistické struktury ulic a domovních bloků (příloha 20.4.) Ulice se rozbíhaly do všech stran a velké množství jich bylo slepých. V současném půdorysu lze dosud identifikovat umístění sedmi córdobských bran. Jejich názvy většinou odpovídaly jménům silnic, které jimi procházely a spojovaly hlavní město s jinými městy, i když některé měly konkrétnější názvy, jako například „Ořechová brána“ nebo „Brána kořenářů“. Stojí za připomenutí, že i když šlo o hlavní město západního muslimského světa, na jedné z córdobských bran byla po několika staletí umístěna soška Panny Marie.¹²⁶

V původním areálu (medíně) stál emírovův palác (al-kasr, Alcázar), velká mešita a nejdůležitější tržiště.¹²⁷ V letech 785 a 787 nechal mešitu postavit Abdurrahmán I. a jeho následovníci ji ještě rozšířili a zkrášlili. Architektonicky jde původně o komplex s náznakem byzantského stylu, ale připomíná silně i syrské stavby.¹²⁸ V tehdejší době se do mešity vešlo asi pět tisíc pět set lidí. Její půdorysný rozměr činil 73x74 čtverečných metrů. S růstem počtu córdobských obyvatel ji však brzy bylo třeba rozšířit. Přístavba za vlády Abdurrahmána II. trvala celých patnáct let a kapacita mešity se téměř zdvojnásobila, později východní část této stavby zaujala křesťanská katedrála.¹²⁹ K dalšímu rozšíření objektu došlo v letech 961 – 966 za al-Hakama II. a umožnilo se tak, aby se bohoslužeb účastnilo dalších patnáct tisíc muslimů.¹³⁰ Při této přístavbě vznikly takové skvosty, jako byla kibla¹³¹ a minhráb.¹³² Stavba je však také pozoruhodná svou mozaikovou výzdobou a kopulí v tvaru mušle.

¹²⁴ CHALUPA, Jiří. *Španělsko*, s. 44.

¹²⁵ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 79-80.

¹²⁶ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 80.

¹²⁷ Tamtéž, s. 80.

¹²⁸ WHEATCROFT, Andrew. *Nevěřící: střety křesťanstva s islámem v letech 638-2002*, s. 118.

¹²⁹ KAUFMANN, Hans. *Maurové a Evropa: cesty arabské vědy a kultury*, s. 44.

¹³⁰ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 80-81.

¹³¹ Kibla označuje směr k Mekce, který má dodržet modlící se muslim. V mešitách je kibla zpravidla vyznačena zvláštním výklenkem – Mihráb, který bývá její umělecky nejhodnotnější částí. In: PAVLINCOVÁ, Helena. *Slovník. Judaismus, křesťanství, islám*, s. 396.

¹³² KAUFMANN, Hans. *Maurové a Evropa: cesty arabské vědy a kultury*, s. 44.

Poslední, a velmi důležitou přestavbu realizoval hádžib neboli kancléř al-Mansur v letech 987 – 990. Tím byla vytvořena tak rozsáhlá stavba (viz. příloha 20. 5.)¹³³, že by se do mešity vešli obyvatelé dvou nebo tří největších evropských měst té doby. Měla, a dosud má, kapacitu pro zhruba dvacet pět tisíc lidí.¹³⁴ Vnější strukturou i účelem se mešita podobala mešitám na východě, ale sloupořadí pod malovanými dvojitými oblouky (viz. příloha 20. 6.), z jejichž středu vystupovaly ostře vybroušené klenáky, se ve východních stavbách nevyskytovaly. Byl to charakteristický znak vizigótských staveb, přejatý a zdokonalený mozárabskými řemeslníky. Každá další stavební úprava mešity znamenala větší hispanizaci jejího vzhledu a zvýraznění její sličnosti na rozdíl od duchovních staveb muslimského východu. Došlo zde i k přímému propojení s křesťanským Východem, kdy chalífa al-Hakam II. požádal dopisem vládnoucí vrstvu v Cařihradu o vyslání zkušeného mozaikáře pro práci v mešitě. Nejenom, že řemeslník skutečně dorazil, ale přivezl sebou i tři sta dvacet liber mozaikových kostiček, tzv. „dar od vládce všech rúmí“.¹³⁵ Když roku 1236 Córdoba vojensky padla, byla v mešitě postavena gotická katedrála a ve dvacátých letech šestnáctého století v samém středu budovy ještě větší a vtíravější katedrála v renesančním slohu.¹³⁶

Kolem centrální medíny se rozkládala řada čtvrtí. Město i s nimi zaujímalo rozlohu dvaceti čtyř kilometrů od východu na západ a asi šest kilometrů od severu na jih. Ve městě se nalézala i řada domů obklopených nádhernými zahradami.¹³⁷ Sčítání obyvatel provedené v Córdobě koncem desátého století ukázalo, že ve městě stálo asi šedesát tisíc domů obývaných vysokými hodnostáři, dvě stě třináct tisíc domů obývaných ostatními lidmi, osmdesát tisíc obchodů nebo dílen a mnoho hostinců nebo pronajatých či soukromých příbytků a čtyři sta sedmdesát jedna mešit. Žádné křesťanské město západního světa nedosahovalo ani setiny z těchto čísel v počtu obytných domů a ani tisíciny v případě krámků a dílen.¹³⁸

Córdobské čtvrti, které se rozkládaly kolem staré medíny, zpočátku nechránily hradby, ale za občanských válek byly vykopány příkopy a postaveny obranné valy. Směrem na západ se nacházelo devět předměstských čtvrtí, na východě jich existovalo šest, na severu tři a dvě na jihu, na protějším břehu řeky Guadalquiviru. Tato předměstí nebo okrajové čtvrti (arrabales) se rozlišovaly podle jmen. Známe například předměstí „pekařů“, předměstí

¹³³ VINCENT, Mary a R STRADLING. *Svět Španělska a Portugalska*, s. 44.

¹³⁵ WHEATCROFT, Andrew. *Nevěřící: střety křesťanstva s islámem v letech 638-2002*, s. 118.

¹³⁶ VINCENT, Mary a R STRADLING. *Svět Španělska a Portugalska*, s. 44.

¹³⁷ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 81.

¹³⁸ KAUFMANN, Hans. *Maurové a Evropa: cesty arabské vědy a kultury*, s. 58.

„obchodů prodavačů sladké bazalky“, „zahradu divů“, předměstí „mešity neštěstí“ a další s neméně poetickými názvy.¹³⁹

Tehdejší návštěvníky Córdoba ohromilo to, co ještě nikdy jinde v Evropě nebylo k vidění, tj. dlážděné ulice a pouliční osvětlení. Hluboký dojem zanechal také počet asi třicet lázní a padesát nemocnic, dvacet veřejných knihoven a stejné množství škol, z nich bylo osmdesát veřejných a sedmnáct vyšších.¹⁴⁰

Za zmínku stojí také sídla chalífů zejména Madína az-Zahrá a Madína az-Záhira. S výstavbou palácových měst začal chalífa al – Hakam II. V desátém století to byl nejbohatší muž, jenž vlastnil knihovnu se čtyřiceti tisíci svazky. O kráse tohoto města svědčí popis al – Makkarího: *„V paláci byl postaven také sál, jehož strop byl ze zlata a mramoru velké tloušťky a čistého zabarvení v rozličných odstínech. Stěny sálu byly jako strop. V jeho prostředku byla umístěna perla neporovnatelé krásy, kterou Lev, císař Konstantinopole, daroval Abdurrahmánovi III. Střešní tašky tohoto paláce byly ze zlata a stříbra. Uprostřed sálu stála velká nádrž plná rtuti. Po stranách bylo osm dveří, jež spojovaly oblouky ze slonoviny a ebenu vykládaného zlatem a rozličné druhy drahých kamenů, jimiž byly posázeny sloupy z barevného mramoru a čistého berylu. Slunce pronikalo dveřmi a jeho paprsky ozařovaly strop sálu i jeho stěny a vydávaly světlo, z něhož přecházel zrak. Když chtěl chalífa někoho poděsit, pokynul jednomu ze svých otroků, aby zamíchal rtuť a v sále se objevila zář, jako kdyby šlehal blesk, a všechna srdce zachvátil strach...“¹⁴¹*

Na stavbu nového palácového města se dle odhadu spotřebovala třetina daňového výnosu a při stavebních pracích bylo zaměstnáno zhruba deset tisíc dělníků. Stavba trvala prý po tři desítky let a započata byla v roce 936. Ovšem již v roce 845 prohlásil chalífa nové město oficiálně za své správní a palácové město.¹⁴²

Podle vzoru Madíny az-Zahrá postavil Almanzor pro svou potřebu další palácové město, které nazval Madína az-Záhira.¹⁴³ Dodnes se z toho města zachoval jen jeden pohár ve valencijské katedrále. Jeho původ je odvozen z nápisu na noze poháru, který popisuje legendu o az-Záhiře.¹⁴⁴

Podle dostupných informací bylo v Córdoba asi tři tisíce mešit a na tři sta veřejných lázní určených výhradně ženám,¹⁴⁵ padesát nemocnic, dvacet veřejných knihoven, osmdesát

¹³⁹ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 80.

¹⁴⁰ KAUFMANN, Hans. *Maurové a Evropa: cesty arabské vědy a kultury*, s. 58.

¹⁴¹ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 82.

¹⁴² KAUFMANN, Hans. *Maurové a Evropa: cesty arabské vědy a kultury*, s. 48.

¹⁴³ Tamtéž, s. 48.

¹⁴⁴ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 82.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 82.

veřejných a sedmnáct vyšších škol.¹⁴⁶ Abychom měli představu o córdobských stavbách z desátého století, stačí připomenout, že současná kanalizační síť využívá z velké části kanalizaci, kterou pro své město vybudovali córdobští chalífové.¹⁴⁷

Muslimská města proslula svou nepravidelností a hustým osídlením. Proto zde bylo velmi málo volného prostranství, proto se trhy neboli sůky konaly v určitých uličkách, zejména podle toho, kdo v těchto ulicích bydlel (např. pekaři, hrnčíři apod.). V ulicích vznikl většinou shluk stánků bez ladu a skladu a chumel prodávávajících i nakupujících. Když se těchto měst zmocnili křesťané, přistoupili ke změně urbanistické koncepce, části některých ulic byly zbořeny a vznikla náměstí. To byl případ Valencie ve čtrnáctém století, Jaénu v patnáctém století, Granady, Málagy, Córdoby, Sevilly, Antequery a Lojy v šestnáctém století.¹⁴⁸

12.2. Křesťanská města

Křesťanská města jako třeba León, Astorga a Lugo byla téměř po jedno století neobydlená, nebo z nich byli muslimové násilně vyhnáni, jak tomu bylo např. ve městech jako Pamplona, Barcelona a Gerona. Města, kromě nově postaveného Ovieda, byla většinou vystavěna na starších římských základech zejména proto, že křesťané respektovali jejich geometrickou a urbanistickou strukturu. Základem této struktury se staly třídy *cardo* a *decumanus*, hlavní kolmo se protínající cesty, jejichž průsečík tvořil střed města.¹⁴⁹

Nové osady se zakládaly na strategických místech (na kopcích, soutocích řek apod.) a obklopovaly je hradby, zejména z obraných důvodů. Osada zpravidla měla kruhový tvar podle kopce nebo hory, kde byla založena. Na nejvýše položeném místě se nacházel kostel nebo pevnost. Všechny ulice směřovaly vždy z nejvýše položeného místa osady k jednotlivým částem hradeb; a podél hradební zdi obvykle vedla ulice umožňující spojení mezi obránci. Zvláštností bylo, že města neměla hřbitov ani náměstí. Místo posledního odpočinku nacházeli lidé přímo uvnitř kostela.¹⁵⁰

Osady mívaly určité místo vně hradeb, kde se pořádaly trhy a periodicky se odehrávaly veškeré obchodní transakce, protože stálé obchody v západních královstvích téměř neexistoval.¹⁵¹ Většinu obyvatel tvořili rolníci nebo pastýři, kteří se přestěhovali

¹⁴⁶ KAUFMANN, Hans. *Maurové a Evropa: cesty arabské vědy a kultury*, s. 58.

¹⁴⁷ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 82.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 82-83.

¹⁴⁹ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 83.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 83.

¹⁵¹ Např. León měl pouhých sedm tisíc obyvatel a existovalo zde pouhých šest krámků.

ze svých venkovských sídel do lepších městských, ovšem jejich organizace byla i nadále rudimentární. Skutečně městský život začal vznikat a zvolna se rozvíjet až v jedenáctém století.¹⁵²

Pokud bychom porovnali muslimská a křesťanská města, dojdeme k závěru, že křesťanská byla velice chudá. V porovnání s Córdobou se jednalo jen o jakési vesničky. Je neuvěřitelné, jak velikost města a sociálních sítí ovlivnila hospodářství v tomto století. Díky tomuto faktu můžeme pochopit rozvoj obchodu ve středověké společnosti.

12.3. Muslimské hospodářství

Podstatu muslimské ekonomiky desátého století tvořil obchod mezi městem a venkovem, poloostrovem a zámořskými oblastmi nebo blízkými ostrovy. Zahraniční obchod se uskutečňoval se Severní Afrikou, Blízkým východem a střední Evropou. Obchod byl usnadňován jedinečnou sítí silnic, která spojovala ostatní města s Córdobou. Do severní Afriky se exportovaly tkaniny, olej a zbraně. Naopak ze Súdánu bylo importováno především zlato. Na Blízký východ bylo vyváženo zlato a olej. Tyto komodity se následně směnovaly za koření, hedvábí a luxusní zboží. K nejvýznamnějším vývozním artiklům střední Evropy patřili otroci¹⁵³, za které muslimové platili zlatem a stříbrem. V desátém století náležel obchod s otroky mezi nejvýznamnější, např. na dvoře Abdurrahmána III. žilo 3750 otroků a v jeho harému bylo asi 6300 žen.¹⁵⁴ Zajímavostí je, že nejdůležitější stezka vedoucí do Španělska začínala v Praze, vedla přes Německo, kde se platili 4 dináry za daň za hlavu, a končila v Barceloně nebo Pamploně, kde byla zřízena školící zařízení, ve kterých se otroci prodávali a poté odtud i převáželi.¹⁵⁵

Každý otrok měl jinou hodnotu, záleželo na rase, původu a dovednostech, např. černý otrok se prodával za 200 dinárů, bílá otrokyně bez vzdělání stála nejméně 1000 dinárů, za otroka s uměleckým nadáním a vzděláním se mohlo zaplatit až 14 000 dinárů. Obchod s otroky byl v rukou převážně židů, kteří dokonce prodávali i příručky „jak si správně vybrat svého otroka“ nebo naopak „jak se chovat, aby si mě vybral pán“. Postavení otroků v době muslimů bylo velmi dobré. V mnoha případech se otroci stali rádci svých pánů, také je dokázáno, že se k nim obyvatelé Al-Andalusu chovali jako k rovnocenným.¹⁵⁶

¹⁵² UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 83.

¹⁵³ Původně se otrok nazýval eslavo a později se toto slovo „zkomolilo“ na esclavo z kterého se odvodilo slovo otrok. In. UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 92.

¹⁵⁴ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 92.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 83 – 85.

¹⁵⁶ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 84.

Hlavním exportním zbožím muslimského Španělska bylo zlato a stříbro, které se vyváželo zejména do západní Evropy. Pokud se muslimské mince začaly razit s jinou váhou zlata, přizpůsobila se váha mincí i v ostatních evropských zemích. Muslimská zlatá mince se jmenovala dinár a stříbrná dirham.¹⁵⁷

Také řemeslná výroba patřila k důležitým hospodářským odvětvím. Většina názvů řemesel se přebírala z arabského jazyka. Protože pro většinu obyvatel poloostrova byla před příchodem Arabů neznámá, převzali pro ně Španělé i arabská označení, např. hrnčířství (arab. Alfarería), sedlářství (guarnicionería), výroba předmětů ze slonoviny (marfileria) a voňavkářství (perfumería). Velkým rozvojem prošla i těžba rtuti, textilní výroba, vlnářství, využití lnu a konopí, hedvábnictví, výroba koberců a usní, používání papíru a skla. Barvíři začali používat odstíny červené barvy a modré barvy, která byla získána z borytu barvířského.¹⁵⁸

12.4. Křesťanské hospodářství

Křesťanské hospodářství se dělilo na dva typy podle oblastí: 1) astursko – leónské a 2) pyrenejské. Astursko - leónská oblast byla velice zaostalá. O tom svědčí i fakt, že se zde ani nevyráběly mince. Zboží sice mělo svoji cenu, ale platilo se buď naturáliemi, nebo neraženým stříbrem. Obchod skoro vůbec nefungoval, protože vesnice byly vedeny k tomu, aby si vystačily zcela samy ve všech oblastech života. Mezi vesnicemi docházelo občas ke směně, avšak obchody zde prakticky neexistovaly (mimo Leónu).¹⁵⁹

Teprve koncem desátého století se začaly objevovat první mince, které se razily v mincovnách leónských králů. Prvním z nich byl Bermudo II., bohužel se mince z této doby nedochovaly, stejně tak tomu bylo i u Alfonse V. Leónského. První dochované mince jsou z období vlády Ferdinanda I.¹⁶⁰

V křesťanské raně středověké vesnici měla zásadní význam zejména následující řemesla: tkalcovství, zednictví, nožířství a sedlářství.¹⁶¹ Avšak tyto řemeslníci nebyli schopní zajišťovat veškerou potřebnou produkci. Základní význam mělo zemědělství a dobytkařství. Po získání práva vlastnit půdu mohl nový vlastník (nabyvatel) začít obdělávat půdu, jež do té doby ležela ladem, či se jí užívalo pro pasení dobytka. K nejrozvinutějším oborům patřil chov ovcí, což způsobilo fakt, že se postupem času ovce stala dokonce platební jednotkou. Podstatou ekonomiky bylo především polní hospodářství, a to pěstování obilí

¹⁵⁷ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 84.

¹⁵⁸ KAUFMANN, Hans. *Maurové a Evropa: cesty arabské vědy a kultury*, s. 152 – 154.

¹⁵⁹ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 85.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 85.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 85.

a vinné révy.¹⁶² Řemesla, která by se dědila z generace na generaci, se tehdy vyskytovala velmi vzácně, vyjma mlynářství a hadrnictví.¹⁶³

Pyrenejský region byl jakýmsi předělem mezi oblastí astursko-leónskou a muslimskou. Vedly přes něj dvě nejdůležitější obchodní cesty: Pamplona – Roncesvalle a Barcelona – Pertús. Tudy putovalo muslimské zlato výměnou za otroky a kožešiny ze střední Evropy. Křesťanští králové a hrabata začali používat mince jak zlaté, tak stříbrné muslimského typu. Ovšem pokud obchodovali se státy střední nebo západní Evropy přijímali i jejich platidla. Nebránili se však ani obchodu s muslimy.¹⁶⁴

12.5. Kultura

12.5.1. Hispanomuslimská kultura

Desáté století se vyznačovalo vysokým stupněm úrovně v oblasti kultury. Muslimská kultura tvořila základ raného středověku, velkou prestiž si získala např. badatelská aktivita.

Dost možná největší přínos pro evropskou kulturu měla překladatelská činnost, která se rozvinula v arabském Španělsku. Díky ní se k nám dostala literatura velkých antických učenců, jež by byla jinak nejspíše pro naši kulturu na vždy zapomenuta. Islámský svět vynaložil preveliké úsilí, aby uchoval tato zásadní díla. Vždyť již v desátém století fungovala v Baghdádu překladatelská škola. Nejednalo se jen o vlastní translaci, ale také o rozvoj překládaných myšlenek. To bylo hlavní silou, díky které získala mohutný startovací impuls evropská renesance a humanismus. Překladatelská činnost byla možná jen díky kulturní toleranci panující na tomto poloostrově, kde docházelo k přetlumočení myšlenek z tolika různých kulturních sfér. Základní myšlenkou, která spojovala překladatele, bylo nalézt, zachovat a interpretovat vědění.¹⁶⁵

Je velmi obtížné stručně popsat význam a přínos španělských muslimů pro evropskou kulturu, proto uvedu alespoň některá významná jména. V matematice byl nejvýznamnější osobou Abú-l-Kásim Maslama, který přeložil jedno z Ptolemaiových děl. Také opravil astronomické tabulky al-Chwárizmího, který přizpůsobil jak córdobskému poledníku, tak také perské chronologii.¹⁶⁶ Dalším významným matematikem byl Albiron, který je považován

¹⁶² CHALUPA, Jiří. *Španělsko*, s. 54 – 55.

¹⁶³ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 85.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 85.

¹⁶⁵ VERNET, Juan. *Arabské Španělsko a evropská vzdělanost*, s. 103 – 104.

¹⁶⁶ KAUFMANN, Hans. *Maurové a Evropa: cesty arabské vědy a kultury*, s. 51 – 52.

za zakladatele matematiky a zeměpisu. Určil směr Mekky. Také se zabýval výpočty rovníku, kdy jeho výpočty se jen nepatrně liší od výpočtů současných matematiků.¹⁶⁷

V oblasti medicíny proslul také Abú-ÍKásin Az Zahráwí, který byl mimo jiné lékařem chalífy al-Hakama II. Mezi jeho základní díla patří *Metoda (arab. At-Tasrif)*. Je to vlastně lékařská encyklopedie o metodách přípravy léků destilací a sublimací¹⁶⁸. Část tvoří knihy věnované chirurgii, porodnictví, očním, ušním a zubním lékařství. Velmi známý a populární byl Avicenna, který sepsal pětidílnou encyklopedii medicíny tzv. Lékařský zákoník (Kánún fi't-tibb). Encyklopedie byla tak rozsáhlá, že nahradila všechny ostatní knihy této tematiky. Lékařský zákoník se ve dvanáctém století dočkal překladu do latiny. Na jeho myšlenky se dlouho odvolávali evropští lékaři. Také je znám jako vůdčí osobnost filosofického myšlení své doby. Jeho myšlenky byly často hlavním faktorem pro další evropskou vzdělanost (je považován za zprostředkovatele Aristotelových myšlenek¹⁶⁹).¹⁷⁰

Oblast islámské astronomie se vlastně stala průsečíkem poznatků z mnoha civilizací, např. Egypta, Babylonu, nebo Indie. To se také projevilo v pokročilých názorech jako je třeba pohyb Země, její místo ve vesmíru a její vztah k ostatním tělesům. Pojmenování hvězd, tak jak je známe dnes, má svůj původ v arabštině, např. hvězda Sýrius má základ v arabském slově ší rá, což v překladu znamená Psí hvězda. Autorem astronomického kalendáře byl španělský astronom Aríb ibn Sa'd. Další známou osobností byl Arzachel, šlo o nejlepšího pozorovatele tehdejší doby a dokonce vynálezce zdokonaleného astrolábu zvaného „azafea“. Také sestavil tehdejší Toledské tabulky, které ovlivnily další bádání v oblasti astronomie ve dvanáctém a třináctém století.¹⁷¹

Ve fyzice vynikal velmi známý Alhanzen (arab. Abú Alí al-Hasan Ibn al-Hajtaman al-Basri), který se zabýval zejména optikou. Ve své práci navazoval na Eukleida. Alhazen si uvědomil, že vztah mezi úhlem dopadu a lomu není konstantní a že paprsek dopadu, lomený paprsek kolmice na povrch rozhraní obou médií jsou ve stejné rovině. Poté muselo uběhnout 500 let, než W. Snell objevil zákon lomu, který později rozšířil a doplnil Descartes. Ve třináctém století už bylo přeloženo do latiny jedno z nejvýznamnějších děl, a to *Optika* od Alhazena. Zároveň byl znám i překlad Aristotelových *Meteorů* a Avicennova komentáře

¹⁶⁷ MENDEL, Miloš, Bronislav OSTRÁNSKÝ a Tomáš RATAJ. *Islám v srdci Evropy: vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí.*, s. 177.

¹⁶⁸ CHALUPA, Jiří. *Španělsko*, s. 42.

¹⁶⁹ Pro zajímavost na Avicennu se odvolával také Mistr Jan Hus nebo Jan Ámos Komenský. In. MENDEL, Miloš, Bronislav OSTRÁNSKÝ a Tomáš RATAJ. *Islám v srdci Evropy: vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí.*, s. 166.

¹⁷⁰ MENDEL, Miloš, Bronislav OSTRÁNSKÝ a Tomáš RATAJ. *Islám v srdci Evropy: vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí.*, s. 166.

¹⁷¹ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 88.

k němu. Tato díla využil jako východisko Grosseteste k napsání několika pojednání na toto téma např. *De colore*, kde v praxi využívá aristotelskou metodu *resolutio a compositio*.¹⁷²

Podle mého názoru měly největší přínos pro Evropu filosofické myšlenky. Dovolím si nastínit dle mne nejzajímavější podněty, které islámská kultura skrz Andalusii ovlivnila filosofické myšlení v celé Evropě. Jednou z ústředních postav celé středověké filosofie je *Abú Nasr Muhammad ibn Muhammad ibn Tarhán ibn Awzalagh al-Fárábí*, kterého pozdní arabské prameny nazývaly „Druhý mistr“¹⁷³. Rozlišení mezi rozumem v možnosti, rozumem v uskutečnění, získaným intelektem a činnou inteligencí tvořilo základ všech středověkých diskusí o postavení intelektu, umístěného na nejasné hranici mezi psychologii a kosmogonií. Jako politický filosof přizpůsobuje platónskou nauku o filosofovi na trůnu politickému a profetologickému myšlení muslimů.¹⁷⁴ Jsoucná rozlišuje na nutná a možná. Nutná jsoucná existují sama o sobě z vlastní nezbytnosti a ke své existenci nepotřebují vnější příčinu. Možná jsoucná jsou ta, která mohou být, nebo nebýt, a jejich existence si vnější příčinu vyžaduje.¹⁷⁵ Za největšího filosofa, který z východního islámu vzešel, je pokládán *Abú Alí al-Husajn ibn Síná* (Avicenna; 980-1037). Vytvořil parafrázi hlavních částí Aristotelova díla, která obohatil o všechna rozvinutí, jichž se dočkal u řeckých komentátorů a svých předchůdců v zemi islámu, ať již muslimských či křesťanských. Avicennova hlavní díla představují jeho filosofické sumy, především *Kitáb aš-Šifá'* (Kniha uzdravení), filosofická a vědecká encyklopedie ve čtyřech dílech.¹⁷⁶ Metafysika je v jeho pojetí těsně spojena s konkrétnějšími a speciálními vědami. Zkoumá čtyři druhy bytí: předměty plně oproštěné od znaků tělesnosti, čistě duchovní podstaty a mezi nimi hlavní – Boha; méně duchovní předměty, nějakým způsobem spojeny s látkou – nebeské sféry spolu s dušemi; předměty, které jsou někdy s tělesností spojeny – podstata, vlastnost, nutnost, možnost apod.; zkoumá i látkové předměty – např. konkrétní bytí věci.¹⁷⁷

Muslimové vynikali zejména ve vědách, a proto byli často najímání křesťanskými králi nejen z poloostrova, ale také ze zbytku Evropy. V této době došlo také k rozvinutí vzdělávacího systému muslimské části poloostrova. Povinná školní docházka sice v té době ještě neexistovala, ale lidé si plně uvědomovali, že čtení, psaní a počítání je velmi důležité hlavně pro obchod. Žáci se zprvu učili zejména v mešitách podle *Koránu*, časem se začali věnovat předmětům, které je bavili nejvíce. Vysokoškolskou výuku chápali učitelé spíše jako

¹⁷² VERNET, Juan. *Arabské Španělsko a evropská vzdělanost*, s. 186 – 188.

¹⁷³ „První mistr“ byl Aristoteles.

¹⁷⁴ LIBERA, Alain de. *Středověká filosofie: byzantská, islámská, židovská a latinská filosofie*, s. 117-120.

¹⁷⁵ MCGREAL, Ian Philip. *Velké postavy východního myšlení: slovník myslitelů*, s. 519-522.

¹⁷⁶ De Libera, Alain. *Středověká filosofie*. 1. vyd. 2001. s. 121-128.

¹⁷⁷ LIBERA, Alain de. *Středověká filosofie: byzantská, islámská, židovská a latinská filosofie*, s. 523-527.

povinnost učenců než jako způsob jejich obživy. Proto spousta soudců, úředníků, imánů a správců dopoledne vyřizovalo oficiální záležitosti a odpoledne chodili vyučovat do mešity. Výuka byla individuální, žák chodil do „školy“ neboli mešity, do té doby než danou látku zvládl. Učitelé byli většinou soudci, správci a ministři, kteří vyučovali zdarma. Každý pátek byly dle muslimského kalendáře (posvátný den odpočinku) prázdniny. Každý učenec se řídil Mohamedovou větou: „*Naučit se jedinou kapitolu vědění je významnější, než při modlitbě padnout stokrát na zem.*“¹⁷⁸ Tato věta svědčí o důležitosti vzdělání, která mu byla přikládána v tehdejší Al – Andalusu.

Nesmíme zapomenout na knihovny, které byly početné a bohaté, např. Chalífa al-Hakam II. vlastnil knihovnu, která čítala více než 400 000 svazků. Tento úctyhodný a vědu milující muž proslul svými agenty, kteří působili ve všech centrech vzdělanosti. Jejich hlavní pracovní náplní se stalo získávání posledních knižních novinek.¹⁷⁹

12.5.2. Křesťanská kultura

V porovnání s kulturou muslimskou působí ta křesťanská velmi chudě. V té době se objevilo jen několik málo komentářů k biblickým textům. Kultura byla z větší části mozárabská, mezi její hlavní výtvořiny patří *Sevillská bible* a *Vigilův kodex*. Křesťanská kultura je bohatá na architektonické památky zejména mozárabské, např. kostel sv. Michala v Escaladě, kostel sv. Jakuba v Peñalbě, kostel Panny Marie v Melque apod.

Kultura pyrenejských křesťanů vyplývala z Bible, ovšem sami křesťané si byli vědomi velkého významu muslimské kultury, a proto přeložili mnoho děl o matematice, geometrii astrologii, hudbě apod., z arabštiny do latiny.¹⁸⁰

Ripoll byl jen jedním ze středisek, která jsou známá díky dochovaným dokladům a kodexům. Na území dnešního Katalánska pobýval mnich Gerbert z Aurillaku,¹⁸¹ který v roce 984 požádal o dílo *O násobení a dělení čísel*. Toto dílo bylo napsáno Josephem Hispanem. Z těchto středisek se díla přeložená do latiny rozšířila po celé Evropě a znamenala počátek evropské kulturní oblasti.¹⁸²

¹⁷⁸ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 88-89.

¹⁷⁹ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 88.

¹⁸⁰ Roku 954 byla přeložena v ripollském klášteře (Gerona) encyklopedie, která obsahovala texty o sestrojování a používání astrolábu a kvadrantu. In. UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 89.

¹⁸¹ V roce 999 byl zvolen papežem, vybral si jméno Silvestr II, podle papeže Silvestra I, který působil na dvoře Konstantina. In. VERNET, Juan. *Arabské Španělsko a evropská vzdělanost*, s. 103.

¹⁸² UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 90.

12.6. Politická organizace chalífátu

Po nástupu *Abdurrahmána III.* roku 912 začala nová etapa posilování moci muslimských vládců Al-Andalusu. Vzhledem k tomu, že muslimská města byla nejlidnatější a nejnábožnější, měla velmi dobře propracovaný systém politického a společenského uspořádání.¹⁸³ Chalífa byl jak dědičnou hlavou vlády, ale také nejvyšším soudcem a vrchním velitelem vojska. To byl jeden z důvodů, proč se Córdoba stala hlavním administrativním městem centralistického typu. Chalífa mohl rozhodovat o tom, jaký panovník bude vládnout v daném království, z toho vyplývá, že jakoukoliv funkci mohl vykonávat jak křesťan, tak také žid či Berber. Také mohl pořádat neustálé nájezdy, a to díky tomu, že v desátém století byla na pyrenejském poloostrově velká převaha muslimů a v astursko-leónském kraji panovala bída.¹⁸⁴ Zástupce chalífa byl komoří (arab. Hádžib), který měl na starosti vybírání daní, které se platili dle Koránu.¹⁸⁵ *„Příjmy státní pokladny byly odlišeny od vlastních příjmů chalífy. První se dělily na tři stejné části: jedna sloužila k udržování armády, další k výstavbě veřejně prospěšných nebo strategicky významných staveb a o třetí díl se zvyšovaly státní rezervy. Z chalífových soukromých příjmů se hradila údržba náboženských nebo veřejně prospěšných budov a dobročinných institucí.“*¹⁸⁶

Další významnou osobností je soudce (arab. kudát), jehož do funkce jmenoval chalífa. Mezi základní požadavky kladené na soudce patřilo nejen vysoké právnické vzdělání, ale i bezúhonnost, hluboké vědomosti o morálce, laskavost a prostý život. Každý soudce měl shodné kompetence, ovšem nikdy nemohl zasahovat do pří mezi křesťany a židy, pokud v tomto sporu nefiguroval muslim.¹⁸⁷

Jediná výjimka nastala v případě córdobského soudce, neboť do jeho kompetencí byly zahrnuty vedení pátečních modliteb a stal se finální instancí ve sporech týkajících se závětí, nadací, rozvodů, vyhlásování interdiktů, dělení pozůstalostí, dědictví a spravování sirotčího majetku.¹⁸⁸

Mezi další významné úřednické posty patřil zmocněnec pro pozůstalosti, zmocněnec pro trhy, nejvyšší městský úředník a velitel policie. Zmocněnec pro trhy se staral o inspekci trhů a o kontrolu prodávaného zboží. Zmocněnec pro pozůstalosti měl v kompetenci oficiální kontrolu pozůstalostí při částečném nebo úplném vydědění a zaznamenávání úmrtí jak

¹⁸³ KAUFMANN, Hans. *Maurové a Evropa: cesty arabské vědy a kultury*, s. 33.

¹⁸⁴ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 90-91.

¹⁸⁵ CHALUPA, Jiří. *Španělsko*, s. 37.

¹⁸⁶ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 90.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 91.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 91.

muslimů, tak židů a křesťanů. Tato povolání byla postupem času zavedena i v křesťanských oblastech.¹⁸⁹

Španělsko se v desátém století členilo na kraje a marky, v každé oblasti byl správce kraje, kterého vybíral chalífa mezi členy místních nejvýznačnějších rodů. Dalším povoláním byl generál, který dohlížel nad celou markou. Pro tehdejší dobu se stali zcela nepostradatelnými žoldněři a vojáci z povolání, ti dostávali i pravidelnou mzdu. Pokud se muselo jít do boje, k žoldněřům se přidali i dobrovolníci a samozřejmě i ti, kteří měli brannou povinnost. Dobrovolníci se účastnili letních výprav a dostávali za ně menší odměny v naturáliích.¹⁹⁰

Almanzor provedl v armádě určité změny, zejména v jejím seskupení. Armáda tehdy čítala na pět tisíc mužů. V každém seskupení byly obsaženy všechny národnosti žijící na území al-Andalusu. Další změnou bylo najímání žoldněřů a dobrovolníků ze Severní Afriky.¹⁹¹

12.7. Vývoj křesťanské společnosti

Existovaly dvě typově odlišné oblasti – první oblast je centrum Pamplony a druhá jsou Pyreneje. V pamplonské oblasti byl nejvyšším představeným král, který předával svůj titul z generace na generaci (pravidlem bylo předávat vždy na nejstaršího syna). V první polovině desátého století byla v Pamploně zavedena řada nových funkcí, jejichž nositelé tvořili tzv. poradní sbor (*curia regia*). Mezi funkce ve sboru patřily: armiger, který byl pověřen nošením králova meče a zastupováním krále ve vedení vojska, dále šéf palácové správy (*mayordomo*), hlídač cenností (*thesaurarius*), číšník (*offertor/scanciano*), komoří (*cubicularius*), hlídač stájí (*stabularius*), hlídač sklepů (*botecarius*). Tyto funkce byly pamplonskými králi přeneseny na leónský dvůr, a posléze se rozšířily na všechny středověké křesťanské dvory na poloostrově. Pamplonské království se dělilo na správní celky tzv. honores. Veškerou kompetenci nad správou celků měl v rukách tzv. *tenente*.¹⁹²

Pyrenejská oblast se nacházela mezi Aragónem a Geronou, kde vládoucí třídu představovala hrabata, mezi nimiž se často objevovali potomci Franků. Postupem času se jejich hrabství stala dědičnými, i přesto že byla svým způsobem podřízena králům, a to až do roku 1258, kdy došlo k podepsání corbeilské smlouvy. Hrabata se honosila titulem

¹⁸⁹ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 91 – 92.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 90 – 91.

¹⁹¹ CHALUPA, Jiří. *Španělsko*, s. 38 – 39.

¹⁹² UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 92.

markýze. V tomto případě šlo o představitele pohraničních marek. Ostatní hrabata měla ve zvyku se titulovat „comes Dei gratis a principes, dux citerioris Hispaniae“, což v překladu znamená: „z boží vůle král a velitel. Člověk se mezi mocnosti mohl dostat pouze dvěma způsoby, a to získáním titulu hraběte, buď jmenováním nebo zděděním.“¹⁹³

Každé hrabství se dělilo na obvody s hradem¹⁹⁴, kde nejvyšší moc měl hrabě, jeho přímým zástupcem byl místodržící (vikarius), mezi jeho kompetence patřil výkon jak administrativních, tak také obranných funkcí. Měl k dispozici své dva pomocníky tzv. homines.

Spravedlnost měli ve svých rukou soudci, ovšem na rozdíl od muslimských se řídili ve většině případů podle zvykového práva. Jak to v 10. století bývalo, měla i pyrenejská oblast své vojsko. Vojenskou povinnost měli všichni muži, kteří uměli zacházet se zbraněmi.¹⁹⁵

Další významnou křesťanskou oblastí je Astursko – leónské království. Hlavou zde byl král, který nesl rex nebo princeps. Nebyl zde rozlišován majetek na státní a soukromý, všechn majetek patřil králi. Správní oblasti se dělily na celky zvané mandaciones a hrabství, kde obvykle vládl hrabě, který měl také nevyšší postavení. Jeho podřízený byl sudí. Do kompetence sudího patřilo několik oblastí: soudnictví, hospodářství, správní moc a vojenství. Soudnictví bylo vykonáváno tím nejzákladnějším způsobem podle zvykového práva nebo také podle vůle soudce. Vojsko bylo tvořeno muži. Stejně tak jako v pyrenejské oblasti do bitvy šli ti muži, kteří uměli manipulovat se zbraní. Vrchním velitelem vojska byl král, jeho nejbližšími pomocníky pak štítonoš (armingier) a praporečník (alféres).¹⁹⁶

12.8. Politické vztahy mezi křesťany a muslimy

Politické vztahy mezi křesťany a muslimy byly podmíněny muslimskou převahou. Muslimové často zasahovali do života křesťanských států buď dosazováním krále na trůn¹⁹⁷, nebo opakovanými nájezdy na křesťanská území (výpravy Abdurrahmána III. a Almanzora). Křesťané dosáhli jen občas dílčího vítězství, tyto drobné úspěchy však často kronikáři vychvalovali a zveličovali.¹⁹⁸

Na křesťanský život ve Španělsku mělo zásadní vliv Pamplonské království, tato nadvláda se začala projevovat koncem devátého století po sňatku Jimeny s asturským králem Alfonsem III. Velikým. Z jejich manželství vzešli tři synové. Prvorozený syn

¹⁹³ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 93.

¹⁹⁴ Termín hrad byl často zaměňován s termínem farnost.

¹⁹⁵ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 93.

¹⁹⁶ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 93 – 94.

¹⁹⁷ García Sánchez I. byl roku 934 prohlášen za pamplonského krále Abdurrahmánem III. a Sancho I. Tlustý byl roku 956 prohlášen za krále v Leónu za vojenské intervence samotného chalífy, In. UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 94.

¹⁹⁸ CHALUPA, Jiří. *Španělsko*, s. 39.

se jmenoval Garcia, který se také po smrti svého otce ujal vlády a druhý syn Ordoň II se stal vládcem v roce 914. Podnikl několik válečných výprav do Méridy. Abdurrahmán III. za trest zaútočil na León a San Esteban de Gormaz. Ordoň II záhy spojil své síly se Sanchem Garcésem I. z Pamplony, aby mu pomohl dobýt oblast Riojy. Na základě toho Abdurrahmán III. potrestal oba vládcy u Valdejunquery a Pamplony.¹⁹⁹ Ordoň se dvakrát oženil, jeho první žena byla Elvira Menéndezová a druhou ženou se stala dcera Sancha Garcése I. z Pamplony.²⁰⁰

Po smrti Ordoña II. se vlády ujal jeho bratr Fruela II. a poté jeho synovec Alfonso Fruelaz. Sancho Garcés I. vyslal své vojsko, aby na leónský trůn dosadilo svého zetě a zároveň druhého syna Ordoña II. Alfonse IV., na základě toho se Alfons Fruelaz uchýlil do Austrie. Alfonsova manželka královna Onneca zemřela roku 930, po její smrti se Alfons rozhodl vstoupit do kláštera a vzdát se trůnu ve prospěch svého bratra Ramira II., který aby si zajistil trůn, zapudil svoji ženu Adosindu Gutiérrézovou a vzal si za manželku pamplonskou princeznu Urraku, sestru Onneky (manželky Alfonse IV.) a Sanchy (manželky Ordoña II.). Tyto tři ženy byly dcery královny Tody, která byla skutečnou organizátorkou tehdejší křesťanské politiky.²⁰¹

Královna Toda byla tvůrčí osobností v přípravě koalice křesťanských knížat. Tato koalice byla namířena proti jejímu synovci Abdurrahmánovi III. K hlavnímu střetu došlo u Simancasu. Tato bitva umožnila Ramirovi II. nově osídlit Sepúlvedu a povodí řeky Tormesu. Po smrti Ramira II vypukla v Leónu občanská válka, protože prvorození synové každé z jeho manželek se chtěli prohlásit za krále. Leónští volili Ordoña III. syna Adosindy Gutiérrézové, zatímco kastilsko-navarští volili Sancha I. Tlustého, syna Urraky.²⁰²

Přibližně kolem roku 961 se královně Todě podařilo dosáhnout dohody mezi všemi křesťanskými vladaři od Galicie až po dnešní Katalánsko. Bohužel se nedočkala nějakých výraznějších výsledků. Královna dosáhla toho, že na úkor syna Ordoña III, byl zvolen za krále Ramiro III. Panování Ramira III. spadá do počátků válečných výprav Almanzora, velitele vojska chalífy Hišáma II., který zpustošil celé křesťanské území a zatlačil astursko-leónské křesťany téměř až do oblastí, které drželi v osmém století. Galicijci a Leónci, nespokojeni s vládou Ramira III., zahájili občanskou válku a prohlásili králem Bermuda II.²⁰³

¹⁹⁹ MENDEL, Miloš, Bronislav OSTŘANSKÝ a Tomáš RATAJ. *Islám v srdci Evropy: vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí.*, s. 60 – 61.

²⁰⁰ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 95.

²⁰¹ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 95.

²⁰² Tamtéž, s. 95.

²⁰³ Tamtéž, s. 75 - 76.

Poslední léta desátého století v křesťanské části poloostrova byly silně poznamenány Almanzorovými dvaapadesáti trestnými výpravami proti křesťanům, od Santiaga de Compostela až po Barcelonu, přes León, Cardeňu a další místa. Uchráněno zůstalo jen pamploňské království; buď protože Almanzor respektoval svého tchána, pamploňského krále Sancha Garcése II. Abarku, nebo protože se obával střetnutí s nejsilnější mocností tehdejšího křesťanského Španělska.²⁰⁴

12.9. Vznik jednotného chalífátu a vnější vztahy

Vláda Abdurrahmána III. dosáhla sjednocení území, které měl pod svoji nadvládou. Již několik dní po nástupu na trůn zaútočil na Umara ibn Hafsúma, svého největšího rivala. Postupně dobýval jedno město zadruhé. V roce 917 zemřel Umar ibn Hafsún a v roce 928 se vzdali obránci hradu Bobastra (tehdy to byla poslední bašta této protiumajjovské vzpoury)²⁰⁵. Postupem času si podmaňoval další a další města, jako např. Lorcu, Murcii, Nieble, Méridu, Callose e Segura, Valencii aj.²⁰⁶ A tak mimo dosah córdobské moci zůstali pouze povstalci v Badajozu a Toledo, neboť Zaragoza uznala chalífovu svrchovanost a zaplatila vazalskou daň. Badajoz padl v roce 930 a poražení Marwánovci přesídlili do Córdoby.²⁰⁷ Jako poslední povstalecké město bylo Toledo, které odolávalo tlaku Abdurrahmána III. celé dva roky. Poté bylo celé území sjednoceno a všechny odpůrci zlikvidováni. Abdurrahmán se tehdy prohlásil za chalífu, čímž způsobil rozpad právní fikce dosud jednotného chalífátu.²⁰⁸

Poté následovalo upevnění moci v severní Africe, to je považováno za jeden z nejdůležitějších momentů v dějinách Španělska. Al-Andalus se stal první námořní velmocí západního světa. Na poloostrově došlo k rychlému rozvoji muslimské kultury. Hospodářský rozkvět se podepsal na křesťanském hospodářství v tom, že bylo regulováno dinárem a dirhamem a bylo zařazeno do oblasti tzv. „oblasti córdobského dináru“.²⁰⁹

Vztahy s Byzancí se udržovaly už od doby vlády Abdurrahmána II. Chalífát udržoval také dobré vztahy s císařem Otou I. Velikým, který roku 950 přijal poselstvo, které mimo jiné

²⁰⁴ CHALUPA, Jiří. *Španělsko*, s. 38 – 39.

²⁰⁵ Tehdy tato vzpoura byla již neutralizována, protože synové Umara ibn Hafsún bojovali mezi sebou.

²⁰⁶ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 96.

²⁰⁷ KAUFMANN, Hans. *Maurové a Evropa: cesty arabské vědy a kultury*, s. 31.

²⁰⁸ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 96.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 96.

souviselo s řešením problematických španělských muslimů, kteří se v letech 891 až 894 usadili v Provinci a odsud pustošili celou oblast.²¹⁰

Vztahy se severní Afrikou zřetelně upevnily mezinárodní postavení chalífátu. Abdurrahmán III. využil, že území Afriky prožívalo velmi těžké období způsobené fátimovskou výbojností, a v roce 919 dosáhl uznání v Nákuru a jeho okolí. Roku 927 se mu podařilo zmocnit se Melilly a krátce nato Ceuty (931). Vyjednávání Abdurrahmánovi III. umožnilo vytvořit na většině marockého území jakýsi „protektorát“ Córdoby, který sahал od Alžíru až k Sidžilmáse a Atlantickému oceánu.²¹¹

13. Modernizace v jedenáctém století

V jedenáctém století mělo Španělsko velký význam, protože přineslo životní trendy, politické útvary a instituce, které přetrvaly staletí.

Křesťané i muslimové na poloostrově zmodernizovali své životní způsoby a angažovali se v evropském i africkém dění. Modernizace však měla neblahé důsledky, protože postupovala dvěma diametrálně odlišnými směry, což vedlo k rozbití jednoty poloostrova. Až do tohoto století žili křesťané i muslimové společně, i přes malé rozdíly dané oficiálním náboženstvím. Od jedenáctého století se však rodila dvě antagonistická Španělska: muslimské a křesťanské.

13.1. Města

V jedenáctém století začala křesťanská města ztrácet svůj feudální řád a měnila se v města se silným ekonomickým potencionálem. Začínají se vytvářet právní předpisy, jež se nazývaly fueros.²¹² První ekonomická seskupení se začala vytvářet v blízkosti biskupských sídel, u klášterů a přechodů přes řeky, např. Burgos, Logroño, Santo Domingo de la Calzada.²¹³

V celé Evropě došlo v jedenáctém století, vzhledem k relativně nízkému počtu válek, k demografickému růstu. Dalším faktorem je rozvoj lékařství, které mělo velkou zásluhu

²¹⁰ CARDINI, Franco. *Evropa a islám*, s. s. 43.

²¹¹ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 97.

²¹² KRČ, Eduard. *Dějiny a kultura Španělska*, s. 24.

²¹³ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 101.

na snížení úmrtnosti kojenců i dospělých obyvatel. Na základě těchto skutečností se počet téměř zdvojnásobil.²¹⁴

Lidé zamířili do neobydlených částí křesťanského Španělska, zejména proto, že se tam nacházela snazší možnost obživy. To se též stalo přáním Alfonse IV., proto sezval obyvatelstvo z různých částí Evropy (např. Němce, Bretaňce, Angličany, Provensálce atd.) a různých povolání (kováře, tesaře, krejčí, obuvníky). Král vydal listinu, která upravovala podmínky usazování nových osídlenců a jejich postavení v souladu s právním řádem. Jedním z kritérií bylo usazování v blízkosti klášterů a biskupství.²¹⁵

Pro zajímavost uvedu několik nařízení, která jsou důkazem, že veškerou moc mělo v ruce duchovenstvo:

a) *„Osadníci nesměli vlastnit pole, vinici, sad, mlat nebo mlýn na pozemku kláštera, leda by jim je propůjčil opat.“*

b) *„Na území města směli mít vlastní dům jen pod podmínkou, že budou ročně na svátek Všech svatých platit opatovi jeden solid na znamení poslušnosti.“*

c) *„Kdokoli by usekl nebo uřízl byť jen jedinou větev v klášterním lese, byl by vsazen do žaláře a jeho propuštění by záviselo jen na vůli opata.“*

d) *„Všichni mohli péci svůj chléb v klášterní peci, a pokud ho pekli jinde, museli opatovi platit na Velikonoce jeden solid jako roční poplatek.“*

e) *„Měšťané nemuseli táhnout do války, leda by se král ocitl někde v obklíčení.“²¹⁶*

Postupem času začala vznikat také královská města, která se ale řídila jinými pravidly a regulemi. Tato osídlení spadala pouze pod pravomoc krále. Pro zajímavost uvedu také pár příkladů:

a) *„Ruší se veškeré dosavadní nevyhovující výsady.“*

b) *„Každý nechť postaví a uzavře své obydlí, jak nejlépe dovede.“*

c) *„Obyvatelé města nebudou trestáni za zabití, kdyby usmrtili zloděje při krádeži, ať uvnitř osady, nebo na její hranici.“*

d) *„Zúčastní-li se obyvatelé Jaky tažení v královském vojsku, budou mít s sebou pouze chléb na tři dny; a budou bojovat v poli jen tehdy, když bude král v obležení nepřátel.“*

e) *„Kdyby v uvedených případech nemohla do královského vojska hlava rodiny, nechť místo sebe pošle ozbrojeného čeledína.“*

²¹⁴ CHALUPA, Jiří. *Španělsko*, s. 52.

²¹⁵ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 101.

²¹⁶ Výsady se týkaly nového osídlení venkovského města Sahagúnu. In. UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 102.

f) „Dobytek sousedů se bude moci pást až tam, kam dojde a odkud se vrátí za jeden den, jakýmkoli směrem. Za stejných podmínek budou sousedé také moci sekat dříví“.

g) „Nikdo nemůže být uvězněn, zaplatí-li příslušnou kauci.“

h) „Kdyby někdo zhřešil se ženou s jejím souhlasem a tato žena by nebyla vdaná, nebude platit pokutu; kdyby však použil násilí, bude si ji muset vzít za manželku nebo jí opatřit ženicha.“

i) „Znásilněná žena se bude muset domáhat spravedlnosti v prvních dvou dnech následujících po jejím zneuctění a předvést přitom svědky. Po uplynutí prvních tří dnů bez domáhání se spravedlnosti už na to nebude mít právo.“

j) „Kdyby někdo vtrhl rozlícen do domu svého souseda nebo by tam cokoli zabavil, zaplatí pánovi domu 25 solidů.“

k) „Obyvatelé nemohou darovat ani prodávat své nemovitosti církvi ani nižší šlechtě (infanzones).“²¹⁷

Města se dělila na castros, buros, villas a civitates. Pod termínem castros si můžeme představit opevněné město, kde žili původní obyvatelé. Burgos byla ohraničená osada, kde pobývali noví obyvatelé, ve většině případů se jednalo o obchodníky, kteří se přistěhovali na základě královského povolení. Civitates - města postavená na římských základech, která si zachovala původní půdorysy. Villas byly nové osady bez jakéhokoliv ohraničení. Panovníci poskytovali obchodníkům ochranu a určité úlevy a svobody, díky čemuž se obchod rozrostl do takové míry, že se muselo přistoupit k tvorbě celních sazebníků. Do Španělska se sjížděli jak obchodníci, tak také řemeslníci ze všech koutů Evropy.²¹⁸

Z důvodu hospodářské obnovy se poprvé objevilo dvojí pojetí tvorby bohatství. První variantu prosazovala aristokracie a duchovenstvo. Hlavním zdrojem bylo obdělávání půdy a chov dobytka, proto se zásadním kritériem úspěchu stalo vlastnictví půdy, která sloužila k pronájmu. Z pronájmu se získaly nejen peníze, ale i různé suroviny, jako maso, mléko, zelenina apod., kůže a oblečení. Druhé pojetí stálo blíže měšťanstvu, pro které se stal hlavním zdrojem bohatství obchod. Koncem jedenáctého století se dostávala obě pojetí do stadia vzájemného antagonismu. Kněží hlásali, že jakýkoliv obchod je nemorální a nepoctivý, zatímco měšťané začali podporovat rolníky ke vzpouře proti panovníkům, šlechticům a duchovním hodnostářům. Král měl být nestranný, ale i přesto v některých případech nadržoval té straně, která pro něho mohla získat nějakou výhodu.²¹⁹

²¹⁷ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 102 – 103.

²¹⁸ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 103.

²¹⁹ Tamtéž, 103 – 104.

Mezi nejdůležitější centra obchodu patřil Apeninský poloostrov, Flandy, křesťanské Španělsko. Hospodářství začalo ztrácet svůj feudální a lenní charakter, místo toho se začala rozvíjet řemesla, obchod a chov dobytka. Vývoj postupoval od pyrenejské části až po astursko-leónskou část.²²⁰

13.2. Vazalské dávky

Ke zbohatnutí křesťanských království nedošlo čirou náhodou, velký vliv na to měly tzv. vazalské dávky. Jejich zavedení se datuje do období po Almanzorově smrti, tj. v roce 1002. Právě tehdy došlo k rozpadu chalífátu na malé muslimské státy tzv. Taras. Tato království charakterizovala velmi vysoká životní úroveň, ovšem na druhou stranu nedisponovala téměř žádnou vojenskou základnou. Zde tedy můžeme hledat základní předpoklad toho, že křesťanští panovníci začali vybírat vazalské dávky od muslimských hádžibů. Vazalské dávky se vybíraly jako tribut za mír a ochranu před jinými křesťanskými královstvími nebo různými kmeny.

Po Almazorově smrti v roce 1002 byl zaveden²²¹ systém vazalských dávek tzv. *parias*. Platilo se jak kovovými penězi, tak také různými cennostmi, které se odváděly buď měsíčně, nebo ročně. Plátce byl označován jako vazal, mohl platit jednomu, ale i více panovníkům nebo hrabatům²²². To mělo za následek bohatnutí pouze několika málo lidí, dalo by se říci, že muslimské mince se nacházely v rukou pouze tří křesťanských králů: kastilského, pamplonského a aragonského a hraběte barcelonského a urgellského.²²³ Část ze všech dávek dostával vždy pamplonský král, ročně si tak mohl přijít na dvacet kilogramů zlata.

Křesťanští velmoži měli moc nad půdou i společnostmi, udržovali tok spotřebního zboží. Nejdříve skupovali veškerou půdu k obdělávání, vinice, pole na obilí i pěstování lnu, olivové háje, dobytek a drahé koně. Luxusní zboží, např. ze slonoviny a zlata nebylo předmětem obchodu, protože se ve většině případů používalo jako platidlo hlavně v případě muslimských panovníků, kteří neměli na vazalské dávky. Peníze a drahé zboží poté křesťanští králové rozdělovali mezi šlechtu a duchovenstvo. Ti posléze skupovali půdu od starousedlíků a následně jim půdu pronajímali. Tyto dvě třídy získávaly postupem času tolik majetku, že jeho hodnota začala převyšovat ten královský. To mělo za následek, že se obě třídy začaly

²²⁰ KAUFMANN, Hans. *Maurové a Evropa: cesty arabské vědy a kultury*, s. 155 – 157.

²²¹ První vybírali vazalské dávky pamplonský král Sancho III. Veliký (1004-1035) a barcelonský hrabě Ramón Berenguer I., zvaný Starý (1035-1076). Počínaje Ferdinandem I. (1037-1065) inkasovaly vazalské dávky také západní státy. In. UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 99-100.

²²² „zaragozský vládce al – MuktaDIR platil tisíc zlatých mincí měsíčně pamplonskému králi Sanchovi IV. z Peñalénu a další dávku, jejíž výše je neznámá, urgellskému hraběti“ In. UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 99.

²²³ Těchto pět mužů ovládalo křesťanské Španělsko.

bouřit proti králi, ale i bojovat mezi sebou, protože majetek byl znakem držení moci. Duchovní také získávali peníze od lidí, kteří platili ve zlatě a dávali duchovním svůj majetek za příslib, že jejich duše dojde spasení a dostane se po smrti do nebe. Bývalí majitelé se snažili svoji půdu dostat zpět a osvobodit se tak. V souvislosti s tímto faktorem začala vznikat první sociální hnutí. Dalším důsledkem bylo intenzivní přistěhování rolníků do měst, čímž počala růst hospodářská moc měst. Někteří lidé se stěhovali do pohraničí, kde mohli získat svobodu.²²⁴

Vazalské dávky měly za následek poklesu hodnoty zlata nejen v křesťanských oblastech, ale také v celé Evropě. Cena zlata opět stoupla až ve dvanáctém století, kdy přestaly být vazalské dávky vybírány. Dostatek zlata umožnil ozdravení měny v pyrenejských oblastech a ražbu prvních mincí v Leónu- -Kastilii za vlády Ferdinanda I. Pro zajímavost je v příloze této práce uveden přehled poklesu zlata v průběhu jedenáctého století (příloha 20.8.).²²⁵

Křesťanský hospodářský systém jedenáctého století znamenal počátek křesťanského mincovnictví, tento systém je dnes dobře znám, i když je velice obtížné určit původ řady mincí dochovaných v numismatických sbírkách nebo mezi sběrateli.

13.3. Politická situace

Toto století lze pojmout jako období modernizace na straně jedné a dobou úpadku na straně druhé. Obyvatelé poloostrova dosáhli, vzhledem k zásadním feudálním změnám prostupujícím celým evropským kontinentem, vysokého stupně životní úrovně. Důsledkem byla účast Španělska na celosvětovém dění (v Evropě i v Africe). Modernizace křesťanské části poloostrova a naopak úpadek muslimské části se staly začátkem konce v podstatě spokojeného dosavadního soužití křesťanů i muslimů. Chalífa, jako Mohamedův potomek a nástupce Alláha, byl vůdcem jak duchovním, tak i světským. Právě v tomto století ovšem docházelo k omezování chalífovy moci ve prospěch vrchních komoří a velitelů. Postupem času přišel chalífa o svou moc úplně a zvláště úředníků vedla ke vzpourám na celém Al-Andalusu. Došlo ke zpusťování Madína az-Zahrá a Madína az-Záhira, i vyplnění Córdoby. Tyto vzpoury často podněcovaly křesťanské státy a způsobily tak rozklad chalífátu na padesát malých království, které se nazývaly taras. Nejvýznamnější království se nacházelo v Seville, Badajozu, Toledu, Zaragoze a Valencii. Vládci byli označováni

²²⁴ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 100 – 101.

²²⁵ Tamtéž, s. 100.

hadžiové. Naopak křesťanská území se sjednocovala a upevňovala svá postavení na poloostrově. Králi stejně jako chalífovi byl přisuzován božský původ, vládl z „milosti Boží“, tento titul vycházel z *Bible* (nesouviselo to se zvolením ani zděděním titulem). Z tohoto důvodu se duchovenstvo přiřadilo k vládnoucí třídě, protože tento titul byl udělován „Svatým stolcem“.²²⁶

Jako první se stal držitelem tohoto titulu Sancho III. Veliký, který se pokusil o sjednocení poloostrova, poprvé v dějinách za křesťanského Španělska se uznávalo území od Atlantického oceánu až ke Středomoří za jednu civilní moc, které bylo vazalsky podřízeno území Gaskoňska. Za Sancha III. Velikého se Pamplona stala hlavním městem křesťanského Španělska a jižní Francie. Politická jednota pod nadvládou Pamplony však trvala jen krátkou dobu. Jako první se Sancha III. Veliký nazýval *rex Ibericus*.²²⁷ Po smrti Sancha III. Velikého se však jeho panství dělí mezi syny. Pod Ramirovu svrchovanost tak přechází některá území poblíž Pamplony a v Rubeně u Burgusu. Ferdinandovi svěřil Sancho III. vládu v kastilském hrabství. A Gonzalovi dal Sancho III. území v Sobrabe a Ribagorze. Ovšem svoji královskou moc předal pouze jedinému prvorozenému synovi Garcíovi, známému posléze jako García Sánchez III. z Nájery.²²⁸

Smrt Sancha III. Velikého a protipamplonská reakce Ferdinanda I. v Leónu-Kastílii a Ramira I. v Aragonii ukončila politickou nadvládu Pamplony nad křesťany. Tehdy vznikla nová království Aragonie a Kastilie, která ještě v jedenáctém století získala svrchovanost nad ostatními křesťanskými državami.²²⁹ Za Sancha V. Ramireze se podařilo upevnit vztahy Aragonie s významnými francouzskými šlechtickými rody, čímž se navázaly velmi důležité vztahy. Sancho V. Ramírez, také uzavřel přátelství s papežem Alexandrem II., čímž vytvořil příznivé podmínky pro možnost uskutečnění první křížové výpravy.²³⁰

Koncem jedenáctého století se na poloostrově vylodila malá bojovná muslimská skupina tzv. Almorávidů²³¹. Vzhledem k jejich rychlému vpádu došlo ke sjednocení muslimských království, ovšem pouze na krátkou dobu. Almorávidé pronásledovali muslimské učence, kteří se snažili následně emigrovat do Afriky nebo Asie, ale i křesťany

²²⁶ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 105 – 106.

²²⁷ MENDEL, Miloš, Bronislav OSTRÁNSKÝ a Tomáš RATAJ. *Islám v srdci Evropy: vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí.*, s. 83.

²²⁸ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 107.

²²⁹ POLIŠENSKÝ, Josef a Ivo BARTEČEK. *Dějiny Iberského poloostrova: (do přelomu 19. a 20. století)*, s. 41.

²³⁰ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 108.

²³¹ Almorávidé byla berberská dynastie vládnoucí v severní Africe. In. PAVLINCOVÁ, Helena. *Slovník. Judaismus, křesťanství, islám*, s. 348.

žijící na území Al-Andalusu. Almorávidé jsou tak často označováni jako jedna z hlavních příčin úpadku muslimské kultury na území dnešního Španělska.²³²

13.4. Kultura a románské umění

Díky neustálému bohatnutí křesťanských království se na jejich území rozvíjela společnost i její kultura. Z finančních prostředků velmožů se stavěly nejen nové hrady, ale i nemocnice, útulky pro chudé, vojenské a křesťanské budovy. V jedenáctém století získal dominantní postavení románský sloh, který byl na tehdejší dobu značně pokročilý (příloha 20. 9.). Typickým znakem se pro románský sloh stala monumentalita, nově se objevuje také plastické a výtvarné zdobení staveb. V románském stylu byly postaveny např. tyto stavby: kláštery Panny Marie v Nájere a sv. Salvátora v Leyre, bazilika sv. Isidora v Leónu, opatský chrám ve Frómistě. V tomto století se dále značně rozšířila stavba hradů, tvrzí a pevností, jejichž řetězec tvořil hranici mezi křesťanským a muslimským Španělskem. Hrady byly postaveny v pravidelných vzdálenostech, aby hradní posádky měly možnost vzájemného vizuálního kontaktu a mohly tak v případě vojenského ohrožení spolu pomocí signálů komunikovat. Hlavním a jediným významem těchto staveb byla obrana země. Ke konci století se staly také základnou pro znovudobývání ztraceného Španělska. Románské umění bylo na vzestupu do té doby, než se na poloostrově vylodili Almorávidé. Poté co se přestaly vybírat vazalské dávky, bylo křesťanské Španělsko i tak na hospodářském vzestupu a tím získalo převahu nad muslimskou částí poloostrova.²³³

Alfons VI., král Kastilie a Leónu, byl významnou osobností jedenáctého století. Měl zásluhu na znovudobytí Toleda, které v té době mělo obrovský strategický, ale i kulturní význam. Šlo o zásadní bod obranné linie na Taju, jeho dobytí znamenalo konec muslimské říše.²³⁴ Velký význam mělo i toledské hospodářství. Byla zde plně rozvinutá infrastruktura a obchod dosáhl vrcholu. Toledo se označovalo také jako město tří kultur. Zde se setkávala muslimská, islámská a křesťanská kultura (Alfonso VI. dbal na tolerantnost mezi náboženskými skupinami)²³⁵.²³⁶ Zejména tento tolerantní přístup zajistil Toledu velmi výjimečné postavení ve středověké Evropě po celá dvě století, kdy Toledo vzkvétalo jak po ekonomické a hospodářské stránce, tak i na kulturní úrovni. Evropa mohla díky obyvatelům Toleda navázat na antické i muslimské vědění. Po příchodu Almorávidů

²³² POLIŠENSKÝ, Josef a Ivo BARTEČEK. *Dějiny Iberského poloostrova: (do přelomu 19. a 20. století)*, s. 41.

²³³ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 104 – 105.

²³⁴ KAUFMANN, Hans. *Maurové a Evropa: cesty arabské vědy a kultury*, s. 79.

²³⁵ Příkladem může být soužití Alfonsa VI. a muslimského panovníka al – Mamuna.

²³⁶ CARDINI, Franco. *Evropa a islám*, s. 55-56.

se v Toledu začala koncentrovat skupina učenců a umělců z celého Al-Andalusu, což mělo za následek šíření humanismu. Toledo nebylo jen město umělců, ale mohli bychom zde najít i významné řemeslníky, kteří byli nejopatrnější ve zpracování oceli, hrnčířství, ale také zlatnictví. Díky těmto dovednostem měly výrobky z Toleda nejvyšší známku jakosti. Kostely postavené v Toledu po roce 1085 patřily k nejlepším ukázkám mudéjarské architektury ve Španělsku. Když však byla v polovině třináctého století zahájena výstavba nové katedrály na místě dřívější hlavní mešity, pojali tuto budovu stavitelé v moderním gotickém slohu. Ze středověkých synagog ve městě přežily do dnešní doby pouze dvě, z nichž jednu nechal postavit židovský pokladník krále Pedra Krutého.²³⁷

13.5. Rozdělení obyvatelstva

V jedenáctém století se obyvatelé Pyrenejského poloostrova rozdělili na dva protichůdné tábory. Každý z nich začal podléhat vlivu z jiného kontinentu. Zatímco muslimové se začali „afrikanizovat“, tak křesťané se „poevropšťovali“.²³⁸

Od osmého do desátého století byly křesťanské části poloostrova evropské problémy zcela neznámé. Církev na poloostrově musela své problémy řešit samostatně, protože tehdy ještě nebyly realizovány žádné vztahy se Svatým stolcem. Jako první panovník Sancho III. Veliký navázal a posléze i udržoval styky s římskou kurií. Styky byly udržovány zejména kvůli ochraně před muslimy, ale také pro kulturní a dokonce i hospodářský význam, který se později zřetelně projevil ve vývoji Španělska²³⁹

Španělští křesťané přijímali pravidla a zvyky světského i duchovního života. Dříve se nedodržoval celibát, nebyly řešeny hříchy čarodějnictví, cizoložství a sodomie. Toto všechno se změnilo teprve až po přijetí římské liturgie, která zásadně přetvořila tehdejší podobu církve. Zejména hlídala mravnost duchovních, začali se vybírat desátky, došlo ke stanovení pravidel pro vstup do řehole aj. Duchovenstvo se stalo vládnoucí jednotkou křesťanských království na poloostrově. Duchovní vlastnili oproti králům většinu půdy, ze které měli peníze. Tím pádem začalo hospodářství vzkvétat zejména v okolí klášterů, které se následně staly i centrem obchodu.²⁴⁰ Další vnější rozdíl hispánského ritu spočíval při mši: „V dělení hostie na devět částí, v přijímání pod obojí a v odříkávání „Otčenáše“ před

²³⁷ VINCENT, Mary a R STRADLING. *Svět Španělska a Portugalska*, s. 54.

²³⁸ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 109.

²³⁹ Z Itálie neplynulo jen zboží ale také učenci, duchovenstvo, kultura a zvyky.

²⁴⁰ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 111 – 112.

obětováním, kdežto vyznání víry bylo součástí „kánonu“. Mše měla dvě velice zřetelné části - jednu pro čekatele křtu a druhou pro pokřtěné. Věřící vystupovali při celé mši.“²⁴¹

Koncem jedenáctého století byl španělský episkopát donucen k přijetí clunyské řehole do klášterů, a to zejména pro hospodářský podtext. Tato řehole byla hospodářsky nezávislá na diecézním biskupovi a podléhala pouze Svatému stolci, kterému většinou platila určité množství zlatých mincí ročně. To znamenalo, že opati přestali platit místním biskupům, kteří tak přišli nejen o velkou část peněz, ale také o pastorační výhodu.²⁴²

Změna v liturgii měla také velký významný kulturní dopad, neboť „*hispánská liturgie byla opisována takzvaným vizigótským písmem a římská karolínskou minuskulí. Velká část rukopisů psaných vizigótským písmem se ztratila a zanedlouho se staly kulturní doklady psané tímto písmem dokonce pro čtenáře nečitelné, a tím došlo k zániku španělské vizigóteské kultury.*“²⁴³ Na druhé straně tato změna napomohla k zachování staré gelasiovské liturgie. Kostely na poloostrově potřebovaly bohoslužebné texty pro nový ritus, proto duchovní požádali různé kláštery a kostely za Pyrenejemi o pomoc. Texty jim byly poskytnuty, ale samozřejmě v nejstarší verzi, kterou již dané kostely a kláštery nepoužívaly.²⁴⁴

Zatímco křesťané byli ve spojení s Evropou, muslimové podléhali stále více vlivu Afriky. Abdulláh ibn Jasín, vůdce Almorávidů, proslul jako zastávce přísné náboženské reformy, která usilovala o návrat k islámu koránského období, tj. odmítání vzdělání a kultury, proto se dostávali velmi často do sporů s vládci malých muslimských království tzv. taifas. Pro tato království byla typická vysoká úroveň života, která se ovšem dostávala do rozporu s Almorávidy a jejich výkladem islámu. Taifas se musela přizpůsobit tvrdé politice Almorávidů, což vedlo k omezení vzdělanosti (vzdělávat se směly jen vládnoucí vrstvy), byly pozastaveny veškeré výstavby paláců a mešit, všechny peníze se investovaly do armády. Učenci, umělci, myslitelé byli vyhnáni. Obchod s Evropou a křesťanskými státy se zastavil a veškeré kontakty se přeměrovaly na Afriku. Tento obchod byl však z větší části směnnou formou, což vrátilo muslimy o několik století zpět. Muslimští vládci museli platit velmi vysokou daň za ochranu před křesťanskými králi, kteří čím dál častěji pořádali výpravy do Al-Andalusu. To mělo za následek úpadek ve všech oblastech života na muslimské části poloostrova. Nakonec byli muslimští králové svrženi a vládnoucí třídou se stalo almorávidské duchovenstvo, které velmi přísně dbalo na dodržování jimi stanovených pravidel. Jejich výklad islámu byl primitivní, nesnášenlivý a chladnokrevný. Byli to lidé zapálení pro udržení

²⁴¹ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 112.

²⁴² Tamtéž, s. 112.

²⁴³ Tamtéž, s. 112.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 112.

náboženství, a to jakýmkoli způsobem.²⁴⁵ Dbali na zásady vyznání víry a požadovali maximální zbožnost, to bylo ovšem nemyslitelné pro soužití s křesťany. Mozarabové, žijící na jihu se museli vystěhovat. Na výběr měli útek do Afriky jako běženci, nebo do křesťanského Španělska, kde znovu osídlili některá území např. Mallén nebo Zorita.²⁴⁶

Nekompromisní afrikanizace muslimského Španělska, která probíhala zároveň s poevropštěním křesťanské části Španělska, způsobila násilné rozdělení Španělska na dvě oportunistické části, které se ještě v jedenáctém století střetly. Toto střetnutí známe pod názvem reconquista.

13.6. Vznik reconquisty

Názvem reconquista se označuje dlouhá etapa bojů španělských křesťanů proti Maurům (příloha 20. 10.). Důvodem vypuknutí tohoto konfliktu byla snaha zrealizovat znovudobytí celého Pyrenejského poloostrova. Reconquistu nelze chápat jako neustálou válkou, bez příměří, ale jedná se o historickou epochu, v níž dochází k střídavému prosazování politických aspirací a ekonomických zájmů té či oné strany. Někdy tento vzájemný antagonismus dvou ras a dvou náboženských doktrín ustupoval do pozadí před bojem mezi křesťany nebo mezi muslimy samými.

Panovníci křesťanských království začali postupně znovudobývat ztracená území spadající pod muslimské vládcy. První známky reconquisty bychom mohli objevit již v desátém století²⁴⁷, ale tyto pokusy skončily neúspěchem křesťanských armád. Skutečná reconquista započala v jedenáctém století, kdy Garcia Sánchez III. z Nájery obsadil město Calahorru. Poté se boj o navrácení území vedl stovky let. Princip znovudobývání se rozšířil pouze na území Navarry a Portugalska, v Katalánsku, Aragonii, Kastilii ani Leonu se zatím neobjevil.²⁴⁸

Tyto bojové výpravy byly pozastaveny po vylovení Almorávidů. Po získání ztracených muslimských měst začali aragonští rytíři bojovat s Almorávidy a získávat tak zpět muslimská území. Na pomoc si pozvali křižáky ze „svaté říše“, kteří bojovali ve jménu křesťanství. To mělo za následek postupné dobývání muslimských království a začátek sjednocování poloostrova.²⁴⁹ Na začátku reconquisty vznikl nový typ člověka, který uměl dobře vycházet jak s křesťany, tak i s muslimy, ve prospěch jedné nebo druhé, jednal

²⁴⁵ Almorávidé by se dali přirovnat k dnešním teroristickým skupinám.

²⁴⁶ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 112 – 114.

²⁴⁷ Připojení osady Nájera a Viguera. In. UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 114.

²⁴⁸ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 114.

²⁴⁹ KAUFMANN, Hans. *Maurové a Evropa: cesty arabské vědy a kultury*, s. 138.

podle toho, co sám považoval za vhodné. Mezi jeho vlastnosti patřila ostražitost, obezřetnost, velkorysost. Na druhou stranu se nebránil ani vykonání velmi krutých činů. Asi nejvýraznější ukázkou prototypu nového člověka je muž, jehož jméno znělo Rodrigo Diaz de Vivar, známý též pod přezdívkou Cid Campeador. Byl to vyhnanec z Kastílie, který bojoval ve službách jak krále al-Musta'ina, Sancha V. Remíreze,²⁵⁰ ale i Pedra I. Aragonského. Kořist dělil mezi své vojáky, zároveň však neváhal upalovat zaživa své protivníky, např. Ibn Džá'fara ve Valencii. Později se stal legendární postavou a byl opěvován po celé Aragonii, Katalánsku, Navaře i Kastílii.²⁵¹ Jeho skutky najdeme popsány v *Písni o Cidovi*²⁵²

Zajímavé je, že mezi panovníkem a El Cidem panovalo značné nepřátelství. I tak El Cid nepodnikl nic, co by Kastílii ohrozilo. Zároveň také spolupracoval s muslimy. El Cid se považoval za svobodného šlechtice, který po dobytí Valencie zachoval práva křesťanů i muslimů, proto se mu také dostalo úcty od obou stran.²⁵³

Nejvýznamnějším činem středověkých dějin poloostrova je začlenění Toleda do křesťanského území v roce 1085, tento akt značně změnil podobu hranic s muslimskými územími. Kastilsko-leónská pohraniční linie se tak posunula od řeky Duera do povodí Taja a nejzazšími body nové hranice se staly Coria, Canturia, Toledo a Oreja. Mezi oblastmi nově připojenými ke Kastílii a řekou Duerem zůstala pustina, kterou se však podařilo záhy osídlit a dostala jméno Estremadura.²⁵⁴

14. Vývoj křesťanských států ve dvanáctém století

Během dvanáctého století se sice na poloostrově upevnila moc jednotlivých křesťanských států, uvnitř kterých ovšem panoval odlišný způsob života, což vedlo k řadě protikladů. K dalším problémům přispěla krátkozrakost vládnoucích vrstev, které si neuvědomovaly směr vývoje, jímž procházela celá Evropa.

14.1. Společnost a hospodářství

V křesťanském Španělsku proti sobě stály dvě společenské vrstvy s odlišným způsobem získávání majetku. Na jedné straně šlechta a duchovenstvo, tato skupina chápala

²⁵⁰ CHALUPA, Jiří. *Španělsko*, s. 50.

²⁵¹ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 117.

²⁵² Složená roku 1207 v oblasti Teruelu a posléze přepracovaná v kastilštině, ačkoli už mnohem dříve (kolem roku 1093) vzniklo na jeho počest v Rodě několik veršů nazvaných Carmen Campidoctoris.

²⁵³ CARDINI, Franco. *Evropa a islám*, s. 55 – 56.

²⁵⁴ KAUFMANN, Hans. *Maurové a Evropa: cesty arabské vědy a kultury*, s. 79.

majetek pouze jako produkt obdělávání a zužitkování půdy, měšťanstvo naopak jako výsledek obchodování. Pokud tyto dvě skupiny žily odděleně, nedocházelo mezi nimi k žádným sporům. To se ovšem změnilo koncem jedenáctého století, kdy se vrstva křesťanů usídlila na území Kastílie a Leónu. Tam provozovala obchod a brzy na to se střetla s vlastníky pozemků.²⁵⁵

Zároveň vznikala vrstva měšťanstva i v navarrsko-aragonském království, kde šlechta ani duchovenstvo neměly tak silné postavení jako v ostatních křesťanských královstvích. To samé by se dalo říci o kláštorech obnovených v jedenáctém století, které zde nedosáhly takového hospodářského rozmachu jako v jiných královstvích. Šlechta byla dokonce tak početná, že své pozemky musela obdělávat sama ve vlastní režii. Na venkově existovala tzv. venkovská nižší šlechta. Jen malé množství šlechtických rodů mohlo soupeřit s mocí krále Alfonse I. Bojovného, který po celou dobu svého panování omezoval výsady šlechty.²⁵⁶

Na podzim roku 1109 zahájili obchodníci ze všech západních států odboj proti šlechtě a vysokému duchovenstvu, tímto činem se snažili osvobodit od povinností, které jim byly při osidlování uloženy. Měli tyto požadavky:

- a) *„Aby venkované a rolníci „žádni z nich nevykonávali povinnou službu pro své pány“.*
Tito rolníci „povstali proti svým pánům a vrchnosti, pronásledovali je a obraceli je na útěk, rozbíjeli a ničili královské paláce, šlechtické domy, biskupské kostely a opatské dvorce a obediencie“.“
- b) *„Obchodníci odmítali platit velikonoční dávky; usilovali o to, aby jim král potvrdil zákony, které si sami sepsali a v nichž se stanovilo, že louky, vinice, pole a mlýny budou podléhat pravomoci aragonského krále; aby ti, kdo pracují v klášterních lesích nebo obchodech, byli rovněž poslušní aragonského krále a ne klášterních kostelů. Brzy začali „kácet lesy, mýtit a pustošit sady, budovat nové domy, ničit vinice a naopak zakládat nové sady, dělat holubníky a stavět chlévy pro ovce a voly“.*“
- c) *„Venkovský klérus také povstal proti klášterům a prelátům a odmítal jim platit povinné dávky.“*²⁵⁷

Na území Kastílie a Leónu byla vrstva obchodníků z větší části zlikvidována a nahrazena nadvládou šlechty a duchovenstva. Nově vzniklé obce se věnovaly převážně chovu dobytka, zejména ovcí, které nebyly chovány pro výrobu masa, ale vlny²⁵⁸.

²⁵⁵ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 122.

²⁵⁶ POLIŠENSKÝ, Josef a Ivo BARTEČEK. *Dějiny Iberského poloostrova: (do přelomu 19. a 20. století)*, s. 46 – 47.

²⁵⁷ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 123.

²⁵⁸ Základem stád bylo hrubosrsté plemeno až do doby, kdy byl dovezen druh ovce merino. In. CHALUPA, Jiří. *Španělsko*, s. 54-55.

Významným pramenem pro studium hospodářského vývoje v Kastilii v průběhu dvanáctého století je dokument Slib svatého Millána. Doklad obsahuje přes dvě stě jmen, míst a krajů, kde obyvatelé museli odvádět za každý dům dávky podle místní produkce. Studium dokumentu lze zjistit stav hospodářství v první polovině dvanáctého století v jednotlivých krajích. Slib svatého Millána dokladuje chudobu tamních obyvatel. Pro zajímavost uvedu přehled výrobků v pořadí dle důležitosti (příloha 20. 11.).²⁵⁹

Kastilské vesnice žily hlavně z včelařství, obilnářství, vinařství a chovu dobytka. Pro sedm vesnic v oblasti Burgosu bylo důležité železo; dvě vesnice u Santanderu se věnovaly lovu velryb, z nichž rybáři získávali velmi žádaný tuk.²⁶⁰

Kastilská vlna se ve dvanáctém století vyvážela až do Anglie.²⁶¹ Vývoz vlny podpořil budování kastilského loďstva, kterému se v průběhu století dostalo velkého významu. Pravděpodobně nejzajímavějším momentem, jak ve vývozu vlny, tak i ve vývoji kastilského loďstva bylo to, že Alfons VIII. vydal roku 1180 povolení pro všechny trosečníky, že se mohou svobodně odebrat, kam budou chtít se vším, co se jim podařilo při ztroskotání zachránit. To bylo v tehdejší době velmi neobvyklé, především protože majetek zachráněný při ztroskotání se vždy vracel jeho vlastníkům. Od druhé poloviny dvanáctého století se podařilo znovu osídlit řadu přístavů u Kantanberského moře a Atlantického oceánu. Na kastilsko-leónském území byli kvůli papežově intervenci obchodníci zlikvidováni. Proto v tomto regionu neexistovala měšťanská vrstva, ale zásadní převahu měla šlechta a duchovenstvo. V těchto oblastech nefungoval žádný pravidelný obchod, začaly se zavádět trhy. Království Aragonské a Portugalské proslulo živým obchodem a vzkvétající vrstvou měšťanů. Barcelona navázala obchodní styky s Řeckem, Sicílií, Alexandrií, Afrikou aj.²⁶²

Ve druhé polovině dvanáctého století došlo k podepsání mnoha smluv, upravujících zužitkování půdy pro pěstování vinné révy. Ta se začala pěstovat v hojně míře kolem roku 1150. Vinice se rozprostíraly od navarrské hranice až do Katalánska.²⁶³ Koruna aragonská se stala známou i díky exportu velmi kvalitní kuchyňské soli.²⁶⁴

Lisabon byl v té době považován za centrum obchodu. Vše je vysvětleno v dopise neznámého anglického křižáka, který se zúčastnil dobytí Lisabonu: „*je nejbohatším obchodním střediskem celé Afriky a velké části Evropy*“²⁶⁵.

²⁵⁹ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 124 – 125.

²⁶⁰ Tamtéž, s. 125.

²⁶¹ Dovoz měl takový úspěch, že král Jindřich II. z konkurenčních důvodů zakázal dovoz vlny.

²⁶² UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 125 - 126.

²⁶³ KAUFMANN, Hans. *Maurové a Evropa: cesty arabské vědy a kultury*, s. 157.

²⁶⁴ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 126.

²⁶⁵ Tamtéž, s. 127.

14.2. Měnová politika

Po dobytí muslimského Španělska přinesli Almorávidé kvalitnější a těžší mince. Mince se začaly razit ve Španělských mincovnách. Nová měna a zrušení vazalských dávek mělo za následek růst hodnoty zlata v křesťanském Španělsku. Pro zajímavost uvedu hodnotu zlata v poměru ke stříbru (příloha 20. 12.).

Po roce 1128 byly aragonské mince kvaternární, tzn. tvořené čtyřmi stříbrnými denáry, čili z jedné třetiny z ryzího stříbra a ze dvou zbylých třetin z mědi. Roku 1174 se začaly razit mince tvořené třemi stříbrnými denáry, čili z jedné čtvrtiny ze stříbra a ze tří čtvrtin z mědi. Od tohoto roku existovaly současně dvojí mince téže hodnoty, ale různé ryzosti.²⁶⁶

Zhruba v polovině dvanáctého století se do Španělska dostali Almohadé, kteří se postupem času stali pány muslimského Španělska. Almohadé zničili almorávidskou měnovou soustavu a zavedli své mnohem těžší zlaté doby, které vážili zhruba 4,67 gramu. Tyto doby se daly srovnávat s mincemi z osmého a devátého století. Kurz se pohyboval stále kolem čísla osm, až počátkem třináctého století se vyhoupl na deset.²⁶⁷

Za vlády Almohadů vznikla ve Španělsku řada památek, které dodnes vypovídají o tehdejší mimořádném hospodářském rozkvětu. Za počátek tohoto rozvoje můžeme považovat založení osady Gibraltar v roce 1160, opevnění Sevilly, Badajozu a zahájení stavby sevillské Giraldy. Zájem Almohadů měl velký význam na proslavení Sevilly, své postavení si toto město udrželo až do současnosti.²⁶⁸

Jedním z vnějších znaků křesťanského královského majestátu byla ražba mincí při nástupu na trůn. Po první ražbě se většinou vydávaly nové mince každých sedm let. V praxi se starší mince přetavily na mince lehčí nebo méně jakostní. Proti tomuto postupu však protestovala města, která často vedla s panovníkem spory. Ty končily ve většině případů dohodou, že města místo nové ražby mincí obdrží určitou dávku jako náhradu za zisk, který mu přinesla nová ražba.²⁶⁹

14.3. Znovuosídlení měst

Na některých místech se v průběhu dvanáctého století zakládala nová města, některá se pak znovu osidlovala po vyhnání muslimů. Většina těchto měst se nacházela mezi řekami Duerem a Tajem, kde se rychle rozvinuly městské rady, což byla střediska svobodných

²⁶⁶ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 127.

²⁶⁷ Tamtéž, s. 127.

²⁶⁸ POLIŠENSKÝ, Josef a Ivo BARTEČEK. *Dějiny Iberského poloostrova: (do přelomu 19. a 20. století)*, s. 41 – 42.

²⁶⁹ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 128.

chovatelů dobytka, která nepodléhala pravomoci církve ani šlechty.²⁷⁰ Znovuosídlení měst mělo takový význam, že se mohla postavit i proti církvi a šlechtě. Dokonce pod svoji ochranu vzala nezletilého krále Alfonse VIII.²⁷¹

V neposlední řadě docházelo i k novému osídlování vesnic, jejichž základ zpravidla tvořil deset rodin, ve většině případů se jednalo o Aragonce a Navarry, v jižnější části Španělska o Mozáraby.²⁷²

Panovníci dávali osídleným oblastem nová, atraktivní jména, aby přilákali co největší počet nových obyvatel. V mnoha městech vznikla nová biskupská sídla většinou podle starých tradic (jako např. biskupství v Salamance, Ávile, Segovii apod.). Rozložení biskupských sídel v období reconquisty je velice zajímavé. Ve dvanáctém století byla biskupství rozložena, na stejné rovnoběžce jako Toledo, linie vedoucí od Lisabonu k Tortose. Po zahájení reconquisty se na severu nacházelo dvacet biskupství, v polovině dvanáctého století se nalézalo na území velkém jako polovina poloostrova přes čtyřicet biskupských sídel. Ve třináctém století vzniklo pouze sedm nových biskupství. Tak velké množství bylo dáno snahou usídlit v určitých oblastech osoby odpovědné za uspořádání jednolitých území. Těmto institucím připadla práce spojená s osídlováním a obranou. Pro zajímavost - v celém povodí řeky Guadiny neexistovalo až do poloviny třináctého století ani jedno biskupství.²⁷³

V Koruně aragonské a Navaře hráli významnou roli Frankové, kteří nadále rozvíjeli obchodní činnost (např. v Pamploně, Zaragoze a Léridě). Vážný problém pro panovníky představovala aragonská města, ve kterých muslimové odešli z centra, ovšem usídlili se na krajích měst a poté bylo obtížné sehnat nové osadníky, kteří by se usídlili v oblastech dříve obývaných muslimy. Proto panovníci i nadále počítali s muslimským obyvatelstvem, což dokazuje, že ještě ve třináctém století existovalo v maurské čtvrti v Zaragoze sedm obchodů.²⁷⁴ V Aragonii byla osídlována také města s výrazně dobytkařským charakterem, např. Daroca, Teruel a Alcañiz. Tato města proslula typickou občanskou soudružností. Zástupci Koruny aragonské mohli zasahovat do jednání královského poradního sboru, to přispělo k vzniku stavovských sněmů neboli kortesů.²⁷⁵

Postupem času počet obyvatel tak vzrostl, že se muselo přikročit ke stavbě nových čtvrtí mimo obvod městských hradeb. Tato města měla dlouhé rovnoběžné ulice, jež propojovaly příčné uličky, např. Franská ulice a Vesnická ulička v Santiagu

²⁷⁰ POLIŠENSKÝ, Josef a Ivo BARTEČEK. *Dějiny Iberského poloostrova: (do přelomu 19. a 20. století)*, s. 46 - 47.

²⁷¹ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 129.

²⁷² Tamtéž, s. 129.

²⁷³ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 131.

²⁷⁴ Tamtéž, s. 131.

²⁷⁵ POLIŠENSKÝ, Josef a Ivo BARTEČEK. *Dějiny Iberského poloostrova: (do přelomu 19. a 20. století)*, s. 47.

de Compostela. V těchto nových čtvrtích se usazovali noví obyvatelé, zatímco jádro města tvořili starousedlíci. V místech, kde se protínaly hradby s novými čtvrtěmi, vznikala tržiště.²⁷⁶

Znovuosídlování muslimskými občany je v tomto století velice obtížné. K usnadnění přeplutí Gibraltarské úžiny postavili Almohadé na krátkou dobu město Gibraltar, jehož výstavba byla započata 19. března 1160 a dokončena byla v listopadu téhož roku. *„Vládce tam vybudoval velkou mešitu, svůj sídelní palác a další paláce pro prince, své syny. On sám se aktivně účastnil této zakladatelské práce a přidělil stavební parcely hlavním osobnostem říše, které se samy postaraly o stavbu svých sídel. Na horském úbočí byly předtím vykopány strouhy, jež ústily do kanálu vedoucího do města, který zásoboval obyvatele i jejich stáda vodou. Tato vynikající a velice čistá voda tekla do velkého rybníka postaveného k tomuto účelu. Svou krásou a svými obrannými prostředky město brzy předčilo ostatní města. Vcházelo se do něho pouze v jednom místě, jež bylo opevněné silnou, pozoruhodně vystavěnou hradbou.“*²⁷⁷

14.4. Politický vývoj

Existoval předpoklad, že sňatkem Alfonse I. Bojovného s kastilskou královnou Urrakou bude dosaženo jednoty křesťanského Španělska, a to proto, že jejich syn měl být dědicem obou království bez ohledu na jakákoliv práva jeho nevlastního bratra Alfonse VII.²⁷⁸ Bohužel postoj šlechty a duchovenstva proti měšťanům tento předpoklad zmařil, neboť jejich hlavním cílem bylo zrušit manželství Urraky s Alfonsem I. Bojovným.²⁷⁹ To se jim také povedlo a po anulování manželství se v roce 1127 Alfons I. Bojovný vzdal svého titulu imperátora. Tento titul poté převzal jeho nevlastní syn kastilsko-leónský král Alfons VII. Smrt Alfonse I. Bojovného způsobila velký zvrat v dalším vývoji Pyrenejského poloostrova. Vzhledem k tomu že Alfons I. Bojovný neměl žádného dědice, svá království odkázal vojenským řádům templářů a johanitů a svého bratra infanta Ramira neuznal jako dědice. Bohužel poddaní ani vojenské řády o dědictví neprojevili sebemenší zájem, pouze přijali odškodné za vzdání se práva vládnutí. To způsobilo na všech křesťanských územích paniku, dolní Aragonie se před strachem z Almorávidů vylidnila. Venkované uprchli do měst, ve kterých začala živelně vznikat bratrstva na obranu. Také bylo nutné vyhledat někoho, kdo pochází z královské krve a tuto osobu následně prohlásit za krále. Uchazečů o Navarro-

²⁷⁶ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 131 - 132.

²⁷⁷ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 132.

²⁷⁸ Syn Urraky z předchozího manželství s hrabětem Raymundem Burgundským.

²⁷⁹ DORAZIL, Otakar a Josef HAUBELT. *Světové dějiny v kostce: historická příručka*, s. 115.

aragonský trůn bylo několik. Na prvním místě stál infant Ramiro, ten však přijal kněžské svěcení a tudíž nemohl uzavřít manželství. Manželství a zrození následníka trůnu – to patřilo mezi základní předpoklady úspěšného a legitimního středověkého vládce.²⁸⁰

Nakonec se na základě volby stal králem Aragonie již výše uvedený Ramir II. zvaný Mnich a za krále Navarry byl vybrán García Ramirez. Tímto aktem došlo k ukončení aliance těchto dvou království. Toto rozdělení bylo zřejmě upevněno politikou Alfonse VII. Kastilského, který osud Španělska obětoval ke své pýše. V roce 1135 se nechal korunovat za císaře. Výsledkem jeho politiky bylo rozštěpení křesťanských států.²⁸¹ Na počátku vlády Alfonse VII. byly křesťanskými politickými centry Barcelona, Aragonie-Pamplona a León-Kastilie. Na konci jeho vlády existovaly nezávislé státy Portugalsko, León-Galicie, Kastilie, Navarra a Koruna aragonská. Portugalsko se posléze oddělilo. Kastilie a León se za necelé jedno století opět sjednotily a ostatní státy zůstaly oddělené až do vlády Ferdinanda II. Katolického (šestnácté století).²⁸²

Po smrti Alfonse VII. zanikla zastaralá imperiální myšlenka, jeho syn Sancho III. z celého feudálního mechanismu zachoval pouze povinnost aragonských králů držet při korunovaci meč tasený.²⁸³

Na poloostrov pronikli Almohadé, kteří usilovali o očištění islámu od určitých dogmat, která se během na poloostrově soužití s muslimy objevila. Almohadům se podařilo opět sjednotit muslimskou část poloostrova, v polovině dvanáctého století se díky působení Almohadů ještě více oddělili španělští muslimové od křesťanů, a to vedlo k prohloubení rozdílů.²⁸⁴

14.5. Muslimská kultura

Za vlády Almorávidů došlo k rozkvětu jak umění tak také literatury. Do arabské poezie přichází nové vlivy vycházející z lidové poezie Al-Andalusu. V polovině dvanáctého století působili zejména dva autoři, a to Ibn Zuhr a také Ibn Bádždža. Sevillský lékař Ibn Zuhr, vycházel zejména z pokusů a z praxe. Jedno z jeho děl *Pojednání o léčbě a výživě* bylo několikrát rozšířeno a opravdového uznání se tomuto dílu dostalo v době renesance.

Filosof Ibn Bádždža psal komentáře k Aristotelovým přírodovědeckým spisům, a byl strůjcem Ptolemaiovy kritiky kosmologické soustavy. Zároveň jako lékař působil na dvoře

²⁸⁰ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 132.

²⁸¹ POLIŠENSKÝ, Josef a Ivo BARTĚČEK. *Dějiny Iberského poloostrova: (do přelomu 19. a 20. století)*, s. 43.

²⁸² UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 133.

²⁸³ Tamtéž, s. 133.

²⁸⁴ Tamtéž, s. 133.

Almorávidů a procestoval mnoho měst v muslimském Španělsku, aby navázal kontakt s různými skupinami učenců. Jeho učení završil jeho žák Ibn Tufajn.²⁸⁵

Největším islámským filosofem středověku byl Córdobaan Ibn Rušd neboli Averroes. Šlo o filosofa a osobního lékaře almohadského chalífy Abú Ja'kuba Júsufa. Proslavil se zejména jako komentátor Aristotelových spisů, které se snažil větu po větě vysvětlit. Zastával názor, že veškerá pojednání je třeba tvořit ve třech fázích: pro odborníky, studenty a dav. Na základě této zásady napsal tři různé výklady Aristotela: *Velké komentáře*, *Střední komentáře* a *Shrnutí neboli Synopse*. Podle Averroa by neměly být filosofické knihy, které jsou náročné, zpřístupněny těm, kteří nejsou schopni je pochopit.²⁸⁶ O Aristotela se také opíral Averroesův současník a krajan, vrcholný představitel židovské středověké filosofie Móše ben Maimon neboli Mainmonides. Kromě Aristotela se také věnoval náboženskému právu a lékařství. Svá díla psal také arabsky.²⁸⁷

Po té co na trůn nastoupil Alí, pro duchovní život začaly zlé časy. Vše, co vycházelo od Almorávidů, zejména jejich učení, bylo potíráno. Proti almorávidskému učení vystoupil v Africe zakladatel almohadského hnutí Muhammad ibn Túmart, který popřel právoplatnost čtyř muslimských právních škol. Za jediný zákon označil Korán. Ostatní zdroje práv by měly sloužit pouze jako vodítko. Vzhledem k tomu, že hlava muslimského státu odpovídá před Bohem za pravověrnost svého lidu, prohlásili Almohadé Almorávidy za odpadlíky, kteří se v islámském právu trestali smrtí, ve skutečnosti se to vyřešilo pouze vypovězením z obce a konfiskací majetku. Proto také Almohadé zahájili proti Almorávidům svatou válku. Almohadské reformní hnutí vyvolalo reakci nevzdělaného muslimského duchovenstva a věřících. Hnutí nemělo duchovní význam, ale politický podtext. Muhammad ibn Túmart přijal poté titul mahdího, spasitele islámu.²⁸⁸

Za prvních tří almohadských emírů došlo k rozvoji myšlení, ale také k rozkvětu architektury, což dokazují velkolepá sídla dvořanů v Seville a stavba veliké sevillské mešity. Dodnes se z mešity zachoval minaret postavený v roce 1184, známý pod názvem La Giralda.²⁸⁹ I přes tyto pozitivní znaky v té době už muslimská civilizace nesla zárodky úpadku, který se projevil za posledních almohadských vládců.

²⁸⁵ VERNET, Juan. *Arabské Španělsko a evropská vzdělanost*, s. 47 – 48.

²⁸⁶ LIBERA, Alain de. *Středověká filosofie: byzantská, islámská, židovská a latinská filosofie*, s. 170 - 171.

²⁸⁷ VERNET, Juan. *Arabské Španělsko a evropská vzdělanost*, s. 54.

²⁸⁸ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 135.

²⁸⁹ POLIŠENSKÝ, Josef a Ivo BARTEČEK. *Dějiny Iberského poloostrova: (do přelomu 19. a 20. století)*, s. 41 - 42.

14.6. Španělská kulturní tradice v křesťanských oblastech

Jednou z nejznámějších postav evropské kultury dvanáctého století byl židovský konvertita zvaný Pedro Alfonso. Tento muž procestoval celou Evropu, dokonce se stal osobním lékařem anglického krále Jindřicha I., překládal z arabštiny.²⁹⁰ Šířil poznatky arabské matematiky a astronomie. Mnoho dalších osobností se nechalo inspirovat Pedrovými díly. Pedro Alfonso učil své žáky moderní vědecko-kritické metodě. Navrhl učení šesti umění: logika, aritmetika, geometrie, medicína, hudba, astronomie a ještě jedno sedmé učení, buď filosofii nebo nigromancii, přičemž se přiklonil k filosofii. V díle *Poučení klerikům* seznámil Španělsko s orientálním vypravěčstvím.²⁹¹

V Barceloně působil rabín Abraham abn Hijja, který přeložil řadu děl z oboru filosofie, matematiky, astronomie a biblické exegese z arabštiny a hebrejštiny do latiny.²⁹²

Další významnou osobností Španělska byl židovský učenec Abraham ibn Ezra z Tudely, který cestoval po největších městech v Itálii, Francii a Anglii. V těchto městech horlivě propagoval výsledky svého hispanomuslimského bádání. Při svých cestách sepsal hebrejsky díla z oblasti filosofie, biblické exegese, gramatiky, matematik, astronomie a astrologie. Věnoval se také arabskému překladu.²⁹³

Mnoho Evropanů se přestěhovalo na poloostrov zejména kvůli španělské muslimské kultuře. Na poloostrově se překládala největší dobová díla, např. Angličan Robert z Rétinesu se stal arciděkanem v Pamploně, kde se podílel na prvním latinském překladu *Koránu*, ale také na dalších překladech z oblasti matematiky, astronomie a alchymie. Později se objevili také překladatelé v Toledu jako např. Juan de Sevilla. Překlady se většinou zabývali dva učenci společně, jeden z nich překládal nahlas arabský text do hovorového jazyka a druhý učenec převáděl jeho slova do latiny. Zpravidla jako překladatel z arabštiny vystupoval žid, zatímco jeho spolupracovník byl ve většině případů křesťan.²⁹⁴

Šíření španělské muslimské kultury v Evropě mělo neobyčejný význam. Kolem roku 1180 vznikla v Paříži kolej, z níž se ve třináctém století stala univerzita. Totéž se událo v anglickém Oxfordu a italské Bologni. Překlady matematických děl pořízené na poloostrově se staly základem pozdější evropské vědy.²⁹⁵

²⁹⁰ VERNET, Juan. *Arabské Španělsko a evropská vzdělanost*, s. 113.

²⁹¹ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 136.

²⁹² VERNET, Juan. *Arabské Španělsko a evropská vzdělanost*, s. 112.

²⁹³ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 136.

²⁹⁴ KAUFMANN, Hans. *Maurové a Evropa: cesty arabské vědy a kultury*, s. 160 - 161.

²⁹⁵ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 137.

14.7. Reconquista

Křesťanská moc, která se v průběhu dvanáctého století stále zvyšovala, umožnila výrazné posunutí pohraničních linií (příloha 20.13). Během dvanáctého století se podařilo obsadit povodí řek Taja, Guadiany a Ebra spolu s horním tokem řek Jcaru a Turie. Na konci století byla při nájezdech Almohadů některá pásma přechodně znovu ztracena.²⁹⁶

V Aragonii byl nejdůležitější postavou její král Alfons I. Bojovný, který za svůj úkol považoval posláním křižáckého bojovníka. Snažil se ovládnout středomořské přístavy, které by mu umožnily odplout do Svaté země. V údolí Ebra byla jeho zásluhou osvobozena téměř většina měst. Proti valencijským mutismům založil v Montreale del Campo první španělský vojenský řád. Při výpravách získal na svoji stranu velký počet Mozárabů, kterými poté osídlil nová území své země. Jeho střety s Almorávidy vyvrcholily bitvou u Fragy, ve které křesťané utrpěli porážku, což načas ochromilo celou reconquistu.²⁹⁷

Po spojení katalánských hrabství s aragonským královstvím, kterým vládnul Ramón Berenguer IV. dobytím Tortosy a Léridy bylo dokončeno obsazování údolí Ebra a připravovalo se osvobození valencijského muslimského království, což se podařilo ve třináctém století.²⁹⁸

Nezletilý Alfons II. Aragonský, který sjednotil aragonské království s katalánskými hrabstvími, však byl velikou překážkou a v té době reconquista ochabla.²⁹⁹ Zásluhou navarrského šlechtice Pedra Ruize de Azara se podařilo Albarracín, kde vzniklo nové nezávislé panství. Toto panství se stalo spojencem Koruny aragonské a Kastilie. Tehdy také křesťané znovu osídlovali Teruel, který pak sloužil jako předsunuté místo pro expanzi do muslimské Valencie. V reconquistě pokračovali janičářští rytíři, kteří podnikali loupežné výpravy, do kterých král nezasahoval, protože byl více zaměstnán problémy jižní Francie.³⁰⁰

V Portugalsku se prvnímu portugalskému králi Alfonsu I. Henriquesovi podařilo dobýt Lisabon a obsadit ústí řeky Taja, jež jako strategickou lokalitu dosud drželi muslimové.³⁰¹ Obsazení Lisabonu se účastnili také angličtí křižáci, kteří se plavili do Svaté země při druhé křížové výpravě. Po několika bouřích se přeskupili v Oportu a na žádost Portugalců změnili směr na Lisabon, kam se jim podařilo proniknout po docela krátkém obléhání. Krátce na to obsadili Portugalci povodí řeky Sada a to dobytím Alcáceru do Sal a Évory. V dalších bojích dobyl Beju, Cáceres, Trujillo, Juromenh, Serpu, Santarén a Alconchel. Na konci století

²⁹⁶ KAUFMANN, Hans. *Maurové a Evropa: cesty arabské vědy a kultury*, s. 135 – 136.

²⁹⁷ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 137.

²⁹⁸ Tamtéž, s. 137.

²⁹⁹ BROOKE, Christopher Nugent Lawrence. *Evropa středověku v letech 962-1154*, s. 324.

³⁰⁰ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 138.

³⁰¹ DORAZIL, Otakar a Josef HAUBELT. *Světové dějiny v kostce: historická příručka*, s. 116.

se podařilo portugalskému králi Sancho I. obsadit Silves. V té době bylo jedno z nejnámennějších měst západního muslimského světa. Bohužel se řada těchto území vrátila do rukou Almohadů při výpravách, které pořádali v posledním desetiletí dvanáctého století. Almohadskému náporu odolaly pouze Lisabon a Santarén, které se na několik dalších let staly křesťanskými výspami podél řek Taja.³⁰²

Kastilsko-leónská reconquista proběhla o něco později, a hlavně pomaleji. Alfons VII. Císař se zúčastnil obsazování Almerie při druhé křížové výpravě, ale neuvědomil si, že k udržení Almerie je potřeba ovládnout také průsmyk mezi Novou Kastilií a Andalusií. Vzhledem k této skutečnosti se Almorávidům podařilo za několik let získat město zpět. Potom, co bylo království rozděleno, zjistili synové Alfonse VII., že je nutné zajistit strategická místa na jihu. Vzhledem k tomu kastilský král Sancho III. Žádoucí opevnil průsmyk, přes který vedla římská silnice z Toleda do Despañaperros. Vybuodoval zde pevnost Calatrava, ve které umístil vojenský řád, který sehrál významnou úlohu při reconquistě. Druhý syn Alfonse VII. leónský král Ferdinand II. obsadil křížovatku na cestě z leónského království přes řeku Tajo. Zabral a opevnil Alcántaru, kde později vznikla také vojenský řád. Obsazením Calatravy byly muslimům přerušeny cesty do povodí Guadiany. To vedlo k obsazení dalších území kastilským králem Alfonsem VIII. Tyto obsazená území zůstala většinou v křesťanských rukou, ovšem po bitvě v roce 1195 u Alarcosu kde byl Alfons VIII. poražen Almohady, ztratili křesťané území ležící v oblasti Calatravy a na západ od ní. Tato bitva byla klíčovým momentem ve vývoji středověkého válečnictví: *„Do této doby bojovala středověká vojska v rovné linii. Rytíři, šlechtici a elita vojska stáli uprostřed po boku krále, po stranách postupovali dobrovolníci, pěšáci a lidé bez výcviku. Boj se vedl čelně a významnou úlohu hrál počet jezdců. Celá linie vojska podporovala střed, který se nacházel na hradě nebo na opevněném návrší.“* Almohadé v této bitvě vyzkoušeli novou taktiku: *„lehká a dobře vycvičená jízda prolomila křídla křesťanského vojska a zaútočila na jeho střed zezadu. Tím se jim podařilo křesťany bojující na dvou frontách zmást a odříznout hrad - v tomto případě v Alarcosu, který už nesloužil ani jako opora, ani jako možné útočiště poražených. V nové taktice nahradila lehká jízda těžké jezdeckvo. Křesťané si brzy tento systém osvojili a s očividným úspěchem ho použili o několik málo let později u Las Navas de Tolosa“.*³⁰³

³⁰² UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 138.

³⁰³ Tamtéž, s. 139 – 141.

14.8. Křížové výpravy na poloostrově

Celkový proces reconquisty ve dvanáctém století značně ovlivnily křížové výpravy. O některých dílčích skutečnostech se zmiňuji již výše, i přesto bych ráda tyto události krátce shrnula v této kapitole. Od konce jedenáctého století se celá Evropa podílela na křížových taženích. Boj s muslimy byl často ztotožňován s křížáckým vpádem do Svaté země. První křížová výprava proti muslimům zcela ztroskotala. O něco později bylo v Itálii vyhlášeno další křížové tažení, tentokrát proti pirátům na Baleárských ostrovech.³⁰⁴ K nejvýznamnějšímu tažení došlo při druhé křížové výpravě, kdy skupina křížáků obsadila Almeriu a Lisabon. Dobývání Almerie se zúčastnilo mnoho Janovanů a žoldnéřů ze všech španělských regionů. Po obsazení bylo město vydáno Alfonsovi VII. Kastilskému, který Almeriu udržel ve své moci jen deset let. Při zpáteční cestě na základnu obsadila křížácká výprava ještě Tortosu. Díky tomu se podařilo dostat pod kontrolu celé strategicky významné údolí řeky Ebry. Na Lisabon táhlo mnoho křížáků ze severní Evropy, zejména Angličanů, kteří také přispěli k urychlení portugalské reconquisty.³⁰⁵

Ve dvanáctém století byl uspořádán další pokus o křížovou výpravu všech křesťanských panovníků Svaté země. Alfons II. Aragonský, který pověřený vedením této akce, zemřel v okamžiku, kdy už bylo zřejmě jasné, že jeho kroky vedou k úspěšnému cíli. I přesto, že toto křížové tažení ztroskotalo, stalo se významnou událostí, jež o několik let později vyvrcholila vítězstvím u Las Navas Tolosa.³⁰⁶

14.9. Vnější vztahy poloostrova s evropskými státy

Díky zformování center politické moci se vytvořily nové vztahy mezi evropskými státy. Tyto vztahy vydržely až do časů renesance. Alfons VII. Císař prosazoval myšlenku hispánského impéria, což bylo spojení všech křesťanských států na poloostrově pod jeho vedením.³⁰⁷ Ovšem brzy po jeho nástupu se území rozdělilo na pět království, jejichž panovníci drželi regiony Kastilie-León, Portugalsko, Navarra, Koruna aragonská a muslimské jádro, jehož dědicem bylo granadské království.³⁰⁸

Království Leónu a Kastilie se snažilo udržovat během celého středověku kontakty s Francií. Sám Alfons VII. byl synem Francouze. Svou dceru provdal za Ludvíka VII., díky čemuž se posléze stala francouzskou královnou. Vzájemné sňatky králů a princezen z obou

³⁰⁴ MUNDY, John Hine. *Evropa vrcholného středověku 1150-1300*, s. 49.

³⁰⁵ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 141.

³⁰⁶ Tamtéž, s. 141.

³⁰⁷ MUNDY, John Hine. *Evropa vrcholného středověku 1150-1300*, s. 46.

³⁰⁸ POLIŠENSKÝ, Josef a Ivo BARTEČEK. *Dějiny Iberského poloostrova: (do přelomu 19. a 20. století)*, s. 42.

království se takto uzavíraly po celá staletí. Styky mezi Anglií a Kastilií byly s pomocí navarrsko-aragonské rivality zpočátku udržovány prostřednictvím Aragonie.³⁰⁹

Vztahy Kastilie a Navarry doprovázely vzájemné spory. Alfons VII. Kastilský a Alfons II. Aragonský podepsali v Sahagúnu smlouvu zaměřenou proti navarrskému království. Alfons VIII. se snažil navázat spojení s králem Jindřichem II., který by se spolu s ním postavil proti Navaře. Alfons VIII. se oženil s anglickou princeznou Eleonorou Akvitánskou³¹⁰. Tímto sňatkem vznikla tzv. protinavarrská koalice. Poté, co Alfons VIII. oblehl Pamplonu, podepsal s navarrským králem Sanchem VI. Moudrým, podle této smlouvy měly veškeré jejich spory postupovat anglickému králi Jindřichu II. I přesto probíhala vyjednávání velmi komplikovaně. Nakonec vydal Jindřich II. nerozhodný rozsudek, který bohužel kastilsko-navarrské spory neukončil.³¹¹

Neustálé styky existovaly také mezi portugalským a aragonským královstvím. V jejich počátku byly dohody o sňatku portugalské princezny Mafaldy s budoucím aragonským králem Alfonsem II. K tomuto sňatku nikdy nedošlo, ale dalším spojenectvím byla pozdější portugalsko-aragonská manželství. Zároveň obě království udržovala spojení s Anglií.³¹²

Ve dvanáctém století je nutné zahrnout i počátek anglicko-aragonských styků. Od roku 1152 byli angličtí králové díky sňatku anglického krále Jindřicha II. s Eleonorou Akvitánskou, akvitánskými vévody.³¹³

Dohoda o sňatku budoucího krále Richarda Lví Srdce a jedné aragonské princezny se časově shodovala s výpravou anglického krále Jindřicha II. a Ramóna Berenguera IV: proti městu Toulouse. Dobré vztahy mezi Anglií a Korunou aragonskou trvaly po celé dvanácté století.³¹⁴

Styky Anglie a Navarry se podařilo uskutečnit až v polovině dvanáctého století. Nejzajímavější na tomto vzájemném vztahu byla skutečnost, že navarrský král Sancho VI. Moudrý jmenoval anglického krále Jindřicha II. arbitrem ve svém sporu o vlastnictví současné Riojy, o kterou bojoval s Kastilií. Tyto vztahy se ještě více upevnily o něco později, až když se dohodl a uskutečnil sňatek anglického krále Richarda Lví srdce s Berenguelou³¹⁵.

Spojení Anglie a Koruny aragonské proti Toulouse přimělo později francouzské krále k zásahům do tohoto dění. Při útoku na Toulouse v roce 1159 usilovali místodržitelé

³⁰⁹ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 141 - 142.

³¹⁰ Dcera anglického krále Jindřicha II.

³¹¹ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 142.

³¹² Tamtéž, s. 142.

³¹³ BROOKE, Christopher Nugent Lawrence. *Evropa středověku v letech 962-1154*, s. 145 – 146.

³¹⁴ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 143.

³¹⁵ Dcera navarrského krále Sancha VI: Moudrého.

vládnoucí za nezletilého toulouského hraběte Viléma V. o spojenectví s Francií a to prostřednictvím sňatku s Constancí, která byla sestrou francouzského krále Ludvíka VII. Sňatek byl důvodem k otevření cesty Kapetovcům k ovládnutí jižní Francie, které vyvrcholilo anexí Toulouse ve třináctém století.³¹⁶

Jeden z hlavních momentů, který téměř skoncoval v Toulouse s přítomností Francouzů, nastal na konci dvanáctého století, konkrétně v roce 1198 sňatkem Pedra II. Aragonského s Eleonorou, sestrou aragonského krále. Sňatek vytvořil něco, co bylo Charlesem Higounetem nazváno „okciténskou říší“. Bohužel tato říše nevydržela dlouho, vzhledem k tomu, že v počátku třináctého století byla ospravedlněna přítomnost francouzských králů v jižní Francii.³¹⁷

Styky Koruny aragonské s římsko-německou říší souvisely také s jižní Francií. Barcelonský hrabě Ramón Berenger III. uzavřel roku 1112 sňatek s provensálskou hraběnkou Douce. Od tohoto sňatku byla Provence závislá na katalánském hraběcím rodu. Jako vládci Provence se barcelonská hrabata a poté i aragonští králové stali vazaly svaté říše římské národa německého. Vztahy navázané mezi římsko-německou říší a Korunou aragonskou trvaly po celý středověk, i přestože to vyvolalo nepřátelství Svatého stolce.³¹⁸

Na základě kontaktů, jež se podařilo navázat v polovině dvanáctého století, se vytvořily dvě skupiny středověkých států, na jedné straně Kastilie a Francie, na straně druhé Anglie, Portugalsko a Aragonie. Vzájemné soupeření o nadvládu nad Evropou mezi oběma skupinami zaplnilo následující století.

Navarra dle momentální potřeby hledala spojence v Kastilii nebo v Aragonii a díky obratné politice si tak udržela své postavení.³¹⁹

15. Vrcholné třinácté století

Reconquista byla ve třináctém století prakticky ukončena. Muslimům zůstalo pouze nové granadské království, o které neměli křesťané, vzhledem k tomu, že maurský vládce patřil mezi vazaly kastilského krále, zájem. Začátek třináctého století byl pro muslimské Španělsko na vzestupu. Muslimské mince byly kvalitní, křesťané tyto mince napodobovali. Díky zhroucení almohadské vlády přestal být hospodářský rozvoj Evropy závislý na španělské měně a tehdy vznikly v různých zemích nové zlaté mince.

³¹⁶ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 143

³¹⁷ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 143.

³¹⁸ Tamtéž, s. 143.

³¹⁹ Tamtéž, s. 144.

Značný rozvoj šlechty s sebou přinesl vážné problémy. Románské jazyky se během tohoto století prosadily i do vědeckých děl, kde v některých případech koexistovaly s latinou. Také literatura byla psána románskými jazyky.

I v tomto století se nadále vyvíjely soudní, politické, správní apod. instituce. Na počátku třináctého století bylo sepsáno kanonické právo, které zajišťovalo nezávislost duchovenstva na světské moci. To způsobilo úpadek zbožnosti, docházelo k šíření kacířství. Jako obrana proti kacířství nově vznikly žebravé řády.

15.1. Křesťanské hospodářství

Bohužel úroveň hospodářství třináctého století neustále klesala.³²⁰ Vývoj poměru hodnoty zlata a stříbra není v tomto století moc dokumentován. Ale i přesto jsou známá tato čísla pocházející z Kastilie (viz příloha 20. 14). K růstu hodnoty zlata začalo docházet po bitvě u Las Navas de Toleda. Od poloviny třináctého století docházelo k výraznému zdražení, což mělo velký dopad na všechna království. *„Stříbrná mince z let 1252 až 1256 obsahovala 0,17 gramu stříbra a říkalo se jí alfonsí, buena nebo burgalesa. Mince z let 1256 až 1263 obsahovala jen 0,015 gramu stříbra, byla tedy velmi nízké jakosti. Mince z let 1263 až 1286 obsahovala teoreticky 0,043 gramu stříbra, ale v praxi to bylo pouze 0,034 gramu stříbra; byla tedy nejméně kvalitní a svědčila o hospodářském a politickém úpadku za vlády krále Alfonse X. Moudrého. Mince z let 1268 až 1269 měla opět stejnou váhu jako mince první a říkalo se jí dobrá burgoská (buena burgalesa). Konečně mince z let 1269 až 1270 dosáhla značně vysoké váhy 0,25 gramu, která se však později snížila.“* V Portugalsku je vývoj částečně totožný jako vývoj v Kastilii. *„Koncem dvanáctého století za krále Sancha I. (1185-1191) vážily mince 3,80 gramu a měly ryzost 800 tisícín. V závěru jeho vlády (1191-1211) už došlo k devalvací asi o 20 procent. Za Alfonse II. (1211-1223) se váha mincí snížila na 3,70 gramu a jejich ryzost byla 730 tisícín, což představovalo devalvací o 31,5 procent ve srovnání s první mincí. Za panování Sancha II. (kolem roku 1240) vážila zlatá mince 3,25 gramu a její ryzost byla 680 tisícín. V období Alfonse III. došlo ke dvěma devalvacím: v letech 1260 až 1261 o 33 procent a v roce 1270 o dalších 16 procent ve srovnání s předcházející mincí.“*³²¹

³²⁰ Vyjma několika let panování Alfonse X Moudrého.

³²¹ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 152.

Veskrze můžeme pozorovat, že v Portugalsku a Aragonii docházelo během třináctého století k neustálému hospodářskému poklesu, a to přibližně až do let 1270 až 1280, kdy nastal opačný trend, vrcholící v prvních letech čtrnáctého století. V Kastilii nedošlo ke stálému ekonomickému úpadku, objevil se jen v letech 1263 až 1268 při nájezdech Marínovců. Posléze se projevil vzestup, který trval do začátku čtrnáctého století. Kastilské hospodářství, respektive jeho úspěch, ovlivnil ve třináctém století jak proces reconquisty, tak export vlny, ale také znovuosídlení Andalusie.³²²

15.2. Znovuosídlení Andalusie

Dobytí a následné znovu osídlení Andalusie ovlivnilo hospodářský vzestup Kastilie. Území Andalusie se dělilo dvěma způsoby. Prvním byl donadiso, šlo o určitou formu odměny pro ty, kteří se přímo účastnili výprav nebo na ně finančně přispěli. Druhý způsob byl heredamientos, jednalo se o nemovitosti vyhnanych muslimů, které se předaly novým osadníkům. Noví osadníci tak získali kvalitní půdu. V knize *Arteta* je odkaz na souhrnnou studii Julia Gonzálese, ve které je uvedeno, že se v oblasti Sevilly rozdělilo zhruba pět milionů olivovníků mezi dobyvatele následujícím způsobem (příloha 20. 15.).³²³

Je zřejmé, že výroba oleje v Seville se dříve podobala současné výrobě v celé sevillské provincii. Takové množství tehdy vyrábělo necelých dvacet tisíc nových obyvatel města, a proto se muselo přistoupit k nové organizaci vývozu.³²⁴

Andalusie byla také známá pěstování vinné révy, která se začala vysazovat až koncem třináctého století. V následujícím období rozvoj vinařství podporoval i sám panovník. Mezi další důležité prvky rozvoje hospodářství patřil i chov dobytka. Při jedné loupeži v roce 1260 bylo ukořistěno sto dvacet čtyři kusů hovězího dobytka, čtrnáct tisíc sedm set mul a koní a stejné množství ovcí.³²⁵

Chov dobytka byl podporován šlechtou a duchovenstvem zejména ve dvanáctém století, kdy se také začala vyvážet vlna. Ve třináctém století vznikla u Kantaberského moře řada přístavů, ve kterých se vlna nakládala a odvážela do Flander a Anglie.³²⁶ Dovoz byl bezproblémový až do čtrnáctého století, kdy se v Anglii vyvinul odpor proti dovozu konkurenční kastilské vlny s následnými politickými problémy. Na konci třináctého století

³²² UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 152.

³²³ Tamtéž, s. 153.

³²⁴ KAUFMANN, Hans. *Maurové a Evropa: cesty arabské vědy a kultury*, s. 157.

³²⁵ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 153.

³²⁶ POLIŠENSKÝ, Josef a Ivo BARTEČEK. *Dějiny Iberského poloostrova: (do přelomu 19. a 20. století)*, s. 53.

nahradily hrubosrsté ovce plemene merino, které přispělo ke zvýšení kvality kastilské vlny i k jejímu prosazení v evropském tkalcovství.³²⁷

V Koruně Aragonské se stal základem hospodářského rozvoje obchod. Drahé látky se importovaly zejména z Narbonne, Remeše, Lille a Ypresu. Také měly ve vnitrozemním obchodu velký význam barvířské produkty, které se vyráběly z kamence, rumělky, červce nopálového, sapanu ježatého, pistácie pravé, indiga aj. Obchod s barvivou dosáhl maximálního vrcholu trase Toulouse-Barcelona. Ohledně potravin byly velmi oblíbené oleje, rýže, rozinky, pšenice, žito, oves, cizrna, fíky, dále pak i meruňky, broskve, mandle a třešně, z těchto potravin se regulovalo clo - výběr daní. Mezi živočišnými produkty se velké míry oblíbenosti těšily zejména sýry, jehněčí, kozí a kůzlečí kůže, kůže králíčí, hranostajová a nutriová. Nerostné bohatství zastupovala rtuť, železo, cín, měď, olovo, síra, dále pak mosaz a další deriváty. Ovšem jako nejvýznamnější obchodní artikl Koruny aragonské lze bezesporu označit koření používané hlavně k dochucování a konzervování potravin, jednalo se zejména o pepř, skořici, hřebíček, zázvor, šafrán, muškátový oříšek, kmín, koriandr. Koruna aragonská se zasloužila o rozšíření koření po celé Evropě. Avšak pro většinu obyvatel Koruny aragonské bylo nejdůležitější obdělávání půdy a chov dobytka.³²⁸

Katalánští obchodníci se vydávali do všech končin. Již ve dvanáctém století pracovali v muslimské Seville a po jejím dobytí křesťany získali určité výsady, měli vlastní burzu a konzulát. Pčinili se dokonce o zavedení barcelonské měny v Seville.³²⁹

15.3. Rozdělení společnosti

Území dobyté ve třináctém století bylo rozděleno mezi šlechtice, kteří se zúčastnili dobývání. Ve velkých osadách zároveň probíhalo usídlování křesťanů ze severu. Tehdy došlo ke dvěma velikým událostem nebo spíše procesům. Prvním procesem bylo rozdělování obsazených měst jako např. Valencie nebo Sevilla. V těchto městech dostal každý nový obyvatel dům a část půdy k obdělávání. Druhý proces nastal na venkově, kde byly rozděleny pozemky mezi vojenské řády a šlechtu. Tímto způsobem vznikla portugalská, estremadruská, andaluská a murcijská latifundia, která trvá dodnes. Velké množství muslimských rolníků zůstalo v poddanství šlechtické vrstvy, která vlastnila převážnou část pozemků.³³⁰

Velký význam pro rozvoj šlechty mělo právě dělení půdy. Rolníci a chovatelé dobytka z Mesety, nebyli zvyklí pěstovat obiloviny bez zavlažování, tím pádem se v této oblasti

³²⁷ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 153 – 154.

³²⁸ Tamtéž, s. 154.

³²⁹ Tamtéž, s. 154.

³³⁰ Tamtéž, s. 155.

nedokázali přizpůsobit pěstování olivovníku. Proto krátce po rozdělení, řada z nich svůj podíl půdy prodala za velmi nízké ceny a vrátila se zpět domů. Prodanou půdu tak získalo několik šlechtických rodin, které dosáhly značně velkého hospodářského potenciálu.³³¹ Zároveň se šlechta ujala vlády v andaluských městech, která byla většinou vylidněná. Tímto způsobem nastala brzy po znovudobytí Andalusie převaha šlechty, která ve čtrnáctém století ještě více zesílila. Převaha šlechty vedla k rozvoji a institucionalizaci chovu dobytka. Také došlo k ustavení sdružení chovatelů nazývané Města. Toto sdružení se udrželo až do šestnáctého století.³³²

Šlechtici v Kastilii byli převážně vlastníky mnoha pozemků, na kterých chovali dobytek. Nejen šlechta, ale také duchovenstvo se zaměřilo na chov dobytka, který chovalo na pozemcích u kapitul a klášterů.³³³ Potřeba těchto obyvatel staveb podporovala další výstavbu duchovních staveb. A to byl jeden z důvodů, proč v každém městském centru byl vystaven kostel. Např. v Cuéllaru žilo necelých dva tisíce obyvatel a nacházelo se zde sedmáct kostelů a dva kláštery. Nastal také rozvoj vinařství, což bylo základem středověku.³³⁴

Ve třináctém století dosáhla šlechta opravdu vysokého postavení. Dělení valencijského, murcijského, estremadurského a andaluského království způsobilo to, že druhorození synové z šlechtických rodů byli silnější než původní rody. V Aragonii vznikli „rytíři-žoldněři“, kterým byl udělován šlechtický titul královskou listinou.³³⁵ Vedle těchto rytířů existovala rodová a úřednická šlechta. Pedro III. udělil šlechtě Koruny aragonské všeobecné privilegium, které v dalších letech vyvolalo jisté neshody, ale zároveň způsobilo vrchol aragonské moci a valencijské šlechty.³³⁶

V Kastilii byla nejvyšší šlechta tvořena tzv. ricoshombres. Tito šlechtici sídlili u královského dvora a byli vlastníky velkého majetku. Příslušníci nižší šlechty se nazývali infanzones, ti vlastnili velké dědičné statky.³³⁷ Poslední skupinou šlechty tvořili caballeros neboli rytíři, kteří museli projít řadou ceremoniálů, aby tohoto stavu vůbec dosáhli. V rámci těchto skupin vznikl majorát, podle kterého bylo vlastnictví půdy nedělitelné a přecházelo na prvorozeného syna.³³⁸

³³¹ POLIŠENSKÝ, Josef a Ivo BARTEČEK. *Dějiny Iberského poloostrova: (do přelomu 19. a 20. století)*, s. 46 – 48.

³³² UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 155.

³³³ POLIŠENSKÝ, Josef a Ivo BARTEČEK. *Dějiny Iberského poloostrova: (do přelomu 19. a 20. století)*, s. 47.

³³⁴ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 155.

³³⁵ POLIŠENSKÝ, Josef a Ivo BARTEČEK. *Dějiny Iberského poloostrova: (do přelomu 19. a 20. století)*, s. 48.

³³⁶ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 155.

³³⁷ POLIŠENSKÝ, Josef a Ivo BARTEČEK. *Dějiny Iberského poloostrova: (do přelomu 19. a 20. století)*, s. 48.

³³⁸ CHALUPA, Jiří. *Španělsko*, s. 52 – 53.

V západních státech si šlechta udržela svoji převahu až do vlády Katolických králů, v zemích Koruny aragonské nabývala šlechta důležitostí od třináctého století, přičemž šlechta katalánská se věnovala obchodu, zatímco šlechta aragonská zasahovala do vládních záležitostí. Vzestup šlechty Koruny aragonské trval až do poloviny čtrnáctého století, kdy bylo Pedrem I. zrušeno tzv. Spolkové privilegium. Šlechtickými sídly se stávala opevněná místa a hrady.³³⁹

Mnoho měst a obcí obývali svobodní lidé, ti také tvořili vyšší a nižší střední vrstvu. Příslušníci vyšší vrstvy označování často jako *boni homines*, byli osvobozeni od daní a většinou se věnovali chovu dobytka, rolnictví, v menší míře také obchodu.³⁴⁰

Nižší střední vrstva tvořila podstatnou část obyvatelstva obcí, tito lidé museli platit daně. Venkovští obyvatelé se snažili dostat pod ochranu jednoho šlechtického rodu nebo jednoho španělského šlechtice, za což mu platili daň. Některé obce byly nazývány *behetrias*, tato obec si mohla sama zvolit vrchnost. Městské a vesnické obyvatelstvo, které se věnovalo polnímu hospodářství, bylo podřízeno církvi a šlechtě žijící na hradech, u kostelů a v kláštorech.³⁴¹

Zmínku si zasluhují také mudéjarové, to byli Španělé, kteří přešli z muslimské politické správy na správu křesťanů, a i nadále žili v těch oblastech, které obdělávali. Zachovávali svou víru, zákon i zvyky.³⁴² Velký počet těchto obyvatel žil v Murcii a ve valencijském království. Několikrát se pokusili o vzpouru, čímž ohrozili průběh reconquisty. Koncem století církev nařídila, aby v městech, ve kterých žili křesťanské a muslimské obyvatelstvo, žili mudéjarové v oddělených čtvrtí nazývajících se *morerias*.³⁴³

Ve třináctém století byl zaznamenán rozmach židovského národa, který žil zejména u dvora Alfonse X., kde se v té době rozmohl překlad vědeckých děl, což byla hlavní činnost židů.³⁴⁴ V Koruně aragonské dosáhli židé největšího hospodářského rozkvětu. Teprve ve čtrnáctém století se dostali do nesnází, zejména když se rozšířil mor a vzrostly ceny, což způsobilo nedostatek peněz. Židé byli označováni za viníky těchto pohrom a stali se terčem pronásledování a vraždění.³⁴⁵

³³⁹ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 155 – 156.

³⁴⁰ Tamtéž, s. 156.

³⁴¹ POLIŠENSKÝ, Josef a Ivo BARTEČEK. *Dějiny Iberského poloostrova: (do přelomu 19. a 20. století)*, s. 48 – 49.

³⁴² Tamtéž, s. 54.

³⁴³ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 156.

³⁴⁴ POLIŠENSKÝ, Josef a Ivo BARTEČEK. *Dějiny Iberského poloostrova: (do přelomu 19. a 20. století)*, s. 54.

³⁴⁵ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 156.

15.4. Rozvoj měst

Hospodářský rozmach dosažený šlechtou byl většinou na úkor královské moci. Proto museli panovníci udělovat mnoho velkorysých výsad na podporu jejich rozvoje. Ve třináctém století došlo k významnému rozvoji městských práv, a to kodifikací místních zákonů, které byly do té doby psány latinsky, a nové verze již byly sepisovány románským jazykem.³⁴⁶ Existují také dokumenty o různých městských fueros, pro zajímavost uvedu kastilské listiny výsad:

a) *„Fuero de Cuenca, druh listiny výsad vycházející z listiny výsad města Cuenky. Zahnuje neobvykle velkorysá ustanovení, neboť toto fuero bylo vydáno pro nestabilní pohraniční oblast, kde král sotva mohl prosadit svou autoritu a kam bylo třeba přivést lidi přivyklé boji. Výsady měly přilákat osadníky do těchto oblastí. Fuero se rozšířilo na téměř sto měst, například Béjar, Plasencii, Iznatoraf a Cáceres.“*

b) *„Fuero Juzgo je přeloženou a nově upravenou verzí textu z vizigótského období. Regulovalo život v teoreticky bezpečných a dobře organizovaných městech, jakými byly například Córdoba, Sevilla, Murcia a Jerez de la Frontera. Listina pro tato města upravovala odlišné právní problémy než listina pro nestabilní pohraniční města.“*

c) *„Fuero Real bylo adaptací římského práva a bylo udělováno hlavně v letech 1252 až 1255 městům jako Soria a Madrid. Toto fuero vyvolalo odpor šlechty a duchovenstva. Spory mezi Alfonsem X. a jeho synem Sanchem IV. byly zčásti způsobeny i odporem poddaných k novým právním úpravám a požadavkem na zachování starých. Kolem roku 1272 bylo zrušeno.“³⁴⁷*

Během třináctého století se z fueros staly dokumenty veřejné povahy³⁴⁸. V této době panovníci nevydávali zákony, nýbrž schvalovali fueros. Ovšem vzhledem k zavedení římského kanonického práva znamenalo potvrzení starých fueros, a tím došlo k uznání místní autonomie, určitě anachronismus. Fuero v moderní době znamenalo autonomní uspořádání a derecho foral bylo označení pro právo určitého kraje, tyto významy se uchovaly dodnes.³⁴⁹

Tradice práva vycházela zejména ze zvykového práva, které neobsahovalo rozvinuté právní normy. V průběhu jedenáctého století byla ve španělských středověkých královstvích zavedena stará ustanovení římského práva spolu se zásadami kanonického práva, ovšem s přihlédnutím k aktuálním požadavkům. Oba tyto prameny práva ovlivnily způsob života

³⁴⁶ POLIŠENSKÝ, Josef a Ivo BARTEČEK. *Dějiny Iberského poloostrova: (do přelomu 19. a 20. století)*, s. 47.

³⁴⁷ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 157.

³⁴⁸ Poprvé byl termín fueros užít pro sbírku vizigótského práva ze 7. století.

³⁴⁹ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 159.

na poloostrově. Zásady jak římské, tak také kanonického práva přetrvaly i v následujících staletí, celá právní soustava byla přepracována až v moderním věku.³⁵⁰

Městské obce se rozvíjely různými způsoby. Obce, ve kterých se výrazně projevoval zájem šlechty, se zaměřovaly na chov dobytka, např. obce v horských oblastech, nebo na Mesetě. Obce ležící u pobřeží zabývaly obchodem, např. Portugalsko, Katalánsko, Aragonie a Valencie. Sevilla se stávala postupem času významnějším hospodářským centrem Evropy, a to díky tomu, že byla křižovatkou mnoha středověkých obchodních cest.³⁵¹

V této době bylo evropské hospodářství velice rozvinuté a španělské muslimské zlato, kterého začalo ubývat, přestalo ovlivňovat evropské mincovnictví. V této době vznikaly nové mince jako např. sicilské zlaté augustály, florentské florény, benátské dukáty.³⁵²

Výraznou správní reformou prošly křesťanské státy, jejichž území se členilo na tyto jednotky: terras v Portugalsku, adelantamientos v Kastilii a Leónu a merindades v Navaře a Aragonii.³⁵³

Lokální právo postupem času pozbyla platnosti a místo nich vstoupily v platnost územní právní kodexy velice ovlivněné římským právem. Například byla uzákoněna *Kniha kastilských fueros, Sedmero částí, Obecné fuero navarrské, Fueros de Aragón* aj. V neposlední řadě byly sepsány tzv. *Costums de la mar*, které od druhé poloviny třináctého století regulovaly všechn námořní obchod Koruny aragonské. Tyto soubory zákonných ustanovení se sepisovaly u panovnických dvorů, ve většině případů tak dělo k nelibosti šlechty. Soubory zpracovávali právníci, kteří zastávali názor, že postavení středového krále je na stejné úrovni jako postavení římského císaře. Tato myšlenka přispěla ke vzniku absolutní monarchie.³⁵⁴

Ve třináctém století dosáhly největšího rozmachu kortesy, ve kterých aktivně působili zástupci městských obcí. Výrazné postavení v západních kortesech drželi představitelé měst a šlechta, oproti tomu duchovenstvo mělo jen malý význam. V zemích Koruny aragonské byly kortesy poradním sborem panovníka. Šlechta a duchovenstvo se snažili udržet si privilegované postavení, o které se snažili také měšťané.³⁵⁵

³⁵⁰ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 158 – 159.

³⁵¹ POLIŠENSKÝ, Josef a Ivo BARTEČEK. *Dějiny Iberského poloostrova: (do přelomu 19. a 20. století)*, s. 47 - 49.

³⁵² UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 158.

³⁵³ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 158.

³⁵⁴ Tamtéž, s. 158.

³⁵⁵ CHALUPA, Jiří. *Španělsko*, s. 53 – 54.

V tomto století se městské obce institucionálně upevnily. V čele stála skupina radních s počtem dva až dvacet osob z řad boni homines. Tito lidé měli na starosti městskou správu. Vedle ní existoval kolísající počet občanů pověřených konkrétními úkoly.³⁵⁶

15.5. Kultura

Kulturní vývoj v Evropě ve dvanáctém století přispěl k založení univerzit, které ve většině případů nahradily katedrální školy. Ve středověku studium sloužilo k přípravě učených odborníků, právníků, lékařů apod., zatímco ve starověku se studovalo samoučelně. Třinácté století bylo obdobím rozmachu univerzit a v následujícím století začali dokonce vznikat státní nadace pod vlivem knížat.³⁵⁷

Rozvoj univerzit úzce souvisel s jejich vazbou na římské právo, které se začalo vyučovat ve dvanáctém století. Panovníci si uvědomili význam, jenž po ně měl rozvoj římského práva, a proto také chránili univerzity, které ho studovaly a šířily. Každá univerzita se lišila ve způsobu volby profesorského sboru. *„Pařížská univerzita byla universitas magistrorum, boloňská naopak universitas scholarium. V první univerzitě byli profesori voleni akademickým senátem, kdežto v druhé studenti.“*³⁵⁸

Na Pyrenejském poloostrově byla první univerzita založena v Palencii v roce 1208, bohužel brzy zanikla. Na začátku třináctého století se podařilo ustavit Salamanskou univerzitu, která bulou papeže Alexandra IV. dosáhla postavení Studia generale a existuje dodnes.³⁵⁹ Dalšími univerzitami na poloostrově byly v Koruně aragonské v Montpellieru, v Lérídě, Perpiganu a Huesce. V Portugalsku byla roku 1290 založena univerzita v Lisabonu, která se v roce 1308 přestěhovala do Coimbry.³⁶⁰

I přestože mělo vysoké učení precedenty v islámském světě, univerzity na poloostrově napodobovaly zejména univerzity evropské. Ve třináctém století měli křesťané nad muslimy naprostou kulturní převahu. Dokonce křesťané stojí za založením muslimských univerzit v Murcii a v Zaragoze. Pro zajímavost, první maghribskou univerzitu al-Karawíjín založil Španěl.³⁶¹

Zajímavé je dílo *Sedmero částí*, které předjímá to, co se uskutečnilo o několik staletí později. Instituce univerzita je v této knize nazývána *„shromáždění učitelů a žáků, jež vzniká*

³⁵⁶ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 158.

³⁵⁷ CHALUPA, Jiří. *Španělsko*, s. 55.

³⁵⁸ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 159.

³⁵⁹ POLIŠENSKÝ, Josef a Ivo BARTEČEK. *Dějiny Iberského poloostrova: (do přelomu 19. a 20. století)*, s. 49.

³⁶⁰ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 159.

³⁶¹ Tamtéž, s. 159.

v určitém místě, s vůlí a odhodláním osvojovat si vědomosti.“³⁶² Ještě před existencí univerzitních města je v knize poznamenáno, že „město, kde má být učení ustaveno, musí mít čistý vzduch a krásné okolí, aby učitelé, kteří vědomosti předávají, a žáci, kteří si je osvojují, žili zdravě a mohli tam večer odpočívat a mít kratochvíli, až se znavení pozdvihnou od studia“³⁶³. Také jsou v knize uvedeny pedagogické úkoly a podřízenost univerzitní stolici. Na jedné straně se vyžaduje, aby v každém kurzu byl podán úplný výklad probírané látky, zatímco na straně druhé se kniha staví proti neodůvodněnému přebízení univerzitních stolic. Mezi základní předpoklady patří spolupráce jak profesorů, tak studentů navzájem mezi sebou, tato spolupráce je velice důležitá při každé vědecké práci. „Rektor musí kárat žáky a nabádat je, aby neměli vády a půtky s lidmi v místech, kde studují, ani mezi sebou samými, a aby se bránili všemi způsoby tomu, aby někomu činili hanu a bezpráví, aby pokojně přebývali ve svých ubytovnách a aby usilovně studovali a učili se a žili čestným a řádným životem. Neboť právě pro toto bylo učení založeno a ne proto, aby chodili ve dne v noci ozbrojeni, vyhledávali půtky nebo se dopouštěli jiných ztřeštěností či nepravostí ke své škodě a místním lidem na obtíž. A nebudou-li toho dbalí, pak náš soudce je musí potrestat a napravit, aby se odvrátili od zlého a konali dobro.“³⁶⁴ Těmito zákony byla zahájena nová éra školství.

Rozvoj gotického umění byl na poloostrově úzce spojen s oblastmi, které produkovaly vlnu. V první řadě se jednalo o gotické katedrály, které se stavěly na místech původních románských bazilik. Tímto způsobem vznikla katedrála v Burgosu, Toledu a Leónu.³⁶⁵ Nové gotické stavby měly velká okna s barevnými skly, lomené oblouky a křížové klenby, které umožnily ztenčit masivní zdi, které byly charakteristické pro románské umění.³⁶⁶

15.6. Románské jazyky a literatura

V raném středověku se na celém poloostrově používaly jazyky odvozené z latiny. Spisovným jazykem byla i nadále arabština nebo latina, podle víry uživatele. Písaři často připojovali k latinským slovům slova používaná v románském jazyce. Od třináctého století se užívání románských jazyků rozšířilo i do literárních a právnických děl.³⁶⁷ Mezi nejvýznamnější díla tohoto století patří např. *Knih králů*, která napsaná v navarrském jazyce, dále hrdinský epos *Zpěv o Roncesvalles*, v galicijštině byla napsány *Písně na Pannu Marii*,

³⁶² UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 160.

³⁶³ Tamtéž, s. 160.

³⁶⁴ Tamtéž, s. 160.

³⁶⁵ CHALUPA, Jiří. *Španělsko*, s. 56.

³⁶⁶ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 162.

³⁶⁷ CHALUPA, Jiří. *Španělsko*, s. 55.

v leónštině *Alexandries, Elena a Marie*, v kastilštině *Spor o duše s tělem*, básně Gonzala de Berceo, v aragonštině *Milostná příhoda, Píseň o Cidovi, Kniha o Apoloniovi*, v katalánštině *Skutky barcelonských hrabat a aragonských králů*.³⁶⁸

Úřední listiny byly také psány v románských jazycích, a to do té doby, dokud nebyly vydány pro oblasti, ve kterých se hovořilo rozdílnými jazyky. V takovém případě byly úřední listiny psány latinsky. V této době se kromě hrdinských eposů nebo básní psala i mravoličná díla např. série knih *Příslaví, Tajemství přetajenné nebo Pokyny pro zpovědníky*. Začaly se také objevovat první rytířské romány s postavou, která převažovala až do konce středověku, dokonce i v době, kdy se objevil Don Quijote. Ve Španělsku se v tomto období zrodilo náboženské divadlo. Ovšem do dnešních dnů se nám dochoval jediný text nebo spíše zlomky z díla Hry o třech králicích.³⁶⁹

I nadále měla velký význam překladatelská činnost španělských muslimských děl. Významná skupina překladatelů sídlila v Toledu a Seville pod vedením Alfonse X. Moudrého. Přeloženy byly knihy o astronomii: *Čtyři knihy o stálicích, Kniha o křížích*.³⁷⁰

Za pozornost stojí také zmínka o trubadúrské poezii, která byla psána v provensálštině. Tento jazyk se stal literárním jazykem mnoha básníků třináctého století, např. aragonského krále Pedra III., navarrského krále Thibauda I. de Champagne, nebo také Thibauda II.³⁷¹

15.7. Církev a klášterní reforma

Vývoj církve ve třináctém století je doprovázen dvěma základními jevy. Prvním jevem je náboženská volnost v Evropě a odklon od církevních doktrín zejména v městských centrech, ve kterých bydleli měšťané a obchodníci. Tak tomu bylo zejména v Portugalsku a Koruně aragonské. Druhý jev je zesvětštění kultury, která přestala být doménou kněží. Ovšem století duchovního úpadku však také zrodilo nové světce, jako byli Dominik z Guzmánu, sv. Petr González Telmo, sv. Raymund Nonnatus, sv. Petr Paschal, sv. Gonzalo z Amarante, sv. Antonín Paduánský (narozený v Lisabonu), sv. Isabela, portugalská královna a aragonská infantka, sv. Raymund z Penyafortu, sv. Petr Nolasco, sv. Maria z Cervelló a Ramón Llull, který byl mnohdy rovněž považován za svatého.³⁷²

Obnovení biskupských sídel se lišila od předchozích století. Oproti dvanáctému století kdy byla biskupství budována v hojném počtu, podařilo se ve třináctém století realizovat

³⁶⁸ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 161.

³⁶⁹ Tamtéž, s. 161.

³⁷⁰ KAUFMANN, Hans. *Maurové a Evropa: cesty arabské vědy a kultury*, s. 163 – 164.

³⁷¹ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 161.

³⁷² Tamtéž, s. 162.

založení jen několik málo biskupství. V Estremaduře vzniklo oproti dvěma pouze jedno biskupství v Badajozu, v Andalusi bylo obnoveno biskupství v Córdobě, Seville a Baeze. Znovu vysvěcená byla biskupství v Ceutě. V Koruně aragonské vzniklo biskupství v Palmě de Mallorca a ve Valencii. Ve Valencii byl vznik biskupství doprovázen komplikacemi mezi tarragonským a toledským metropolitou. Každý z nich chtěl Valencii začlenit do své církevní provincii. I přesto že Toledo mělo lepší právní argumenty na získání biskupství, podařilo se Valenci zařadit do církevní provincie tarragonského metropolity, protože byla dobyta aragonským panovníkem. A v neposlední řadě, vznikla za účelem nápravy škod způsobených albigenkou herezí, která se rozbujela v jižní Francii, v Koruně aragonské založena inkvizice.³⁷³

Křesťanství na poloostrově v pozdním středověku bylo úzce spojené s pospolitostmi mnichů, kteří žili podle vizigótských norem, poté podle řehole sv. Benedikta a clunyských a cisterciáckých pravidel. Mniši pobývali v kláštorech. Raně středověké kláštery byly jak duchovními, tak také hospodářskými centry. Základem jejich hmotného bohatství se stala zejména půda, které se využívalo k chovu dobytka a polnímu hospodářství.³⁷⁴

V důsledku ekonomických změn a následnému rozvoji měšťanstva v jedenáctém a dvanáctém století došlo k oslabení duchovních vazeb. Klášterní mnich byl nahrazen bratrem, který vystupoval proti nadbytku bohatství a složil slib chudoby. Tak vznikly čtyři žebravé řády: řád otců kazatelů, františkánský řád, karmelitánský řád a řád poustevníků sv. Augustina. Zakrátko se členové žebravých řádů objevili také na poloostrově, kde působili převážně dominikáni a františkáni, kteří zřizovali svá sídla uvnitř městských center. Další reformy v klášterním životě vznikly při výpravách do Svaté země, jednalo se především o vznik nových vojenských řádů johanitů, templářů a německých rytířů. Jejich příslušníci skládali tři náboženské sliby: chudoby, mravní čistoty a poslušnosti. Dále se zavazovali k boji proti nepřátelům křesťanského náboženství. Několik vojenských řádů se na poloostrově objevilo již ve dvanáctém století, ovšem svá sídla zde měly až do třináctého století, např. calatravský vojenský řád byl založen kolem roku 1158, ale k usídlení v Calatravě došlo až v roce 1211.³⁷⁵

Všechny vojenské řády byly zřízeny jako církevní organizace pro potřebu reconquisty. Postupem času se ale přetvořily v silná hospodářská sdružení. Pro monarchii bylo důležité zajistit nad těmito řády kontrolu. Koncem patnáctého století se staly součástí koruny.³⁷⁶

³⁷³ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 162 – 163.

³⁷⁴ Tamtéž, s. 164.

³⁷⁵ POLIŠENSKÝ, Josef a Ivo BARTEČEK. *Dějiny Iberského poloostrova: (do přelomu 19. a 20. století)*, s. 48.

³⁷⁶ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 165.

15.8. Vnější vztahy

Pyrenejský poloostrov, respektive jeho státy i nadále udržovaly kontakty navázané v předcházejícím století.

I nadále pokračovaly velmi dobré vztahy kastilských králů s Francií. Tyto vztahy byly stále utvrzovány sňatky, např. sňatek Ferdinanda III. s Janou z Poitiers³⁷⁷, nebo s kastilským infantem Ferdinandem de la Cerda s Blankou, dcerou francouzského krále Ludvíka IX., toto manželství umožnilo Francii zasahovat do kastilských záležitostí.³⁷⁸

Naproti tomu Koruna aragonská neměla s Francií moc dobré vztahy. Problémy nastaly v minulém století ve vztahu k Provinci a Toulouse a pokračovaly i nadále, dokonce se přesunuly i do jiných oblastí. Těmto konfliktním situacím se podařilo zabránit až v průběhu třináctého století vhodnou sňatkovou politikou. V Provinci to byl sňatek provensálskou dědičkou Beatrice se synem francouzského krále Ludvíka VIII. Karlem z Anjou. V Toulouse šlo o uzavření manželství dcery Ramóna Janou s Alfonsem, synem francouzského krále Ludvíka VIII. I nadále pokračovala rivalita mezi Sicílií a Francií.³⁷⁹

Zrušení všech práv, která ve dvanáctém století a v prvních letech třináctého století vykonávali králové Koruny aragonské v jižní Francii, bylo dovršeno v corbeilské smlouvě podepsané v roce 1258 Jaimem I. Aragonským a Ludvíkem IX. Francouzským.³⁸⁰

Francie a Navarra také udržovaly dobré styky, díky sňatku hraběte Thibauda III. de Champagne, který se oženil se sestrou Sancha VII. Udatného. Když Sancho VII. zemřel, jeho synovec Thibaud II. byl prohlášen za navarrského krále. Tak se navarrští panovníci stali francouzskými palatinskými hrabaty. Koncem třináctého století zůstala dědičkou navarrského trůnu princezna Juana, která byla zaslíbena prvorozenému synu anglického krále, čímž by se obě království spojila. Nakonec se však královna Juana provdala za syna krále Filipa III. Smělého, zvaného Filip Sličný, krále Francie a Navarry. Tím byla francouzská a navarrská koruna spojena od roku 1274 až do začátku stoleté války. Manželství Juany a budoucího Filipa IV. způsobilo v Navaře vážné problémy, které vyústily v protifrancouzské povstání.³⁸¹

Harmonicky pokračují také vztahy Kastílie s Anglií, které se díky sňatku sestry Alfonse X. Eleonory Kastilské s Eduardem I. Anglickým se harmonie mezi těmito státy udržela do následujícího století. Také Navarra a Anglie udržovaly dobré vztahy po sňatku

³⁷⁷ DORAZIL, Otakar a Josef HAUBELT. *Světové dějiny v kostce: historická příručka*, s. 114.

³⁷⁸ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 165.

³⁷⁹ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 165.

³⁸⁰ MENDEL, Miloš, Bronislav OSTŘANSKÝ a Tomáš RATAJ. *Islám v srdci Evropy: vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí.*, s. 99.

³⁸¹ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 166.

anglického krále Richarda Lví srdce s Berenguelou, sestrou navarrského krále Sancha VII. Udatného. Vztahy Koruny aragonské s Anglií byly také korektní.³⁸²

Nejvýznamnější událostí kastilské zahraniční politiky ve třináctém století byl nárok Alfonse X. Moudrého na titul císaře „svatě říše římské národa německého“, což mělo katastrofální důsledky pro jeho království na poloostrově.³⁸³

Vztahy mezi Kastilií a papežským stolcem byly bez problémů. A pokud k drobným excesům docházelo, stály za nimi příbuzenské sňatky členů královské rodiny, nebo protikastilský postoje Řehoře X. k imperiálním nárokům Alfonse X.³⁸⁴

Na druhou stranu styky s Korunou aragonskou byly velmi strohé. Vždy je nutno odlišovat papeže „jako duchovní hlavu církve“ od jeho funkce světského vládce Říma a papežského státu. Bylo-li málo problémů v duchovní oblasti, světské záležitosti vypadaly jinak. Neshody začaly s Jaimem I., který odmítl zaplatit poplatek ze zákona jako potomek aragonských králů, z tohoto důvodu jej papež odmítl korunovat. Problémy vyvrcholily za vlády Pedra III., po obsazení Sicílie.³⁸⁵ Pedro III. byl dědicem římsko-německé říše a starý spor mezi říší a papežským stolcem pokračoval. Až do vyřešení sicilského problému papež opakovaně aragonské krále exkomunikoval. Panovníci Koruny aragonské tomu však nevěnovali velkou pozornost, protože exkomunikaci považovali za akt světského vládce Říma a nikoliv duchovní hlavy církve.³⁸⁶

Vztahy Svatého stolce s Portugalskem byly velice bouřlivé. Napětí mezi portugalskými králi a duchovenstvem vyvolené především hospodářskými problémy, způsobilo, že jednotliví králové byli exkomunikováni. K vyřešení těchto problémů došlo až za vlády krále Dinize.³⁸⁷

Třinácté století bylo jediným stoletím, kdy se mezi Kastilií a Aragonií neválčilo. Mezi oběma státy se podařilo vytyčit hranice do budoucna vyznačené mezníky.

Mezi Kastilií a Portugalskem panovaly vcelku korektní vztahy, až na okamžik, kdy se Alfons X. snažil uplatňovat určitá práva na Algarve.³⁸⁸

Kontakty Aragonie s Navarrou byly udržovány zejména přátelstvím krále Sancha VII. Udatného a Jaimem I. Aragonským, kteří dokonce uzavřeli dohodu o vzájemné adopci. To znamenalo, že ten kdo bude žít déle, zdědí království toho druhého. To se zdálo být

³⁸² UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 166 – 167.

³⁸³ KAUFMANN, Hans. *Maurové a Evropa: cesty arabské vědy a kultury*, s. 92 – 93.

³⁸⁴ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 167.

³⁸⁵ MENDEL, Miloš, Bronislav OSTRANSKÝ a Tomáš RATAJ. *Islám v srdci Evropy: vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí.*, s. 99.

³⁸⁶ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 169.

³⁸⁷ Tamtéž, s. 168.

³⁸⁸ Tamtéž, s. 168.

výhodnějším pro mladého Jaime I. Aragonského, protože Sancho VIII. Udatný už dosáhl pokročilého věku. Proto po jeho smrti neuplatnil Jaime I. Udatný nárok na navarrský trůn, nýbrž umožnil korunovaci Thibauda I. Když tento král zemřel, Jaime I. podepsal s novým králem Thibaudem II. dohodu o vzájemné spolupráci a vzájemné obraně. Později, při občanské válce, Aragonie podporovala a povzbuzovala některé ze svých přívrženců na navarrském území.³⁸⁹

15.9. Reconquista

Na začátku třináctého století i nadále pokračovaly vzájemné střety mezi křesťanskými králi, kvůli čemuž reconquista i nadále stagnovala. Na tlak Almohadů zareagovali tažením na Salvatierru, která byla od ztráty Calatravy v předcházejícím století sídlem catravského řádu. Obsazení Salvatierry Almohady přinutilo krále Alfonse VIII. vyslat do celé Evropy poselstvo s žádostí o spolupráci křesťanů v boji proti muslimům. Samotný papež Inocenc III., který několik měsíců před tím odmítl vydat bulu vyhlašující křížovou výpravu na poloostrově, svůj postoj po obsazení změnil. Mezitím Almohadé postavili mohutnou armádu k dobytí Španělska. Než se vojsko zmobilizovalo a přesunulo do Sevilly, trvalo celé dva roky. Bylo tvořeno bojeschopnými lidmi, kteří dychtili po odpustkách křížové výpravy. Křesťanská vojska se shromáždila v Toledu, na rozdíl od muslimských měly na přípravu jen necelý měsíc. Křesťanskými vojáky byly pouze nepočetné skupiny rytířů. Jejich organizace byla chabá, proto se muselo v Toledu narychlo s ražbou mincí nutných k vyplácení žoldu.³⁹⁰

Křesťanské oddíly v Toledu tvořily Francouzi a Aragonci pod vedením Pedra II. a Kastilci v čele s Alfonsem VIII. Navařany, kteří se k výpravě připojili až po obsazení Calatravy a počátku obléhání Alarcosu, vedl král Sancho VII. V té době opustili výpravu Francouzi, kteří tímto způsobem vyjádřili nespokojenost se svými spolubojovníky i se způsobem podmaňování muslimů.³⁹¹

Křesťané zabrali oblast od Guadalerzy až Castoferralu (příloha 20.17.). Podařilo se jim obsadit hrad v Castoferralu, který dominuje horní části průsmyku Despeñaperros, na cestě z Almuradielu do Las Navas. Protože Almohadé ovládali průsmyky, ustoupili křesťané k Almuradielu a pokračovali přes Paso del Rey, přešli Sierru Morenu a utábořili se asi dvanáct kilometrů od osady Las Navas de Tolosa.³⁹² Bitva se uskutečnila dne 16.

³⁸⁹ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 170.

³⁹⁰ Tamtéž, s. 145 – 146.

³⁹¹ Tamtéž, s. 146.

³⁹² Tamtéž, s. 146.

července 1212, křesťané v této bitvě použili stejnou taktiku, jakou Almohadé poprvé vyzkoušeli u Alarcosu. Počet muslimských vojáků se odhaduje na sto až sto padesát tisíc. Vítězným křesťanům se otevřela cesta ke Gibraltarské úžině a k jejímu využití pro námořní plavbu. K tomu, aby křesťané obsadili celé muslimské království, jim zabránila úplavice³⁹³. Následujícího roku 1213 se přidalo sucho, a tak se trvalý zábor jako logický důsledek úspěchu u Las Navas de Tolosa nezdařil a reconquista se protáhla ještě více než o dvě století. V této chvíli se podařilo obsadit jen několik míst, jako například Calatrava la Nueva, Heznavejore a Alcaraz severně od rovnoběžky procházející průsmykem Despeñaperros.³⁹⁴

Velký význam mělo trvalé získání Úbedy. Muslimové a králové Kastilie a Aragonie se dohodli, že budou ušetřeny životy muslimů ve městě a že jim bude ponechán jejich majetek, zaplatí-li milion zlatých mincí. Duchovenstvo se postavilo proti tomuto ujednání, neboť ten, kdo by cokoli (v tomto případě majetek města) prodal nevěřícím, mohl být exkomunikován. Jediné možné řešení tohoto problému spočívalo v ušetření života muslimů a v jejich odchodu z města.³⁹⁵

Stejný systém byl uplatňován i napříště. Muslimové museli pod tlakem opouštět města, křesťané je pak obsazovali a dělili se o muslimské domy, vybavení a majetek. Mnoho muslimů prchalo do Granady, Afriky nebo na venkov, což vedlo k ochromení kvetoucího andaluského obchodu a rukodělné výroby, z něhož se tento kraj vzpamatoval až po mnoha staletích.³⁹⁶

V roce 1224 zemřel emír Júsuf al-Mustansir a španělstí Almohadé se rozdělili. Mezi muslimskými vládci docházelo i nadále k řadě sporů, ale také k uzavírání paktů. Bývalý vládce Sevilly Abdulláh al-Bajasí dokonce požádal Ferdinanda III. Kastilského o vojenskou pomoc. V červnu 1226 tak podepsali mezi sebou v Las Navas de Tolosa dohodu, ve které se Al-Bajasí stal vazalem kastilského panovníka.³⁹⁷

Zatímco Ferdinand III. Kastilský bojoval v Andalusii, jeho otec Alfons IX. Leónský zahájil přípravu na tažení do Guadiany. Tím mohl dobýt Montánchez, Méridu a Badajoz, tedy území leónské Estremadury. Zároveň portugalský král Sancho II. obsadil celé území až k Taviru a Avamonte, čímž se do rukou křesťanů dostalo celé povodí Guadiany.³⁹⁸

³⁹³ Úplavice byla způsobena množstvím nepohřbených mrtvých těl.

³⁹⁴ MENDEL, Miloš, Bronislav OSTŘANSKÝ a Tomáš RATAJ. *Islám v srdci Evropy: vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí.*, s. 88.

³⁹⁵ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 147.

³⁹⁶ Tamtéž, s. 147.

³⁹⁷ Tamtéž, s. 147.

³⁹⁸ Tamtéž, s. 148.

Po bratrovražedných bojích mezi frakcemi v Córdobě se v roce 1236 dostalo do kastilských rukou i toto město.³⁹⁹ Ferdinand III. Kastilský, než vstoupil do Córdoby, vydal pokyn, že kdo chce, může odejít i se vším svým majetkem. Také bylo domluveno, že ti kdo zůstanou, budou smět vyznávat svoji víru, ale již pod křesťanskou nadvládou.⁴⁰⁰ Výsledkem byl masový odchod vzdělaných, obchodně a řemeslně zdatných obyvatel, jež přes noc vystřídala řada nepřilíživě vzdělaných rolníků a chovatelů dobytka. Noví osadníci stáli v nejistotě před velmi vážnými problémy a hrozilo jim, že dobyté území ztratí. Město leželo velmi daleko od souvislých křesťanských držav na severu a nedostatečné zásobování nutilo nové křesťanské obyvatele k drancování okolního kraje stejně jako muslimy. Pro ochranu před zmatky se ke Kastílii připojili i Murcijci. Dohody mezi nimi byly podepsány v Alcarazu a krátce potom křesťané obsadili Murcii a Cartegenu, Lorku a Mulu a Algar de Cartagena.⁴⁰¹

Politický rozklad muslimského Španělska se den ode dne prohluboval. Roku 1238 byl zavražděn Húdovec Muhammad ibn Júsuf a zmatky dosáhly vrcholu. Vzhledem k tomu, že se muslimové ocitli bez emíra, podrobily se některé skupiny tuniskému vladaři a jiné marockému panovníkovi. Kromě toho se objevili noví nezávislí vládcí. V Jaénu a Granadě se chopil vlády Nasrovec Ibn al-Ahmar, který posléze sehrál důležitou úlohu v kastilské politice.⁴⁰²

Hrozbou byla nadále pevnost Jaén, kterou společně s armádou ovládal Nasrovec Ibn al-Ahmar. Obsazování tohoto království začalo v roce 1244 dobytím Arjony, Pegalajaru, Bejíjar a Carcheny, tímto se pevnost Jaén dostala do obklíčení. Nakonec v roce 1246 podepsal Ibn al-Ahmar smlouvu s Ferdinandem III., kterému následně připadl Jaén i jaénské království. Ibnu al-Ahmarovi zůstal titul krále granadského a stal se vazalem.⁴⁰³

Ferdinand III. vstoupil 23. listopadu 1248 do Sevilly. Brzy na to se křesťanským vojskům vzdala tyto města: Jerez de la Frontera, Medina Sidonia, Santa Maria del Puerto, Cádiz, Sanlúcar a další. Na konci třináctého století muslimům zůstalo jen vazalské maurské království v Granadě (příloha 20.15.) a království v Nieble, které si v roce 1262 podrobil Alfons X. Moudrý.⁴⁰⁴ Granadská enkláva se udržela hlavně díky tomu, že muslimové každým rokem platili Kastilcům velké poplatky a křesťanští panovníci nechtěli o tento zdroj příjmů přijít. Tyto poplatky byly vybírány dvě stě let, dokud se v Granadě neprojevil nedostatek

³⁹⁹ MENDEL, Miloš, Bronislav OSTŘANSKÝ a Tomáš RATAJ. *Islám v srdci Evropy: vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí.*, s. 94.

⁴⁰⁰ WHEATCROFT, Andrew. *Nevěřící: střety křesťanstva s islámem v letech 638-2002.* s. 126.

⁴⁰¹ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 147 – 148.

⁴⁰² Tamtéž, s. 149.

⁴⁰³ Tamtéž, s. 149.

⁴⁰⁴ WHEATCROFT, Andrew. *Nevěřící: střety křesťanstva s islámem v letech 638-2002.* s. 127.

zlata. V té době připluli Portugalci do Guinejského zálivu a začali se středisky produkující zlato obchodovat přímo, čímž přišla Granada o své zdroje. Katolická veličenstva Isabela Kastilská a Ferdinand III. Aragonský v roce 1492 dobyla Granadu.⁴⁰⁵

16. Dobyť Granady

Válka o Granadu znamenala definitivní konec muslimů na Pyrenejském poloostrově. Prorocství se v křesťanském Španělsku těšila velké oblibě a všichni již dlouho očekávali konečné zúčtování s Granadou.

Většina Kastilců věřila, že se princezna Isabela Katolická zrodila zázrakem, pro znovuzískání ztracených království. Jiní o ni hovořili jako o „druhé Panně Marii“. Ve Ferdinandovi a Isabele všichni spatřovali vyvolenou dvojici, která má naplnit Boží záměr. Myšlenka znovudobyť celého poloostrova zpod maurské nadvlády, ale nebyla totožná s vyhnáním Maurů z celého Španělska. Přece jenom obě společenství žila bok po boku celá staletí. Zatímco křesťané a židé pod vládou islámu měli tzv. status dhimmí, neboli chráněných, ale podřízených menšin ve státě. Na druhou stranu se muslimové v křesťanském Španělsku stali feudálními poddanými, popř. otroky krále či některého ze šlechticů, který za ně nesl odpovědnost.⁴⁰⁶

Granada nebyla pro křesťany tak nesnesitelná kvůli počtu žijících muslimů v Granadě, ale protože to byl svobodný, nezávislý stát, otevřeně muslimský, neustále intrikující se Severoafričany a svádějící nesčetné pohraniční šarvátky s křesťany ze severu.⁴⁰⁷

V době kdy mezi mocnostmi vládl mír, začal Ferdinand a Isabelou spřádat plány na tažení proti Granadě. Granadské království bylo velmi dobře chráněno přírodou i vojenským uměním. Všechna města a městečka byla obehnaná hradbami a v pohraniční oblasti stálo velké množství kamenných tvrzí, jež se daly dobýt jen vyhladověním nebo rozstřílet děly. Samotné hlavní město mělo 1030 věží a sedm velkých bran (příloha 20.18). Počet obyvatel na začátku čtrnáctého století byl odhadován na dvě stě tisíc. Na skalnaté vyvýšenině stál opevněný palác Alhambra, s citadelou Alcabaza, a vně hradeb se nacházel letní palác Generalifa.⁴⁰⁸

Granadské království bylo bohaté a výnosné. Do přístavů např. Malaga připlouvaly lodě z východního Středomoří nakupovat hedvábí a jiné tkaniny, cukr a ovoce. Symbolem

⁴⁰⁵ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 151.

⁴⁰⁶ WHEATCROFT, Andrew. *Nevěřící: střety křesťanstva s islámem v letech 638-2002*, s. 137 – 138.

⁴⁰⁷ Tamtéž, s. 138.

⁴⁰⁸ HOURANI, Albert Habib. *Dějiny arabského světa: od 7. století po současnost*, s. 195.

Granady bylo, jak již odvozuje její jméno, granátové jablko, podle muslimských mystiků toto ovoce bylo naplněné nepatrnými třpytivými jádry, což bylo znakem Zahrady Boží podstaty a zpodobnění nesmírné rozmanitosti božího díla.⁴⁰⁹

Středověké bitvy v období reconquisty bývaly většinou prováděny za podmíněk vyhovující spíše křesťanským vojákům ze severu, válka o Granadu nebyla výjimkou. Kastilští šlechtici, byli vyzváni, aby přivedli své oddíly jezdců a pěších ozbrojenců, jako tomu bývalo ve všech středověkých armádách. Rytířské řády měly vybudované disciplinované profesionální jezdeckto, které mělo vojsko vést do útoku. Kromě nich a nákladem prachu a kulí na vozech vyjížděl do války také nový element, a to velké množství děl, které byly schopny rozbořit kamenné hradby. Některá děla dosahovala obrovských rozměrů.⁴¹⁰

Válku o Granadu bylo možné vyhrát jen pozvolným, nemilosrdným tlakem. Křesťanská vojska se držela stranou od výše položených místa a začala postupovat údolními řek a plochými nížinami, které je nakonec dovedly až k hlavnímu městu Granadě v podhůří Sierry Nevady. Ovšem všechny přístupové cesty byly důkladně opevněné a u každé pevnůstky či opevněného města se odehrávalo stejné drama. Dělostřelectvo pozvolna rozbilo hradby, jakmile se vojáci dostali dovnitř, pobili všechny, kdo v ruinách přežili.⁴¹¹

Křesťanská vojska nyní postupovala na Granadu jako od západu tak také od severu. U Moclinu⁴¹² je obránci odrazili. Moclin byl další z pevnůstek, jejichž stavitelé využili výhodného utváření terénu a učinili z něj téměř nepřekonatelnou překážku. Křesťané jej nedobyli. Ale na dlouhé hranici se ukrývalo mnoho jiným míst vhodných pro útok. Poté co byli u Moclinu odraženi, zkusily to znovu o něco východněji s větším úspěchem. Velké síly vyrazily z Jaemu jižním směrem k útoku na dvojici pevností Cambil a Alhaber. Tyto pevnosti byly vybudované na ochranu hlavní silnici vedoucí do Granady. Opět byla velmi dobře rozmístěna těžká děla, která prolomila staré hradby. Tím dosáhli úspěchu a pád obou pevností znamenal prolomení granadské vnější obranné linie. Ve čtyřech letech válčení v létě roku 1486 dosáhla Ferdinandova frontová linie ke granadskému jablku u pevnosti Illora. Kolem ní protékala řeka Cubillas, přes ni vedl úzký most ve vesnici Piños Puente a odtud se již dalo do samotné Granady dojít pěšky za necelý půlden.⁴¹³

Nyní křesťanským vojskům hrozilo největší nebezpečí od pobřeží, které zůstávalo stále v rukou muslimů, kterým by mohli přijít na pomoc Maročané nebo Osmané. Granadští

⁴⁰⁹ WHEATCROFT, Andrew. *Nevěřící: střety křesťanstva s islámem v letech 638-2002*, s. 139.

⁴¹⁰ Tamtéž, s. 139 – 140.

⁴¹¹ Tamtéž, s. 140 – 141.

⁴¹² Leží jižně od kastilského pohraničního města Alcala la Real.

⁴¹³ WHEATCROFT, Andrew. *Nevěřící: střety křesťanstva s islámem v letech 638-2002*, s. 141.

vládci mezitím rozesílali posly s žádostmi o pomoc do všech muslimských států, ale jak panovníci Egypta, tak také Maroka zřejmě nemohli nebo nechtěli pomoci. Přesto se Ferdinand rozhodl pro strategii, která by mu umožnila na jižním křídle město Granadu odříznout od přístavu, a tak ji izolovat úplně. Nejlepší taktikou Granadánů bylo napadat kastilská uskupení jedno po druhém, a spoléhat na to, že rychlá granadská jízda se dokáže mezi frontovými liniemi snadno přesouvat. Zkázou jejich obranného úsilí nakonec způsobil nedostatek jednotek. Královská rodina se dělila na početné frakce, toužící po boji mezi sebou navzájem než proti vnějšímu nepříteli.⁴¹⁴ Jindy se někteří z vůdců spojovali s křesťany, zatímco jiní proti nim bojovali na bitevním poli.

Zatímco sváry v Granadě pokračovaly, u přístavu Malaga se na jaře roku 1487 začala shromažďovat španělská obléhací mašinerie.⁴¹⁵ Zakrátko před Malagou tábořilo šedesát tisíc mužů včetně oddílů vyslaných z Německa, Francie, Anglie a jiných částí Evropy. Muslimové mařili všechny pokusy obléhajících překonat obranu města pomocí obléhacích věží nebo poklopů. Kronikář války o Granadu Fernando de Pulgar podotýká „*Kdo by neobdivoval statečná srdce těchto nevěřících v boji, s jakou rychlostí vykonávají příkazy svých náčelníků, jak obeznalí jsou ve válečných lstech, jak trpělivě snášejí strádání a s jak neochvějnou vytrvalostí jdou za svým cílem.*“⁴¹⁶ Proti silnému odporu museli Kastilci bojovat o každý metr půdy. Podle Pulgara se zdálo, že nepřátelům jde víc o pobíjení křesťanů, než o to aby si zachovali vlastní životy. Co se křesťanů týče, tento zuřivý odpor způsobil, že v nich touha po pomstě přehlušila zájem finanční zisk. Nikdo z nich se nepokoušel brát zajatce. Chtěli jen zabít a mrzačit. Tím, jak se obléhání Malagy prodlužovalo, obyvatelé města začali hladovět. Když došli potraviny, začali jíst koně, mezky, osly, psy, kůže, dokonce i listí ze stromů. Teprve potom se pokusili vyjednat podmínky kapitulace. Ovšem v tomto případě, žádné podmínky Ferdinand nenabídl, takže muslimy čekala smrt nebo otroctví. Když se město a jeho pevnosti po tříměsíčním obléhání konečně vzdaly, Ferdinand a Isabela se s celým dvorem zúčastnili bohoslužby v hlavní mešitě, spěšně vysvěcené jako chrám Panny Marie u Kristova vtělení. Mezitím byly obyvatelé Malagy odváděny do otroctví.⁴¹⁷

Malaga střežila západní přístupy do Granady a Ferdinand již měl v rukou vlastní cestu do granadských vegas. Jediným dalším prostorem, který stále drželi ve svých rukách muslimové, byla východní polovina království s velkým opevněným městem Bazou, ovládající silnici z Valencie a Murcie. Na jaře roku 1489 se opět rozvinuly obléhací síly

⁴¹⁴ Někdy se stávalo, že jedna skupina bránila Granadu a sama obléhala Alhambrou.

⁴¹⁵ Prescott, William H. *The History of the Reign of Ferdinand and Isabella the Catholic*, s. 258.

⁴¹⁶ Tamtéž, s. 264.

⁴¹⁷ WHEATCROFT, Andrew. *Nevěřící: střety křesťanstva s islámem v letech 638-2002*, s. 142

Kastilců, ale ani po pěti měsících obléhání se nezdálo, že by se blížilo ke kapitulaci Bazy. Dokonce jako by se proti nim postavila i nebesa, protože nenadálý příval vody smetl větší část kastilského tábora a zničil většinu nahrubo upravených silnic. Královna Isabela nasadila na opravu silnic šest tisíc zákopníků a osobně přijela povzbudit morálku svých vojsk. Tato návštěva zapůsobila na muslimskou obranu, a tak vypravili k Ferdinandovi vyjednávače. Netrvalo dlouho a Ferdinand s Isabelou 4. prosince 1489 vjžděli do Bazy. Pád tohoto města znamenal, že kromě Granady jsou již všechna opevněná místa v rukou křesťanů.⁴¹⁸

Válečné náklady stoupaly každým dnem. Král a královna měli v poli osmdesát tisíc mužů a obléhání Granady byla mnohem náročnější akce než operace u Bazy či Malagy. V Granadě se tísnilo dvacet tisíc ozbrojených mužů. Samotné město obklopovaly hradby a dobýt ho bylo možné pouze čelním útokem. Kastilci se usadili kolem města a čekali, až se město vzdá. Čekali od jara roku 1490 do zimy roku 1491. Toto dlouhé čekání si zpestřovaly občasnými výpady nepřátel z granadských bran, souboji jeden na jednoho, procesími a chrámovými bohoslužbami mezi stany, jež tvořily celé město. Začátkem roku 1491 bylo zbudováno trvalé ležení ve tvaru kříže, které dostalo jméno Svatá víra.⁴¹⁹ Nakonec v říjnu 1491 začala malá skupinka významných občanů města tajně vyjednávat o kapitulaci. Nejednotnost a nesvornost opět podlomily sílu Granady. Křesťané se chtěli vyhnout dlouhému obléhání i případným rizikům zteče a tak rozumně nabídli přijatelné podmínky. Ferdinandovi vyjednávači přistoupili na všechny požadavky: granadští muslimové směli zůstat ve svých domovech nebo se odstěhovat do severní Afriky podle svého přání. Zaručovalo se jim právo na víru, na život podle vlastních zákonů a ochranu před nespravedlivým zdaněním. Jenom granadští židé dopadli o něco hůře.⁴²⁰ Oficiální dohoda byla uzavřena potají, ale někteří obyvatelé se o ní doslechli a „*jakýsi Maur... spustil ve městě povyk, že prý určitě zvítězí, jen když všichni budou vzývat Mohameda a postaví se proti dohodě. Chodil s křikem po celém městě a sním dvacet tisíc Maurů.*“ Bylo rozhodnuto posunout den oficiální kapitulace ze svátků Tří králů na 2. ledna. Prvního ledna jeden z Ferdinandových důstojníků, Gutierre de Cárdenas, s oddílem veteránů převzal klíče od citadel a obsadil v pevnosti všechny důležité body.⁴²¹ Potom následujícího dne Ferdinand přijal klíče od Granady od emíra Muhammada XII., řečeného Boabdil. Tímto krokem bylo předání moci dokonáno – al-Andalus ustoupil vítěznému Věčnému Španělsku.⁴²²

⁴¹⁸ WHEATCROFT, Andrew. *Nevěřící: střety křesťanstva s islámem v letech 638-2002*, s. 143.

⁴¹⁹ Toto pojmenování vybrala královna Isabela.

⁴²⁰ Boase, Roger. *The Muslim Expulsion from Spain*. History Today. ©2012. [15. 4. 2013]. Dostupné z <http://www.historytoday.com/roger-boase/muslim-expulsion-spain>.

⁴²¹ WHEATCROFT, Andrew. *Nevěřící: střety křesťanstva s islámem v letech 638-2002*, s. 143 – 144.

⁴²² CHALUPA, Jiří. *Španělsko*, s. 59.

Téhož roku po dobytí Granady byli ze Španělska vypovězeni židé. Již dřív se židům dostalo nařízení, aby nosili na oděvu znamení – žlutý kruh, a aby žili pouze v určitých oblastech. Museli finančně přispět na dobývání Granady, a když padla, byli postavení před volbu: buď přijmout křest, nebo se vystěhovat. Vystěhovalo se asi sto šedesát pět tisíc židů, zejména do země Turků, někteří však odešli do Portugalska, Nizozemí, asi padesát tisíc židů zůstalo a přestoupilo ke křesťanství.⁴²³

---

⁴²³ POLIŠENSKÝ, Josef a Ivo BARTEČEK. *Dějiny Iberského poloostrova: (do přelomu 19. a 20. století)*, s. 58.

17. Závěr

Dnešní média, ať televize, rozhlas, ale i tiskoviny a v neposlední řadě také fenomén současnosti – internetové servery nás neustále zahlcují informacemi o masivním nárůstu nenávistného radikalismu a extremismu. Často slyšíme o tom, že muslimská komunita (z Asie nebo z Afriky) kolonizuje Evropu a její členové se odmítají podřídit zvyklostem majoritní společnosti. Každou chvíli můžeme registrovat i stesky obyvatel zemí Evropské unie, že politici nehájí dostatečně tradice klasického „starého“ kontinentu. Média operují také diskriminačním chováním mužů vůči ženám nebo tvrdým fyzickým trestáním za porušení pravidel uvnitř muslimské společnosti. Existuje však ve skutečnosti tak zásadní rozdíl mezi křesťanským a muslimským chápáním světa? Rozumíme dobře jeden druhému? Chceme mluvit společnou řečí?

Určitým pokusem proniknout do jádra této komplikované problematiky by se mohla stát i předložená diplomová práce na téma *Španělsko pod nadvládou Arabů*. Druhým důvodem, který mne k výše uvedenému tématu diplomové práce dovedl, byl dlouholetý zájem o koexistenci různých etnik, ale především příslušníků náboženských komunit odlišného vyznání v prostoru jednoho státu. A středověké Španělsko v období mezi osmým a čtrnáctým stoletím je naprosto vzorovým příkladem soužití nejen křesťanů a muslimů, ale navíc i židů. Myslím, že v dnešní komplikované době musíme hledat to, co jednotlivé skupiny spojuje, a ne to, co je dělí nebo se stává základem svárů v budoucnosti, a hledat vzájemná pole tolerance v oblastech, kde nebude docházet k vášnivým diskuzím na jedné nebo druhé straně. Jak je patrné z mé práce, naši předkové v minulosti dokázali žít v toleranci a pochopení po relativně dlouhou dobu. Jak se v minulosti prokázalo, muslimská kultura přinesla sebou mnoho vědění a muslimská organizace byla mnohdy efektivnější než křesťanská. Vezměme si z historie to nejlepší a následujme odkaz našich předků tak, abychom mohli jako naši předkové těžit z výhod společného soužití.

Hlavním cílem této práce byla snaha dokázat, že i přes různé názorové či politické rozdíly se všechny skupiny obyvatelstva na středověkém Pyrenejském poloostrově dokázali společně sžít a respektovat se navzájem. Podle mého mínění by si tuto skutečnost měli uvědomit mocní současného světa a vzít si z ní příklad. Velkou ránu realizaci těchto plánů zasadily události 11. září 2001, a tak dle všeho k zásadní změně vzájemného vnímání obou náboženských skupin v nejbližší době nedojde. Malicherné jednotlivé případy uplatňování muslimské víry v jednotlivých tradičních rodinách jsou společnosti předkládány politiky a médií ve snaze ukázat na muslimy jako na fanatiky a radikály, s cílem uplatnit progresivní

politické metody proti této skupině obyvatel. Pokud bychom prošli naše řady, jistě bychom našli nespočet obdobných jednotlivých případů, které by opačně byly opovrženímhodné pro muslimy. Z uvedeného vyplývá, že není možné posuzovat jakoukoliv skupinu lidí podle činů jednotlivců.

18. Použitá literatura

- Bible: překlad 21. století.* Vyd. 1. Praha : Biblion, 2009. 1564 s. ISBN 978-80-87282-00-7.
- BLEY, S. *Malý slovník sekt: sekty a nová náboženská hnutí v kontextu tradičních církví.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, 143 s. ISBN 80-7192-246-3.
- BROOKE, Christopher Nugent Lawrence. *Evropa středověku v letech 962-1154.* Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2006, 479 s. ISBN 80-7021-831-2.
- CARDINI, Franco. *Evropa a islám.* Vyd. 1. Praha: Lidové noviny, 2004, 295 s. ISBN 80-7106-640-0.
- ČERNÝ, Jiří, Anna MOHAPLOVÁ a Jiří CHALUPA. *España: geografía, historia, arte.* 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1992. ISBN 80-7067-143-2.
- DORAZIL, Otakar a Josef HAUBELT. *Světové dějiny v kostce: historická příručka.* 4. vyd. (přeproc. a dopl.). Vimperk: Papyrus, 1997, 536 s. ISBN 80-85776-73-1.
- CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska v datech.* 1. vyd. Praha: Libri, 2011, 551 s. ISBN 978-80-7277-482-1.
- CHALUPA, Jiří. *Španělsko.* 1. vyd. Praha: Libri, 2005, 214 s. ISBN 80-7277-281-3.
- FLETCHER, R. *Kříž a půlměsíc: křesťanství a islám od Muhammada po reformaci.* Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 2004, 140 s. ISBN 80-204-1145-3.
- HOURLANI, Albert Habib. *Dějiny arabského světa: od 7. století po současnost.* Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010, 566 s. ISBN 978-80-7422-059-3.
- KAUFMANN, Hans. *Maurové a Evropa: cesty arabské vědy a kultury.* 1. vyd. Praha: Panorama, 1982, 180 s., fot. příl.
- Korán.* Vyd. celkem 7. v tomto překl. 3., V nakl. Academia 1. Praha: Academia, 2000, 797 s., [4] s. příl. ISBN 80-200-0246-4.
- KRČ, Eduard. *Dějiny a kultura Španělska: (úvod).* Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008, 70 s. ISBN 978-80-7372-337-8.
- KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu.* 4. vyd. Praha: Vyšehrad, 2006, 292 s. ISBN 80-7021-821-5.
- KÜNG, Hans a Josef van ESS. *Křesťanství a islám: na cestě k dialogu.* Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1998, 191 s. ISBN 80-7021-262-4.
- KÜNG, Hans. *Po stopách světových náboženství.* 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, 306 s. ISBN 80-7325-059-4.

LIBERA, Alain de. *Středověká filosofie: byzantská, islámská, židovská a latinská filosofie*. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2001, 551 s. ISBN 80-7298-026-2.

MCGREAL, Ian Philip. *Velké postavy východního myšlení: slovník myslitelů*. V čes. jaz. vyd. 1. Praha: Prostor, 1998. ISBN 80-85190-93-1.

MENDEL, Miloš. *Džihád*. Vyd. 1. Brno: Atlantis, 1997. ISBN 80-7108-151-5.

MENDEL, Miloš, Bronislav OSTŘANSKÝ a Tomáš RATAJ. *Islám v srdci Evropy: vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1554-9.

MUNDY, John Hine. *Evropa vrcholného středověku 1150-1300*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-927-0.

PARTRIDGE, Christopher H. *Lexikon světových náboženství*. V Praze: Slovart, c2006. ISBN 80-7209-796-2.

PAVLINCOVÁ, Helena. *Slovník. Judaismus, křesťanství, islám*. 1. vyd. Praha : Mladá fronta, 1994. ISBN 80-204-0440-6.

POLIŠENSKÝ, Josef a Ivo BARTEČEK. *Dějiny Iberského poloostrova: (do přelomu 19. a 20. století)*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. ISBN 80-244-0505-9.

PRESCOTT, Wiliam H. *The History of the Reign of Ferdinand and Isabella the Catholic*, London: Swan Sonnenschein, Le Bas and Lowrey, 1886.

UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995. ISBN 80-7106-117-4.

VERNET, Juan. *Arabské Španělsko a evropská vzdělanost*. 1. vyd. Brno: L. Marek, 2007. ISBN 978-80-86263-99-1.

VINCENT, Mary a R STRADLING. *Svět Španělska a Portugalska*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 1997. ISBN 80-7176-574-0.

WHEATCROFT, Andrew. *Nevěřící: střety křesťanstva s islámem v letech 638-2002*. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 2006. ISBN 80-7341-832-0.

Internetové zdroje

Boase, Roger. *The Muslim Expulsion from Spain*. History Today. ©2012. [15. 4. 2013]. Dostupné z <http://www.historytoday.com/roger-boase/muslim-expulsion-spain>

Polášková, M. *Granada*. [Online]. Pro všechny horolezce, horolezkyňe a horolezčata..a jinou havěť cestovatelskou. ©2003. [11. 4. 2012]. Dostupné z http://www.cestopisy.com/wss_images/spanelsko/granada/alhambra-sierra-nevada.jpg.

Sunjeev. *Rise and Spread of Islam*. [online]. World History Hawken. [7. 4. 2013]. Dostupné z <http://worldhithawk.blogspot.cz/2009/09/rise-and-spread-of-islam.html>.

Tonypav. *Prázdniny 2002 - Cesta do Maroka*. [online]. Výprava Španělsko, Portugalsko a Maroko 2002. ©2004. [8. 4. 2013] Dostupné z <http://maroko2002.sweb.cz/28-Cordoba-Mesita.jpg>.

Větvička, V. Město Maurů. [online]. České noviny. ©2013. [8. 4. 2013] Dostupné z http://magazin.ceskenoviny.cz/zpravy/index_img.php?id=12694.

19. Resumé

Thesis on Spain under Arab rule is focused on the relationship between two major world religious doctrines. Spain under Arab rule is very complex and broad topic. In my work interprets the most important historical moments in the rich history of Spain.

Text of the thesis focuses on the period from the eighth century, when the Iberian peninsula landed the first Muslim units. Text is closed synthesis events fourteenth century, which culminated in the fall of the last Muslim kingdom of Granada.

Al-Andalus (now Spain) became, under the rule of the North African Moors, advanced cultural areas with developed trade, jewelry and artistic craftsmanship and masterful architecture – palace with garden Alhambra Granada and the cathedral rebuilt gigantic mosque cease to amaze. On the contrary, the poorer northern areas controlled by Christians with focus on farming, for example grazing and sheep.

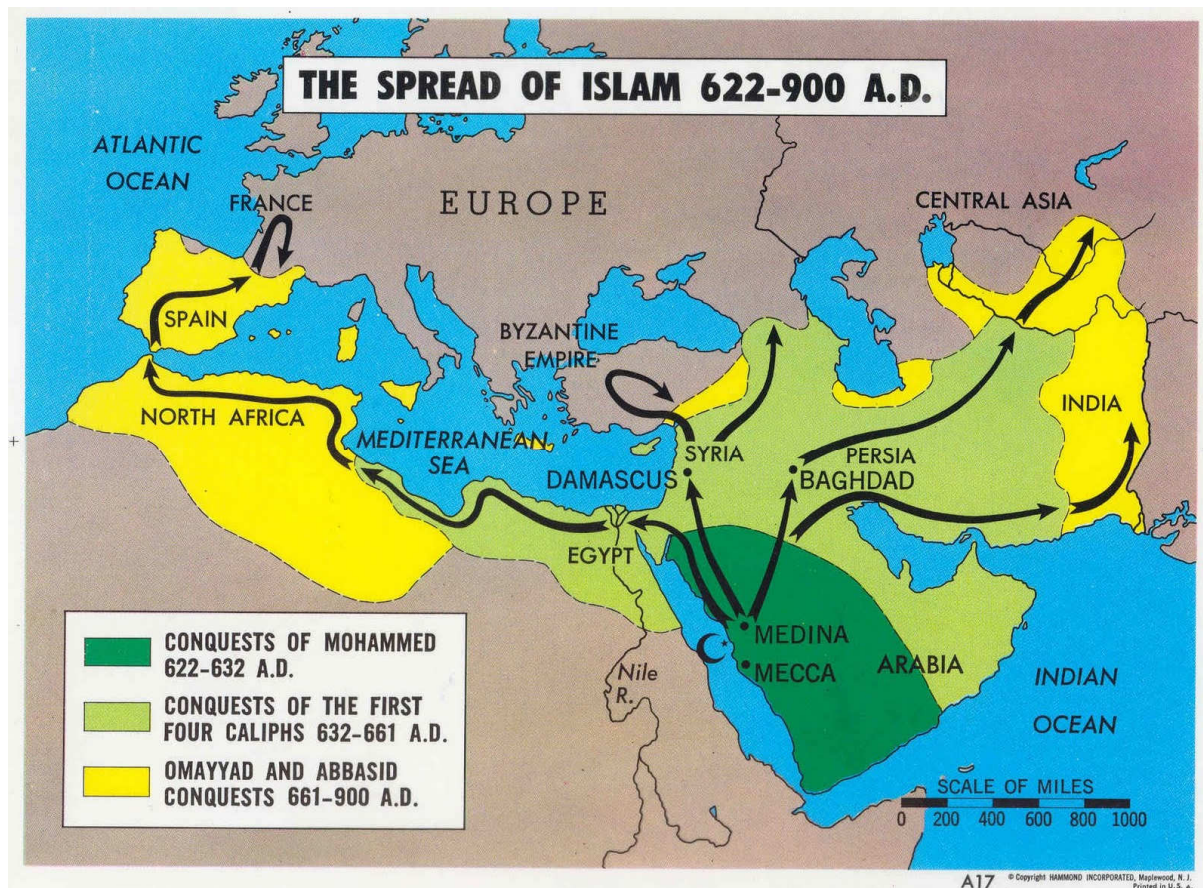
Unlike Muslim areas initially in Christian possessions find the minimum towns. The main objective of this work was to prove, despite different of opinion or political divisions, all groups of population the medieval Iberian Peninsula could together assimilate and respect each other.

In my opinion should be aware of this fact powerful contemporary world and one example.

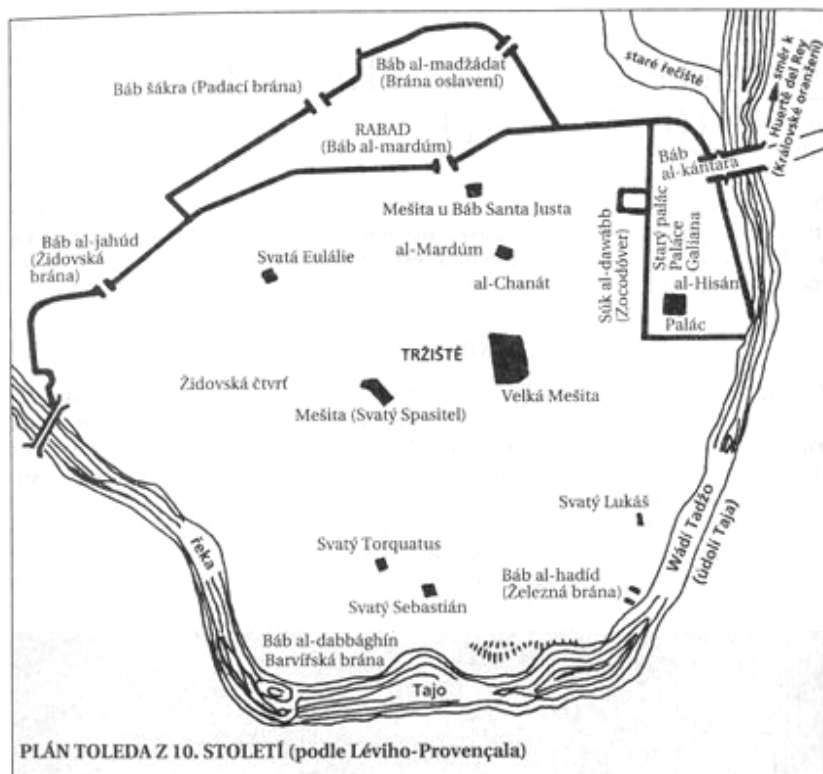
A great blow to the implementation of these plans, planted has event. 11. september 2005, and so by all accounts fundamental change mutual perception of both religious groups in the near future not.

20. Přílohy

20.1. Expanze Islámu v letech 622 – 900 n. l.⁴²⁴ str. 3

⁴²⁴ Sunjeev. *Rise and Spread of Islam*. [online]. World History Hawken. [7. 4. 2013] Dostupné z <http://worldhishawk.blogspot.cz/2009/09/rise-and-spread-of-islam.html>.

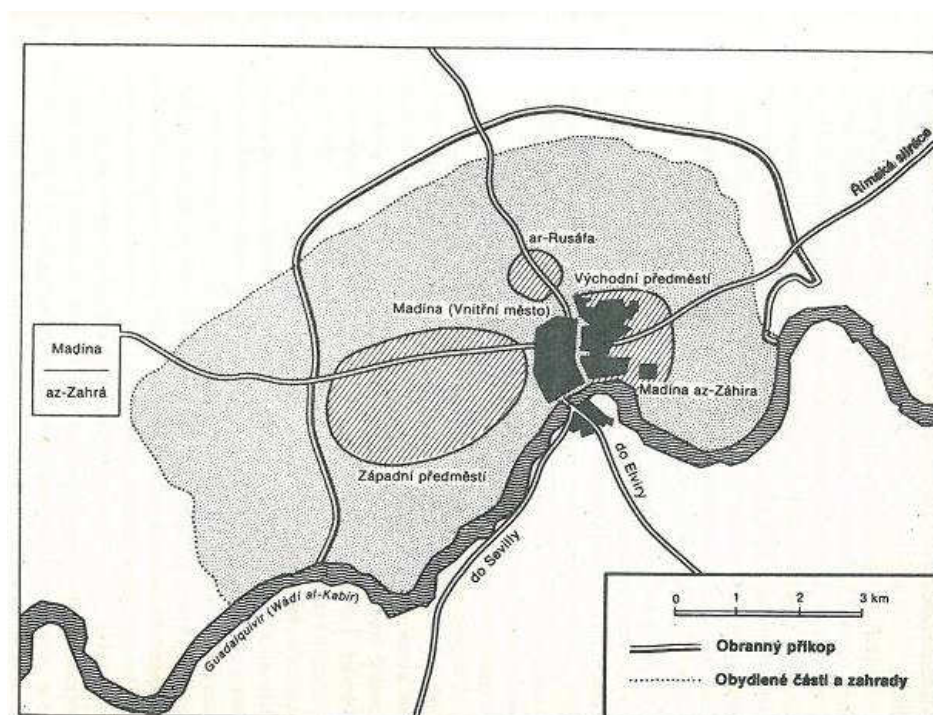
20. 2. Pyrenejský poloostrov v osmém století⁴²⁵

⁴²⁵ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 63.

20.3. Plán Toleda z desátého století⁴²⁶

20. 4. Plán Córdoba z desátého století⁴²⁷

⁴²⁶ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 80.

⁴²⁷ KAUFMANN, Hans. *Maurové a Evropa: cesty arabské vědy a kultury*, s. 57.

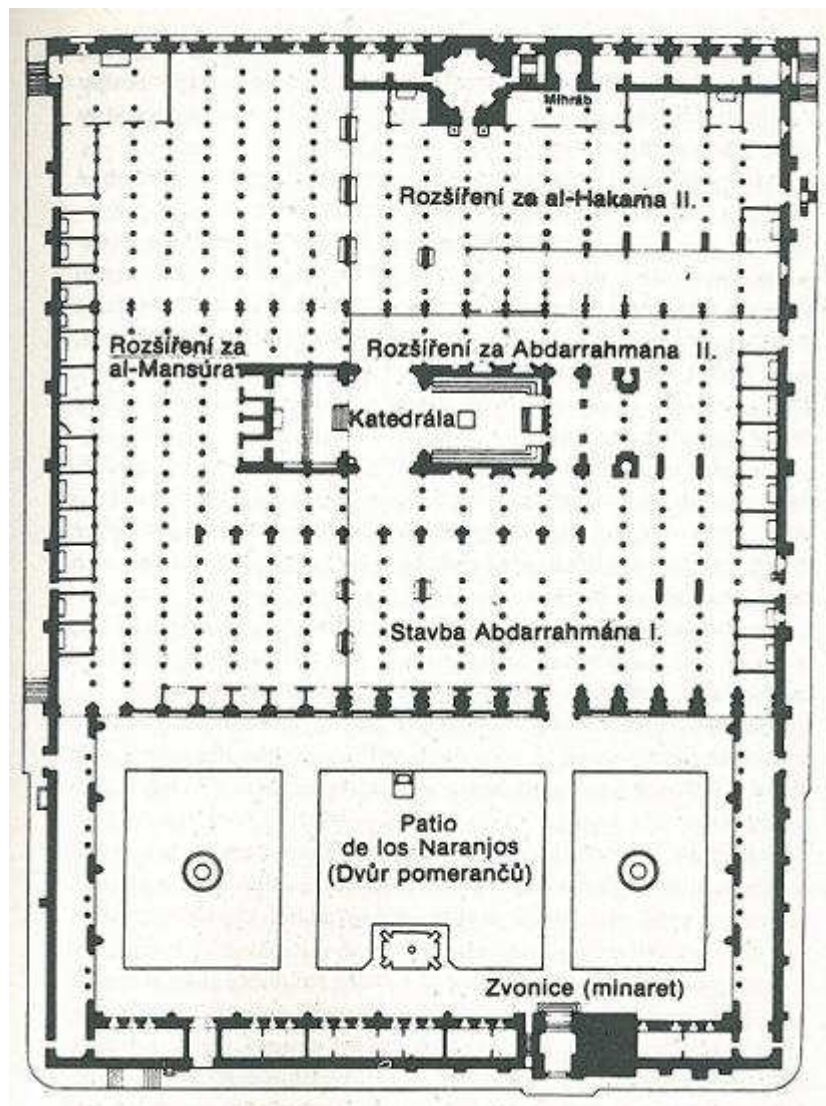
20. 5. Mešita v Córdobě⁴²⁸

---

⁴²⁸ Větvička, V. Město Maurů. [online]. České noviny. ©2013. [8. 4. 2013] Dostupné z http://magazin.ceskenoviny.cz/zpravy/index_img.php?id=12694.

20. 6. Půdorys mešity v Córdobě.⁴²⁹

⁴²⁹ KAUFMANN, Hans. *Maurové a Evropa: cesty arabské vědy a kultury*, s. 43.

20. 7. Sloupořadí⁴³⁰

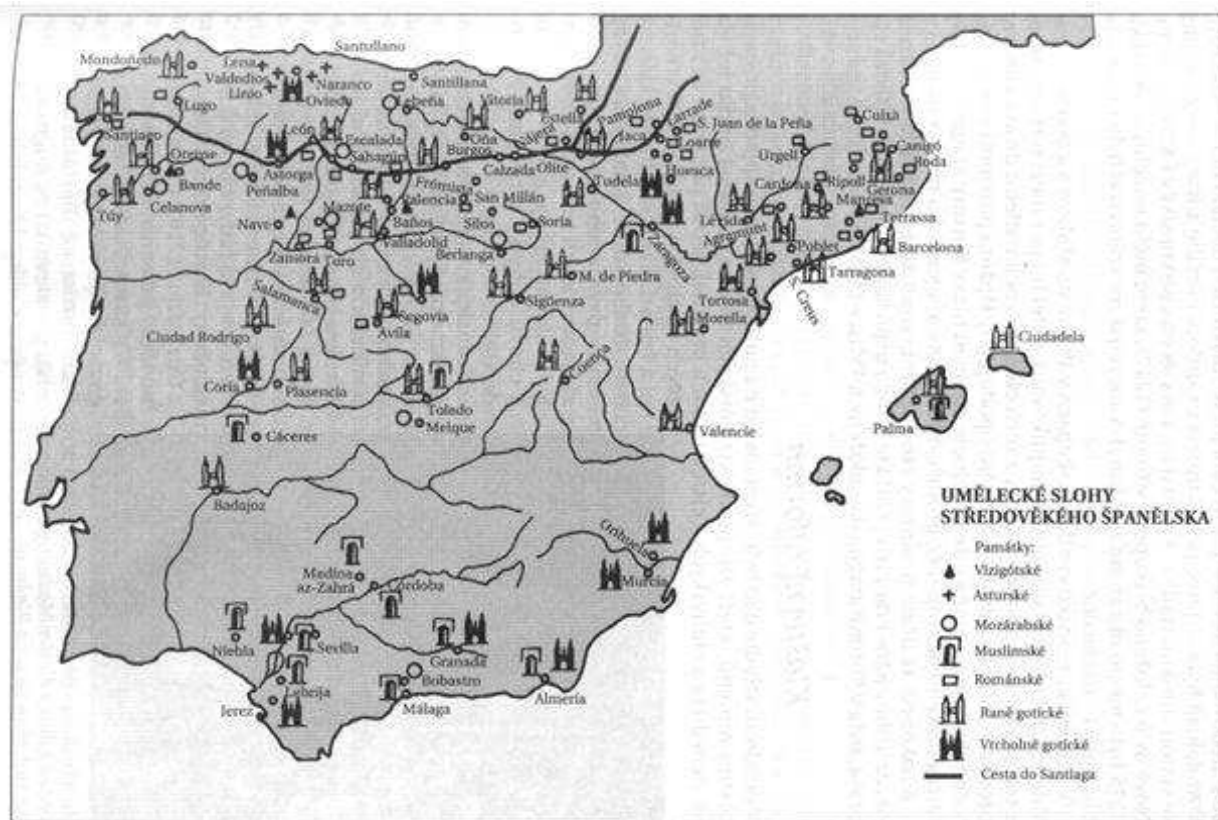
20. 8. Pokles zlata v průběhu 11. století⁴³¹

<i>Pokles zlata v průběhu 11. století</i>		
<i>Rok</i>	<i>Město</i>	<i>Hodnota zlata</i>
10. století		12
1017	León	7
1069	Pamplona	3,5
1018-1026	Barcelona	3,43
1063-1064	Jaca	3,5
1037	San Millán	3,5
1134	Barcelona	8,4
1052	Silos	3,5
1149	Huesca	7

⁴³⁰Tonypav. *Prázdniny 2002 - Cesta do Maroka*. [online]. Výprava Španělsko, Portugalsko a Maroko 2002. ©2004. [8. 4. 2013] Dostupné z <http://maroko2002.sweb.cz/28-Cordoba-Mesita.jpg>.

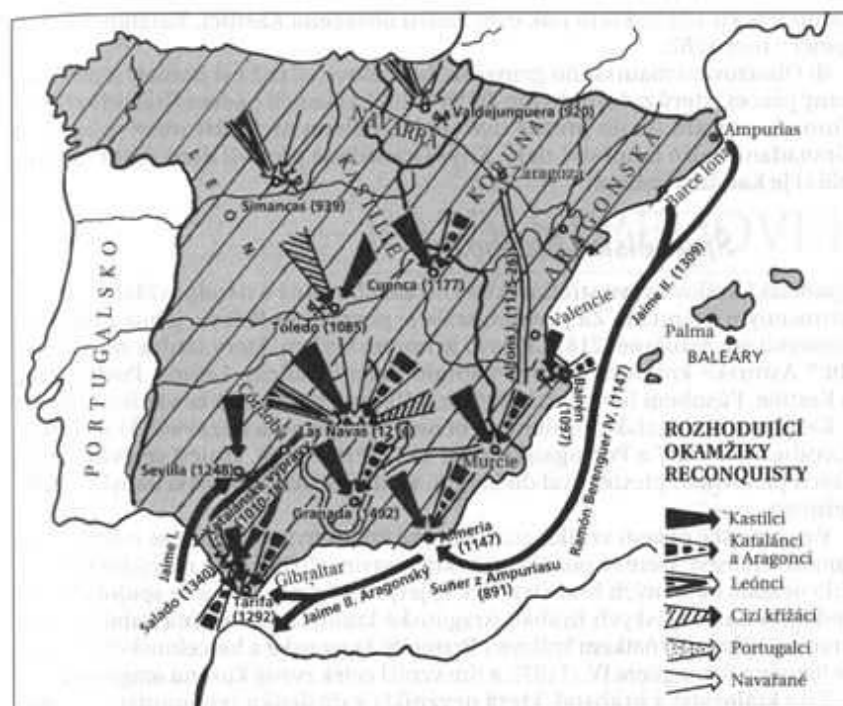
⁴³¹UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 99.

20. 9. Rozložení uměleckých slohů ve středověkém Španělsku⁴³²

⁴³² UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 163.

20. 10. Rozhodující okamžiky reconquisty⁴³³

⁴³³ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 55.

20. 11. Přehled oblíbenosti výrobků v průběhu 12. století⁴³⁴

vosk	79
chléb nebo obilí	45
víno	43
berani	37
železo	18
sýr	14
hrubá vlněná látka	9
ryby	5
býci	3
lněné plátno	2
rybí tuk	2
olovo	1
jehňata	1
slepice	1
peníze	1

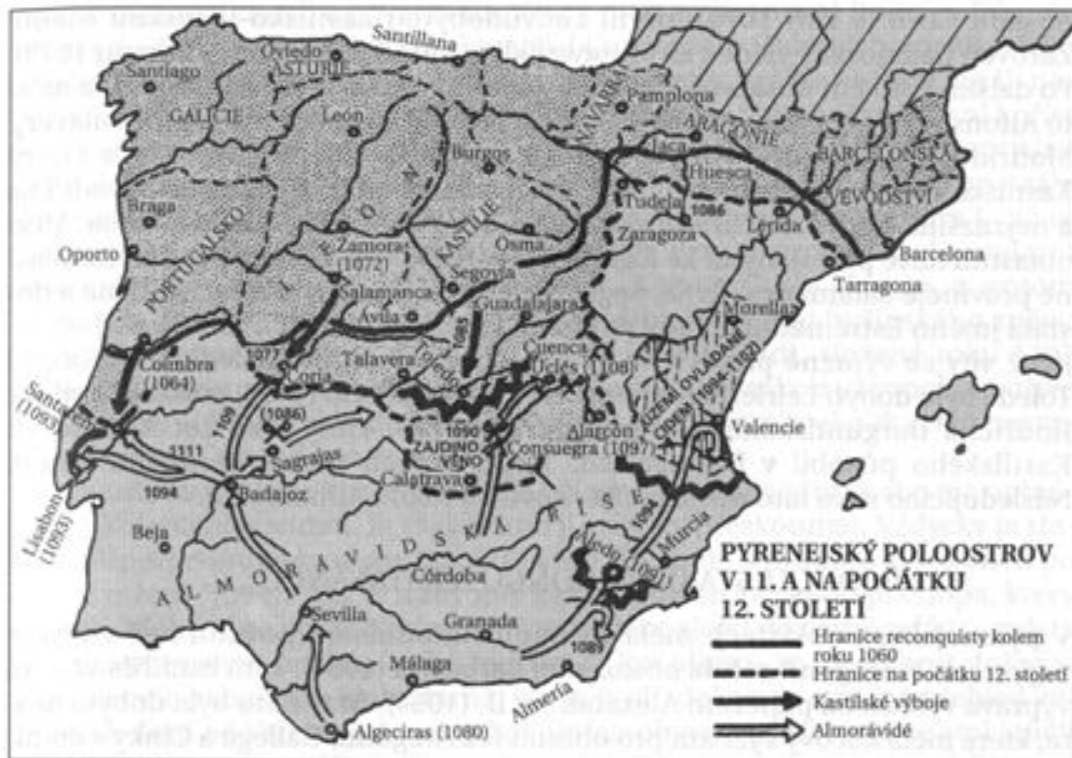
⁴³⁴ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 125.

20. 12. Přehled hodnoty zlata v poměru ke stříbru⁴³⁵

Přehled hodnoty zlata v poměru ke stříbru	
11. století	3,5
1134 (Barcelona)	8,4
1139 (Aragonie)	6,6
1142 (Aragonie)	5,68
1152 (Aragonie)	5,5
1170 (Aragonie)	7,7
1172 (Aragonie)	7,7
1174 (Aragonie)	7,05
1176 (Teruel)	8
1177	7,6
1196 (Huesca)	7,77
1203	10

⁴³⁵ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 127.

20.13. Pyrenejský poloostrov v 11. a na počátku 12. století.⁴³⁶

20. 14. Vývoj poměru hodnoty zlata a stříbra ve 13. století⁴³⁷

Poměr zlata a stříbra ve 13. století	
rok	kurz
1179-1199	6,6
1208	6,6
1209	6
1214-1221	7,5
1253	9,37
1270	10

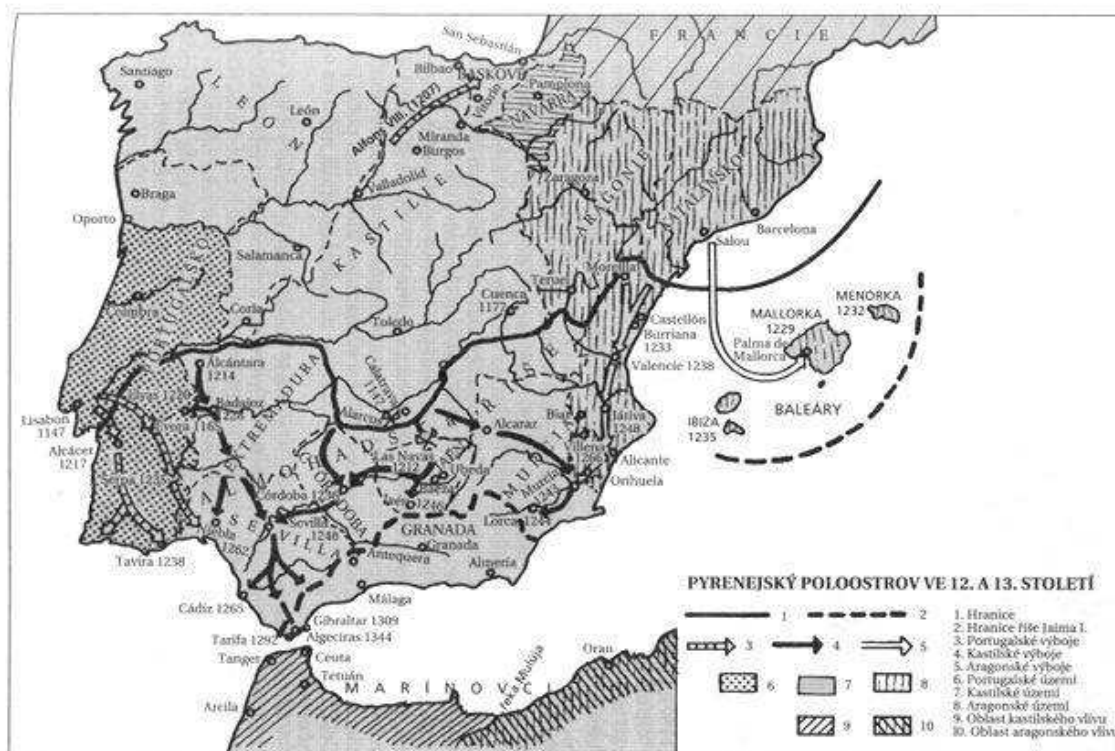
⁴³⁶ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 151.

⁴³⁷ Tamtéž, s. 151.

20.15. Příklad olivovníků na jednotlivé oblasti⁴³⁸

Příklad olivovníků na jednotlivé oblasti			
Alcalá del Río	asi	68 000	stromů
Algaba	„	40 000	„
Sevilla	„	156 000	„
Alcalá de Guadaíra	„	576 560	„
Tejada	„	441 000	„
Sanlúcar	„	424 000	„
Aznalfarache	„	2 027 000	„
Aznalcázar	„	1 127 000	„

20.16. Průběh reconquity v na přelomu 12. a 13. století⁴³⁹

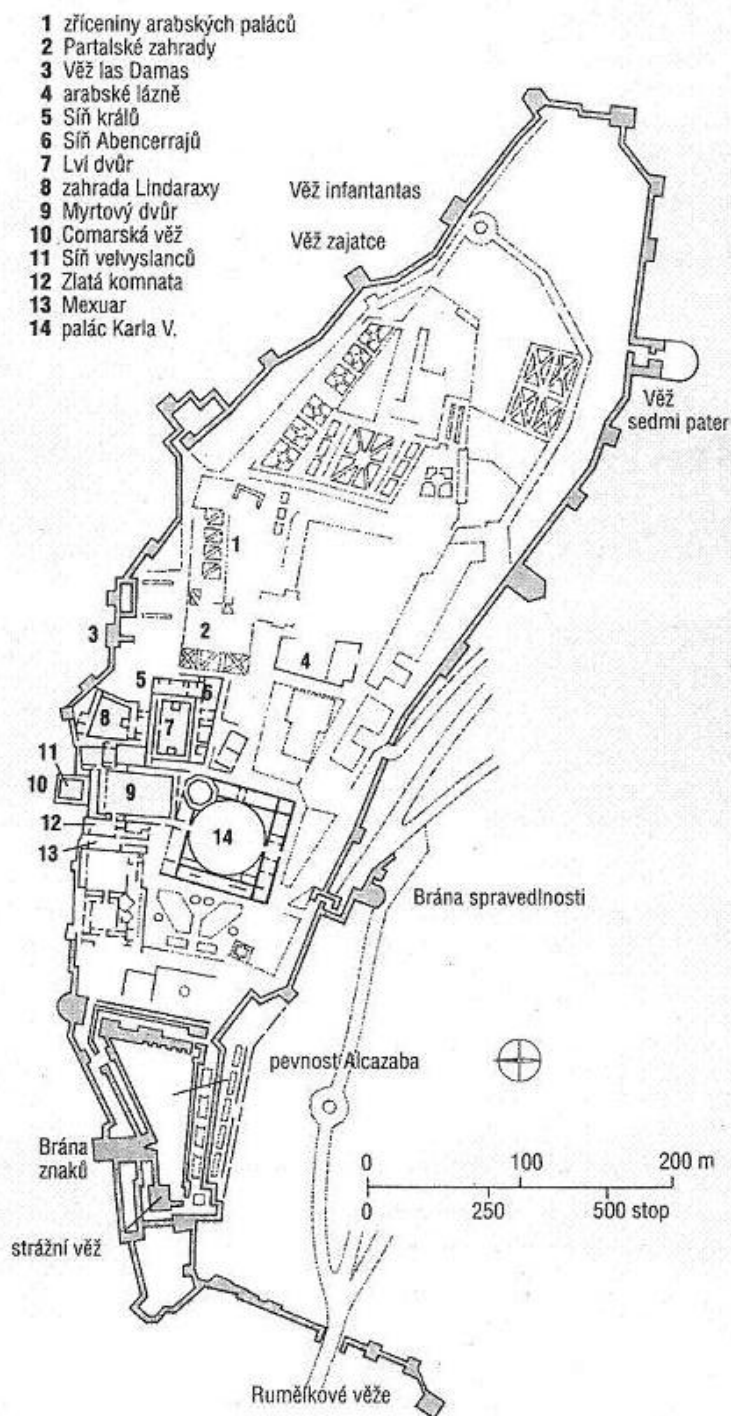
⁴³⁸ UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, s. 153.

⁴³⁹ Tamtéž, s. 139.

20. 17. Poslední muslimské království Granada⁴⁴⁰ str. 79

⁴⁴⁰ KAUFMANN, Hans. *Maurové a Evropa: cesty arabské vědy a kultury*, s. 97.

20.18. Plán Granady⁴⁴¹

⁴⁴¹ Plánek Granady ukazuje, jak málo se z interiéru islámského města zachovalo, kromě budov palácového komplexu. Ačkoliv jednotlivé paláce stály vedle sebe, tvořili jednotku, byly užívány k různým účelům. In. VINCENT, Mary a R STRADLING. *Svět Španělska a Portugalska*, s. 64

20.19. Pohled na Alhambru v Granadě⁴⁴²

---

442 Polášková, M. *Granada*. [Online]. Pro všechny horolezce, horolezkyně a horolezčata..a jinou havěť cestovatelskou. ©2003. [11. 4. 2012]. Dostupné z http://www.cestopisy.com/wss_images/spanelsko/granada/alhambra-sierra-nevada.jpg.

Emírové závislí na damašském chalífátu⁴⁴³	
Músá ibn Nusajr	712-714
Abdul'azíz ibn Músá	714-716
Ajjúb ibn Habíb al-Lachmí	716
al-Hurr ibn Abdurrahmán ath-Thakafí	716-719
as-Samh ibn Málík al-Chawlání	719-721
Abdurrahmán ibn Abdulláh al-Gháfíkí	721, přechodně
Anbasa ibn Suhajm al-Kalbí	721-726
Udhra ibn Abdulláh al-Fihrí	726, přechodně
Jahjá ibn Saláma al-Kalbí	726-728
Hudhajfa ibn al-Ahwas al-Kajsí	728
Uthmán ibn Abí Nis'a al-Chath'amí	728-729
al-Hajtham ibn Ubajd al-Kilábí	729-730
Muhammad ibn Abdulláh al-Ašdža'í	730
Abdurrahmán ibn Abdulláh al-Gháfíkí	730-732, podruhé
Abdulmalik ibn Katan al-Fihrí	732-734
Ukba ibn al-Hadždžaj as-Salúlí	734-741
Abdulmalik ibn Katan al-Fihrí	741, podruhé
Baldž ibn Bišr al-Kušajrí	741-742
Tha'laba ibn Saláma al-Ámilí	742-743
Abú-l-Chattár al-Husám ibn Dirár al-Kalbí	743-745
Thawába ibn Salama al-Džudhámí	745-746
Júsuf ibn Abdurrahmán al-Fihrí	746/747-756

Umajjovští emírové	
Abdurrahmán I. (ibn Mu'áwija)	(756-788)
Hišám I.	(788-796)
al-Hakam I.	(797-822)
Abdurrahmán II.	(822-852)
Muhammad I.	(852-886)
al-Mundhir	(886-888)
Abdulláh	(888-912)

⁴⁴³ Údaje z tabulek uvedených v příloze jsou čerpány z knih:

UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*.

CHALUPA, Jiří. *Španělsko*.

POLIŠENSKÝ, Josef a Ivo BARTEČEK. *Dějiny Iberského poloostrova: (do přelomu 19. a 20. století)*.

CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska v datech*.

Umajjovští chalífové	
Abdurrahmán III. an-Násir	912, chalífa 929-961
al-Hakam II.	961-976
Hišám II.	976-1009 a 1010-1013
Almanzor (al-Mansúr)	981-1002
Abdulmalik al-Muzaffar	1002-1008
Abdurrahmán Sanchul ibn al-Mansúr	1008-1009
Muhammad II.	1009
Sulajmán	1009-1010
Muhammad II.	1010, podruhé
Hišám II.	1010-1013, podruhé
Sulajmán	1013-1016, podruhé
Alí ibn Hammúd	1016-1018
Abdurrahmán IV.	1018
al-Kásim ibn Hammúd	1018-1021
Jahjá ibn Alí ibn Hammúd	1021-1023
al-Kásim ibn Hammúd	1023, podruhé
Abdurrahmán V.	1023-1024
Muhammad III.	1024-1025
Jahjá ibn Alí ibn Hammúd	1025-1027
Hišám III.	1027-1031

Almorávidé	
Júsuf ibn Tášfín	1061-1106
Alí ibn Júsuf	1106-1143
Tášfín ibn Alí Júsuf	1143-1145
Ibráhím ibn Tášfín	1145
Ishák ibn Alí	1145-1147

Almohadé	
Muhammad ibn Túmart	1121-1128
Abú Muhammad Abdulmu'min	1128-1163
Abú Ja'kúb Júsuf I.	1163-1184
Abú Júsuf Ja'kúb	1184-1199
Abú Abdulláh Muhammad (amír al-mu'minín)	1199-1213
Abú Ja'kúb Júsuf II.	1213-1223
Abdulwahíd	1223-1224
Abú Muhammad Abdulláh al-Ádil	1224-1226
Abú-l-Ulá Idrís al-Ma'mún	1226-1231
Abú Muhammad Abdulwahíd ar-Rašíd	1232-1242
Abú-l-Hasan Alí as-Sa'íd al-Mu'tadid	1242-1248
Abú Hafs Umar al-Murtadá	1248-1266
Abú-l-Ulá al-Wáthik	1266-1268

Nasrovci (Granada)	
Abdulláh Muhammad I.	1232-1273
Abdulláh Muhammad II.	1273-1302
Abdulláh Muhammad III.	1302-1308
Abú-l-Džujúš Nasr	1308-1313
Abú-l-Walíd Ismá'íl I.	1313-1325
Abdulláh Muhammad IV.	1325-1333
Abú-l-Hadždžádž Júsuf I.	1333-1354
Abdulláh Muhammad V.	1354-1359
Abú-l-Walíd Ismá'íl II.	1359-1360
Abdulláh Muhammad VI.	1360-1362
Abdulláh Muhammad V.	1362-1391, podruhé
Abú-l-Hadždžádž Júsuf II.	1391-1395
Abdulláh Muhammad VII.	1395-1407
Abú-l-Hadždžádž Júsuf III.	1407-1417
Abdulláh Muhammad VIII.	1417-1428
Abdulláh Muhammad IX.	1428-1430
Abdulláh Muhammad VIII.	1430-1432, podruhé
Abú-l-Hadždžádž Júsuf III.	1342
Abdulláh Muhammad VIII.	1432-1444, potřetí
Abdulláh Muhammad X.	1444-1453
Abú-n-Nasr Sa'd	1453-1462
Abú-l-Hasan Alí	1462-1482
Abdulláh Muhammad XI. (Boabdil)	1482-1483
Abdulláh Muhammad XII.	1483-1487
Abdulláh Muhammad XI. (Boabdil)	1487-1492

Chronologie aragonských králů	
Ramiro I.	1035-1063
Sancho I.	1063-1094
Pedro I.	1094-1104
Alfons I.	1104-1134
Ramiro II.	1134-1137
Petronila ⁴⁴⁴	1137-1162
Alfons II.	1162-1196
Pedro II.	1196-1213
Jaime I.	1213-1276
Pedro III.	1276-1285
Alfons III.	1285-1291
Jaime II.	1291-1327
Alfons IV.	1327-1336
Pedro IV.	1336-1387
Juan I.	1387-1396
Martin I.	1396-1410
interregnum	1410-1412
Ferdinand I.	1412-1416
Alfons V.	1416-1458
Juan II.	1458-1479
Ferdinand II.	1479-1516

Chronologie navarrských králů	
Íñigo Arista	800-852
García Íñiguez	852-870
Fortún Garcés	870-905
Sancho Garcés I.	905-926
García Sánchez I.	926-970
Sancho Garcés II.	970-994
García Sánchez II.	994-1000
Sancho Garcés III.	1000-1035
García Sánchez III.	1035-1054
Sancho Garcés IV.	1054-1076
aragonská vláda	1076-1134
García Ramírez	1134-1150
Sancho VI.	1150-1194
Sancho VII.	1194-1234
Thibaud I.	1234-1253
Thibaud II.	1253-1270
Enrique I.	1270-1273
Juana I.	1274-1305
Filip I. Francouzský	1282-1305
Ludvík I. Francouzský	1304-1316
Filip II. Francouzský	1316-1322
Karel I. Francouzský	1322-1328
Juan II.	1329-1349
Filip III. z Evreux	1329-1343
Carlos II.	1349-1387
Carlos III.	1387-1425
Blanca a Juan I.	1425-1479
Francisco Febo	1479-1483
Kateřina de Albret	1483-1516

⁴⁴⁴ Vládla se svým mužem Ramónem Berenguerem IV.

Chronologie asturských králů (včetně Galicie od 739 a Leónu od 855)	
Pelayo	718-737
Fávila	737-739
Alfons I.	739-757
Fruela I.	757-768
Aurelio	768-774
Silo	774-783
Mauregato	783-788
Bermudo (Vermudo) I.	788-791
Alfons II.	791-842
Ramiro I.	842-850
Ordoño I.	850-866
Alfons III.	866-911
království rozděleno mezi tři syny	
Asturie - Fruela II.	910-925
León - García I.	910-914
Galicie - Ordoño II.	910-924

Chronologie leónských králů (včetně Asturie a Galicie)	
Fruela II.	924-925
Alfons IV.	925-931
Ramiro II.	931-951
Ordoño III.	951-956
Sancho I.	956-958
Ordoño IV.	958-960
Sancho I. zvolen podruhé	960-965
Ramiro III.	966-984
Bermudo (Vermudo) II.	984-999
Alfons V.	999-1028
Bermudo (Vermudo) III.	1028-1037

Chronologie kastilských a leónských králů	
Ferdinand (Fernando) I.	1037-1065
království rozděleno mezi tři syny	
León - Alfons VI.	1065-1072
Kastilie - Sancho II.	1065-1072
Galicie - García II.	1065-1071
Alfons VI. znovu dosazen	1072-1109
Urraca ⁴⁴⁵	1109-1126
Alfons VII.	1126-1157
království rozděleno mezi dva syny	
León - Ferdinand II.	1157-1188
Alfons IX.	1188-1230
Kastilie - Sancho III.	1157-1158
Alfons VIII.	1158-1214
Enrique I.	1214-1217
Ferdinand III.	1217-1252
Alfons X.	1252-1284
Sancho IV.	1284-1295
Ferdinand IV.	1295-1312
Alfons XI.	(1312-1350)
Pedro I.	(1350-1366)
Enrique II.	1366-1367
Pedro I. zvolen podruhé	1367-1369
Enrique II. zvolen podruhé	1369-1379
Juan I.	1379-1390
Enrique III.	1390-1406
Juan II.	1406-1454
Enrique IV.	1454-1474
Isabela I. a Ferdinand V. Kastilský ⁴⁴⁶	1474-1504
Juana I. a Filip I.	1504-1506
Ferdinand V. zvolen podruhé	1506-1516

⁴⁴⁵ Vládla se svým mužem Alfonsem I. Aragonským.

⁴⁴⁶ Také nazýván Ferdinand II. Aragonský.